

T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK ve PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

ANNE BABALARDA DİJİTAL EBEVEYNLİK
FARKINDALIĞININ İNCELENMESİ

DOKTORA TEZİ

Abdullah MANAP

Malatya-2020

T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK ve PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

ANNE BABALARDA DİJİTAL EBEVEYNLİK
FARKINDALIĞININ İNCELENMESİ

DOKTORA TEZİ

Abdullah MANAP

Danışman: Doç. Dr. Emine DURMUŞ

Malatya-2020

	KABUL ONAY FORMU	Doküman No	
		Yayın Tarihi	
Revizyon No			
Revizyon Tarihi			
Sayfa No			
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ			
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ			

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

ANNE BABALARDA DİJİTAL EBEVEYNLİK FARKINDALIĞININ İNCELENMESİ
DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. EMİNE DURMUŞ

HAZIRLAYAN
ABDULLAH MANAP

Jürimiz tarafından 17/01/2020 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda bu tez oybirliği /oyçokluğu ile başarılı bulunarak Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Doktora Tezi olarak kabul etmiştir.

Jüri Üyelerinin Unvanı Adı Soyadı

1. Prof. Dr. Mustafa KUTLU
2. Doç. Dr. Niyazi ÖZER
3. Doç. Dr. Emine DURMUŞ
4. Doç. Dr. Seval KIZILDAĞ ŞAHİN
5. Doç. Dr. İbrahim YERLİKAYA

İmza

O N A Y

Bu tez, İnönü Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri üyeleri tarafından kabul edilmiş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve/..... sayılı kararıyla da uygun görülmüştür.

Doç. Dr. Niyazi ÖZER
Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Doç. Dr. Emine DURMUŞ'un danışmanlığında doktora tezi olarak hazırladığım **Anne Babalarda Dijital Ebeveynlik Farkındalığının İncelenmesi** başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde tarafımdan gösterildiğini belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Abdullah MANAP

ÖNSÖZ

Teknolojideki hızlı gelişmeler toplumsal değişimi ve buna bağlı olarak bu değişimler aile yapısını ciddi anlamda etkilemektedir. Ebeveynler, çocuklarının dijital araç kullanımında ne yapacaklarını tam olarak bilemedikleri bir geleceğe doğru sürüklenmektedir. Bazı ebeveynler dijital araç kullanımında çocuklarından geride kalırken, bazı ebeveynler dijital araç kullanım becerilerine sahip olsalar bile çocuklarını zararlarından koruyamama kaygısı taşımaktadır. Çocuklar üzerinde yapılan sayısız araştırmalara rağmen teknolojinin problemleri kullanımının beklendiği düzeyde önüne geçilemediği düşünülmektedir. Ebeveynlerin dijital araç kullanımı konusundaki farkındalıkları arttırılmadığı sürece çocuklar için geliştirilen problemleri teknoloji kullanımına ilişkin çözümlerin beklentilerin altında kalacağı öngörülmektedir.

Araştırma konusunun belirlenme sürecinden bitimine kadar özen göstererek ve önemseyerek bana emek veren ve toparlanmaya ihtiyaç duyduğum her fırsatta beni cesaretlendiren danışmanım Doç. Dr. Emine DURMUŞ hocama teşekkürlerimi sunuyorum.

Bilgi ve tecrübeleri ile tezimin tüm aşamalarında emekleri olan, tezimdeki eksiklikleri ve yanlışları titizlikle inceleyerek vakit ayırıp düzeltmeme katkı sunan Prof. Dr. Mustafa KUTLU ve Doç. Dr. Niyazi ÖZER hocalarıma teşekkür ederim.

Doktora süreci boyunca gerek derslerde gerek ders dışı zamanlarda bilgi ve tecrübeleri ile bana destek olan tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

Hayatım boyunca beni sürekli güvende hissettiren, her koşulda maddi ve manevi destekleri ile bugünlere gelmemi sağlayan özellikle anneme, babama ve daha sonra kız kardeşlerime hususi teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Doktora süreci boyunca benimle strese girip benimle mutlu olan, hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan ve hep yanımda olduğunu hissettiren çok sevdiğim eşim Müge'ye sonsuz teşekkür ediyorum. Son olarak doktora sürecinde dünyaya gelen ve ilham kaynağım olan 6 yaşındaki oğlum Yusuf ve 4 yaşındaki oğlum Semih'e beni neşelendirerek sürekli canlı tuttukları için çok teşekkür ediyorum.

ÖZET

ANNE BABALARDA DİJİTAL EBEVEYNLİK FARKINDALIĞININ İNCELENMESİ

MANAP, Abdullah

İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Emine DURMUŞ

Ocak, 2020, xiv+141

Bu araştırmanın amacı, dijital ebeveynlik farkındalığının boyutlarını belirlemek, anne babaların dijital ebeveynlik farkındalık düzeyine ilişkin ölçek geliştirmek ve dijital ebeveynlik farkındalık düzeyini cinsiyet, eğitim düzeyi, aile içi roller, yaş, akıllı telefon kullanım süresi ve çocukta algılanan internet bağımlılığı açısından incelemektir.

Araştırmada karma desen olarak kabul edilen keşfedici sıralı desen kullanılmıştır. İlk olarak nitel görüşmeler yapılarak içerik analizi gerçekleştirilmiştir ve dijital ebeveynlik farkındalığının boyutları belirlenmiştir. Buna bağlı olarak ölçek geliştirilmiştir. Daha sonra dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi çeşitli değişkenlere göre incelenmiştir. Araştırma farklı dört çalışma grubu ile üç çalışma şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Çalışma 1’de veri toplama amacıyla ilk önce ilkokula giden çocuğa sahip on iki ebeveyn ile bireysel görüşmeler yapılmıştır. Çalışma 1 için nitel desen olan ön kodlama yöntemi uygun görülmüştür. Görüşmeler araştırmacı tarafından hazırlanan yarı-yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile gerçekleştirilmiştir. Ebeveynlerin onayı alınarak görüşmeler kayıt altına alınmıştır. Elde edilen bulgulara göre; dijital ebeveynlik farkındalığının beş boyutlu olduğu sonucuna varılmıştır.

Çalışma 2’yi gerçekleştirmek amacıyla; bireysel görüşmeler ve alanyazın dikkate alınarak hazırlanmış olan madde havuzu üzerinden geçerlik ve güvenirlik analizleri yapılan “Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği” geliştirilmiştir. Ölçek geliştirme aşamasında ölçeğin yapı geçerliği için ilkokula giden çocuğa sahip 461 ebeveyn üzerinden açılımlayıcı

faktör analizi ile ilkokula giden çocuğa sahip 291 ebeveyn üzerinden doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirliğine ilişkin iç tutarlılık katsayıları, test yarılama analizi, madde analizleri ve son olarak ölçüt geçerliği bulguları elde edilmiştir. Çalışma 2'deki veriler çevrimiçi ortamda toplanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre alanyazına; geçerli ve güvenilir, dört alt boyutlu ve 16 maddelik “Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği” kazandırılmıştır.

Son olarak Çalışma 3 kapsamında; tarama tipi model benimsenerek dijital ebeveynlik farkındalığının cinsiyet, eğitim düzeyi ve aile içi rollere göre farklılaşp farklılaşmadığı; dijital ebeveynlik farkındalığı ile ilişkisel tarama modeli benimsenerek yaş, akıllı telefon kullanım süresi ve çocukta algılanan internet bağımlılığı arasında ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Çalışma 3'ü gerçekleştirmek amacıyla çevrimiçi ortamda ilkokula giden çocuğa sahip 409 ebeveyne ulaşılmıştır. Tarama tipi modeli gerçekleştirmek için t-test ve tek yönlü anova analizleri; ilişkisel tarama modelini gerçekleştirmek için de korelasyon analizi kullanılmıştır. Çalışma 3'ün bulgularına göre; dijital ebeveynlik farkındalığının bazı alt boyutlarına göre cinsiyet, eğitim düzeyi ve aile içi rollerin anlamlı düzeyde farklılaştığı; dijital ebeveynlik farkındalığı ile yaş, akıllı telefon kullanım süresi ve çocukta algılanan internet bağımlılığı arasında anlamlı düzeyde ilişkiler saptanmıştır.

Elde edilen bulgular doğrultusunda alanyazı dikkate alınarak tartışma yapılmış ve bulgular doğrultusunda ebeveynlere, okul psikolojik danışmanlarına/rehber öğretmenlere ve araştırmacılara önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: dijital ebeveynlik, dijital ebeveynlik farkındalığı, dijital, ebeveyn, keşfedici sıralı desen.

ABSTRACT

INVESTIGATION OF PARENTS' DIGITAL PARENTING AWARENESS

Manap, Abdullah

İnönü University, Education Sciences Institute

Guidance and Psychological Counselling Department Dissertation Thesis

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Emine DURMUŞ

January, 2020, xiv + 141

The aim of this study is to determine the dimensions of digital parenting awareness, to develop a scale related to digital parenting awareness level of parents, and to investigate the level of digital parenting awareness in terms of gender, education level, family roles, age, smartphone usage time and perceived internet addiction in children.

Exploratory sequential design, which is accepted as a mixed method, was used in the research. Initially, qualitative interviews and content analysis were conducted; and dimensions of digital parenting awareness were determined. Accordingly, a scale was developed. Then, digital parenting awareness level was examined according to various variables. The study was conducted as three different studies carried out with four different groups.

In Study 1, individual interviews were conducted with twelve parents with children who attended primary school to collect data. For study 1, pre-coding method, which is a qualitative method, was found appropriate. Interviews were conducted through a semi-structured interview form prepared by the researcher. Parents' consent was obtained; so, interviews were recorded. According to the obtained results; it is concluded that digital parenting awareness has five dimensions.

In order to carry out study 2, "Digital Parenting Awareness Scale, whose reliability and validity analyses were performed over the item pool prepared by taking individual interviews and literature into consideration, was developed. In the scale development stage,

exploratory factor analysis and confirmatory factor analysis were conducted on 461 and 291 parents with primary school children, respectively. Internal consistency coefficients, test-half analysis, item analysis and criterion validity findings were obtained in order to certify the reliability of the scale. The data in Study 2 were collected online. According to the results obtained, a valid and reliable four-dimensional and 16-item “Digital Parenting Awareness Scale” was achieved.

Finally, within the scope of Study 3, whether digital parenting awareness differs according to gender, level of education and domestic roles by adopting a screening type model; and whether there was relationship between age, smartphone usage time and perceived internet addiction in children by adopting digital parenting awareness and relational screening model were investigated. In order to perform the Study 3, 409 parents with children attending primary school were reached online. To perform screening type model, T-test and one-way ANOVA analysis and to perform the relational screening model, correlation analyses were used. According to the findings of Study 3, it was determined that gender, education level and domestic roles differ significantly according to some sub-dimensions of digital parenting awareness; on the other hand, there is a significant relationship between digital parenting awareness and age, smartphone usage time and perceived internet addiction in children.

In line with the findings obtained, a discussion was made by taking the literature and suggestions into account; and suggestions were made to parents, guidance teachers and researchers.

Keywords: digital parenting, digital parenting awareness, digital, parent, exploratory sequential design.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
ONUR SÖZÜ	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar	xii
ŞEKİLLER.....	xiv
KISALTMALAR LİSTESİ	xv
1.GİRİŞ	1
1.1.Problem Durumu	1
1.2.Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	7
1.3.Problem Cümlesi	11
1.3.1.Alt Problemler	11
1.4.Araştırmanın Sayıltıları.....	11
1.5.Araştırmanın Sınırlılıkları	11
2.KURAMSAL BİLGİLER	12
2.1.Dijital Kavramının Kullanımı	12
2.1.1.Dijital Okuryazarlık.....	13
2.1.2.Dijital Etik.....	15
2.1.3.Dijital Vatandaşlık.....	17
2.1.4.Dijital Ebeveynlik.....	18
2.2.Dijital Ebeveynliğin Kavramsallaştırılması	25
2.2.1.Farkında Olma.....	27
2.2.2.Kontrol-Denetim	28
2.2.3.Olumsuz Model Olan Davranışlar.....	29
2.2.3.1.Mobil Kabalık (Phubbing).....	29
2.2.3.2.Dijital Bağımlılık	30
3.YURTIÇİ VE YURTDIŞINDA YAPILAN İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR... 32	
3.1.Yurtiçinde Yapılan Yayın ve Araştırmalar	32
3.2.Yurtdışında Yapılan Yayın ve Araştırmalar	43
4.YÖNTEM.....	50
4.1.Araştırmanın Modeli.....	50
4.2.ÇALIŞMA 1	52

4.2.1.Çalışma Grubu	52
4.2.2. Veri Toplama Aracı.....	53
4.2.3. Verilerin Analizi.....	53
4.3.ÇALIŞMA 2	54
4.3.1.Çalışma Grubu (AFA için)	54
4.3.2.Çalışma Grubu (DFA için)	56
4.3.3. Veri Toplama Aracı.....	58
4.3.3.1. Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği	58
4.3.3.2. DEFÖ Geliştirme Süreci	58
4.3.4. Verilerin Analizi.....	60
4.4.ÇALIŞMA 3	60
4.4.1.Çalışma Grubu	61
4.4.2. Veri Toplama Aracı.....	64
4.4.2.1. Aile-Çocuk İnternet Bağımlılığı Ölçeği.....	64
4.4.2.2. Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği.....	65
4.4.2.3. Aile Değerlendirme Ölçeği.....	65
4.4.3. Verilerin Analizi.....	66
5. BULGULAR	67
5.1.ÇALIŞMA 1	67
5.2.ÇALIŞMA 2	72
5.2.1. Defö'nün Geçerlik Analizlerine İlişkin Bulgular	72
5.2.1.1. Kapsam Geçerliği.....	72
5.2.1.2. Yapı Geçerliği (AFA).....	72
5.2.1.2.1. Açımlayıcı Faktör Analizi.....	72
5.2.1.2.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi.....	74
5.2.1.3. Ölçüte Dayalı Geçerlik	77
5.2.1.4. Defö'nün Alt Boyutları Arası Korelasyon Değerleri.....	78
5.2.2. Defö'nün Güvenirlik Çalışmalarına İlişkin Bulgular	79
5.2.2.1. İç Tutarlılık Güvenirliği	79
5.2.2.2. Test Yarılama (Eşdeğer yarılar) Yöntemi	80
5.3.ÇALIŞMA 3	81
5.3.1. Alt Problem 1: Dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi cinsiyete göre değişmekte midir?	81
5.3.2. Alt Problem 2: Dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi eğitim düzeyine göre değişmekte midir?	82

5.3.3. Alt Problem 3: Dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi aile içi rollere göre değişmekte midir?	84
5.3.4. Alt Problem 4: Dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi ile yaş arasında ilişki var mıdır?	85
5.3.5. Alt Problem 5: Dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi ile akıllı telefon kullanım süresi arasında ilişki var mıdır?.....	86
5.3.6. Alt Problem 6: Dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi ile çocukların algılanan internet bağımlılık düzeyi arasında ilişki var mıdır?.....	86
6. TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER	88
6.1.ÇALIŞMA 1	88
6.1.1. Dijital Ebeveynlik Farkındalığına İlişkin Nitel Bulguların Tartışılması	88
6.2.ÇALIŞMA 2	91
6.2.1. Anne Babaların Dijital Ebeveynlik Farkındalığını Belirlemek Amacıyla Geliştirilen Ölçeğe (DEFÖ) İlişkin Sonuçların Tartışılması	91
6.3.ÇALIŞMA 3	93
6.3.1. Dijital Ebeveynlik Farkındalığının Cinsiyete Göre Farklılaşmasına İlişkin Sonuçların Tartışılması	93
6.3.2. Dijital Ebeveynlik Farkındalığının Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmasına İlişkin Sonuçların Tartışılması	94
6.3.3. Dijital Ebeveynlik Farkındalığının Aile İçi Rollere Göre Farklılaşmasına İlişkin Sonuçların Tartışılması	95
6.3.4. Dijital Ebeveynlik Farkındalığı ile Yaş Arasındaki İlişkinin Sonuçlarının Tartışılması	97
6.3.5. Dijital Ebeveynlik Farkındalığı ile Akıllı Telefon Kullanım Süresi Arasındaki İlişkinin Sonuçlarının Tartışılması	98
6.3.6. Dijital Ebeveynlik Farkındalığı ile Çocukta Algılanan İnternet Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin Sonuçlarının Tartışılması	99
6.4. SONUÇ	102
6.5. ÖNERİLER	104
6.5.1. Anne BabalaraYönelik Öneriler	104
6.5.2. Psikolojik Danışman/Rehber Öğretmenlere Yönelik Öneriler	105
6.5.3. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	106
KAYNAKÇA	107
EKLER	130
EK-1: GÖRÜŞME FORMU.....	130
EK-2: DEFÖ MADDE HAVUZU.....	131
EK-3: DİJİTAL EBEVEYNLİK FARKINDALIK ÖLÇEĞİ	133
EK-4: AİLE İNTERNET BAĞ. ÖLÇEĞİ “YOKSUNLUK” ALT BOYUTU.....	134

EK-5: DİJ. EBEVEYNLİK TUTUM ÖLÇEĞİ “DİJİTAL MEDYANIN RİSKLERİNDEN KORUMA” ALT BOYUTU	135
EK-6: AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ “ROLLER” ALT BOYUTU.....	136
EK-7: KİŞİSEL BİLGİ FORMU	137
EK-8: NORMAL DAĞILIM EĞRİLERİ ve TABLOLARI.....	139
EK-9: HAM MADDELER İLE AÇIMLAYICI FAKTÖR ANALİZİ SONUÇLARI	140
EK-10: İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU ETİK KURUL İZİNİ	141

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Dijital Araçların Kullanımın İlişkin Veriler.....	3
Tablo 2. Facebook ve Instagram Kullananların Yaşlarına İlişkin Veriler.....	3
Tablo 3. Yurtiçinde Yayınlanan Ölçekler.....	9
Tablo 4. Nitel Çalışma Grubuna İlişkin Demografik Bulgular	53
Tablo 5. Çalışma Grubuna (AFA için) Ait Demografik Bulgular.	55
Tablo 6. Çalışma Grubuna (DFA) Ait Demografik Bulgular	57
Tablo 7. Ebeveynlere Ait Demografik Bulgular.	62
Tablo 8. Ebeveynlerin Çocuklarına Ait Demografik Bulgular.....	63
Tablo 9. Anne Babaların Dijital Ebeveynlik Farkındalığına İlişkin Görüşleri.	68
Tablo 10. Varimax Dik Döndürme Sonrası Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları.	73
Tablo 11. DEFÖ'ye Ait Uyum İndeksleri.	75
Tablo 12. DEFÖ ile Dijital Medyanın Risklerinden Koruma Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayısı Bulguları.....	78
Tablo 13. DEFÖ'nün Alt Boyutları Arası Korelasyon Değerleri.	78
Tablo 14. DEFÖ İç Tutarlılık Katsayıları.....	80
Tablo 15. İki Eşdeğer Yarı Form Arasındaki Korelasyon Bulguları.	81
Tablo 16. Cinsiyete Göre Dijital Ebeveynlik Farkındalığına İlişkin Bağımsız Örneklem T-testi Sonuçları.	82
Tablo 17. Dijital Ebeveynlik Farkındalığının Alt Boyutlarına İlişkin Eğitim Düzeyine Göre Tek Yönlü Anova Sonuçları.	83
Tablo 18. Olumsuz Model Olma Düzeyine İlişkin Eğitim Düzeyine Göre Tukey-HSD Sonuçları.....	84
Tablo 19. Dijital Ebeveynlik Farkındalığının Alt Boyutlarına İlişkin Aile İç Rollere Göre Bağımsız Örneklem T-testi Sonuçları.....	85
Tablo 20. Dijital Ebeveynlik Farkındalık Düzeyi ile Yaş Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları.....	85

Tablo 21. Dijital Ebeveynlik Farkındalık Düzeyi ile Akıllı Telefon Kullanım Süreleri Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları.....86

Tablo 22. Dijital Ebeveynlik Farkındalık Düzeyi ile Çocukların Algılanan İnternet Bağımlılık Düzeyi Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları.87

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Araştırmanın Modeli.	51
Şekil 2. Açıklayıcı Faktör Analizi Özdeğer Grafiği.....	74
Şekil 3. DEFÖ'nün Standardize Edilmiş Çözümleme Değerlerinin Diyagram Gösterimi	76

KISALTMALAR LİSTESİ

DEFÖ: Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği

OMO: Olumsuz Model Olma

Dİ: Dijital İhmal

VK: Verimli Kullanım

RK: Risklerden Koruma

DFA: Doğrulayıcı Faktör Analizi

AFA: Açımlayıcı Faktör Analiz

1. GİRİŞ

Giriş bölümü; problem durumu, araştırmanın amacı ve önemi, araştırmanın sınırlılıkları ve sayıtlarından oluşmaktadır.

1.1.Problem Durumu

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin hayatın her alanına girmesi, ihtiyaç olarak görülmesi ve kullanım becerilerini kazanmanın zorunluluk haline gelmesi (Al-Gahtani ve King, 1999) ile birlikte dijital bir dünya oluşmaya başlamıştır. Standart cep telefonlarına göre daha farklı ve gelişmiş özellikler sunan akıllı telefonlar ve tabletler gibi dijital ürünler, işletim sistemleri ve sunduğu imkânlar sayesinde maliyetlerinin düşmesi ile ulaşılabilirliği açısından dijital uçurumu (Clarkson, 2014) yavaş yavaş ortadan kaldırarak çocuklar ve gençler başta olmak üzere daha fazla kullanıcı çektiği görülmektedir. İnsan gereksinimlerinin çeşitli boyutlarını karşılayacak imkân ve özellikleri (Chun, Lee, ve Kim, 2012) ile hem kişisel hem de iş yaşamında bir zorunluluk haline gelerek sadece sosyal ağlar değil, aynı zaman da e-kitap okuma, faturaları yatırma, mesaj yoluyla iletişim kurma, görüntülü ve sesli görüşme, çevrimiçi oyun oynama ve benzeri birçok ihtiyacı da karşılamaktadır (Wang, Wang, Gaskin ve Wang, 2015). Buna ek olarak çocukların yaratıcı gücünü destekleyen ve iletişimi kolaylaştıran faydaları olduğu bilinmektedir (Middlebrook, 2016).

Teknolojik yenilikler; çocukların ve gençlerin sınırlı sayıdaki televizyon, film ve kitaptan, dijital medyanın geniş ve yaygın evrenine kadar yaşamlarını medyadaki rolüne dönüştüren dinamik, yıkıcı bir güçtür (Shifrin, Graber, Harrison ve Logan, 2015). Bu gücün özellikle çocukların ve gençlerin günlük yaşam becerileri, ilgileri, yeni öğrenmeleri, karşılaştıkları problemler, ailelerine ve arkadaşlarına karşı tutumları, akademik başarıları ve yaşadıkları sorunlar gibi geniş bir yelpazede oldukça etkili olduğu söylenebilir. Leaver (2015); çocukların, henüz doğmadan önce ultrasonik görüntülerinin sosyal medya uygulamalarında paylaşılmasıyla dijital olarak erken doğduğunu iddia etmektedir.

İnsanların yaşamlarını kolaylaştırmak ve yaşam kalitesini arttırmak; tüm icat ve yeniliklerde olduğu gibi günümüzdeki teknolojik gelişmelerin de en önemli amaçlarından biridir. Dijital teknolojilerin veya çevrimiçi imkânların sağlığa katkıları konusundaki araştırmalar 1980'lerden itibaren yapılmaya başlanmıştır. Robinson ve

Walters (2010) 1986 yılında sağlık kampüslerinde bilgisayarların etkilerine ilişkin yapmış oldukları araştırma tarihi itibarıyla göze çarpmaktadır. Buna benzer olarak da sigara bağımlılığına son vermek için çevrimiçi destek programlarının denendiği görülmektedir (Schneider, 1986).

Teknoloji, hızlı ve dinamik gelişmelere bağlı olarak alışlagelmiş küresel, toplumsal ve bireysel davranış ve tutumları değişime zorlamaktadır. Bu değişim psikolojinin araştırma alanı olan bireylerin bilişsel, duygusal, duyusal ve psiko-sosyal yönlerini etkilemekte ve psikolojik problemlere yeni boyutlar kazandırmaktadır (Park ve Lee, 2017). Dijital dünya yakın geçmişe kadar bazı araç gereçlerin özelliklerini sadece sayısal rakamlar sayesinde bir ekran aracılığı ile görselleşmesiyken, günümüzde dijital dünyanın; iletişim kurma, alışveriş yapma, her türlü günlük ihtiyacı karşılama (Muslu ve Bolışık, 2009) sosyal ortam ve yaşantılar oluşturma, ülke ve kıta sınırları olmaksızın yeni insanlarla tanışma, boş zamanları değerlendirme, bilgi/belge edinme/paylaşma ve bu yolla sosyal, psikolojik ihtiyaçları karşılama gibi sınırsız imkânlar sunmaktadır.

Her yıl dijital araçların kullanımına ilişkin istatistik raporu hazırlayan “We are social” ve “Hootsuite” kuruluşları “2018 Digital Yearbook” (Digital Yearbook, 2018) yayınında dünya genelinin %55’inin (yaklaşık 4 milyar) internet, akıllı cihaz veya sosyal medya kullanıcısı olduğu; internet kullanım oranının %53, sosyal medya kullanımının %42; akıllı cihaz kullananların ise %68 olduğunu rapor etmişlerdir (Tablo-1). 2018 yılında internet kullanıcı sayısının %7; sosyal medya kullanıcı sayısının %13, mobil cihaz kullanıcı sayısının ise %4 artış gösterdiğini belirtmişlerdir. Ezer ve Kırıl (2018) yapmış oldukları çalışmanın Markov analizi sonuçlarına göre 2027 yılına kadar kullanım oranlarının artmaya devam edeceği öngörülmektedir. Bu rapordaki Türkiye’ye ilişkin istatistikler incelendiğinde; herhangi bir cihazla internet erişimi sağlayan kişilerin nüfusun %67’sini oluşturduğu; Türkiye’de kullanıcılar gün içerisinde ortalama 7 saatini dijital iletişim araçlarıyla geçirirken; 3.5 saatini telefon üzerinden internete bağlanarak ve 3 saatini sosyal medya platformlarında geçirmektedir (Tablo-1). TV karşısında geçirilen sürenin ise ortalama 2 saat olduğu belirtilmiştir. Gelişmiş ülkelerde kullanıcı sayısının Türkiye’den daha fazla olmasına rağmen günlük kullanım süresinin Türkiye’de daha yüksek olduğu da görülmektedir. Ayrıca dijital iyimserlik açısından incelendiğinde; Türkiye’deki kullanıcıların %70’i fırsatlarının, risklerinden daha fazla

olduğunu düşünmektedir. Türkiye'deki kullanıcıların bu oran ile dünya ortalamasının (%57) üstünde olduğu görülmektedir.

Tablo 1. Dijital Araçların Kullanımın İlişkin Veriler

	İnternet Kullanıcısı	İnternette Geçirilen Süre (Günlük)	Sosyal Medya Kul.	Sosyal Medyada Geçirilen Süre (Günlük)	Taşınabilir Cihaz. İnternet Erişimi	Taşınabilir Cihazlardan İnternette Geçirilen Süre (Günlük)
Dünya Ülkeleri	%53*	5-6 saat	%42*	2 saat	%52*	2.5-3 saat
Türkiye	%67*	7 saat	%63*	3 saat	%62*	3.5 saat

*Tüm nüfusa oranı, (Digital Yearbook, 2018)

İnternet, akıllı cihaz, bilgisayar kullanımında en büyük payın kişilerarası iletişim sağlayan sosyal medya siteleri, sohbet, video ve resim paylaşımı sağlayan site ve uygulamalar olduğu söylenebilir. Bu programların başında Facebook, Instagram ve Whatsapp gibi uygulamalar gelmektedir. Dünya üzerinde 2.7 milyar Facebook (Tr: 51 milyon), 800 milyon Instagram (Tr: 32 milyon), 1.5 milyar Whatsapp kullanıcısı olduğu da rapor edilmiştir. Facebook ve Instagram kullananların yaşlarına ilişkin veriler Tablo-2'de verilmiştir.

Tablo 2. Facebook ve Instagram Kullananların Yaşlarına İlişkin Veriler

		Toplam	Kadın	Erkek
INSTAGRAM	13-17	61	%3	%4
	18-24	245	%16	%15
	25-34	234	%15	%15
	35-44	140	%8	%9
	45-54	73	%4	%5
	55-64	30	%2	%2
	65+	17	%1	%1
	Toplam	800*	%51	%49
FACEBOOK	13-17	180	%4	%4
	18-24	610	%12	%17
	25-34	630	%12	%17
	35-44	360	%7	%9
	45-54	200	%5	%5
	55-64	110	%3	%2
	65+	76	%2	%2
	Toplam	2.170*	%44	%56

*milyon kişi, (wearesocial, 2018)

Sunulan bu sınırsız fırsatların kontrol ve sınırlanmasının güç olması, her an ulaşılabilir olması yoğun ve kontrolsüz kullanımı arttırmaktadır. Bu durum dijital

dünyaya özgü problemlerli davranış ve tutumlara gerekçe oluşturmaktadır. Dijital dünyanın sunduğu bu özelliklerin kullanımı sonucu ortaya çıkan problemlere ilişkin araştırmalar incelendiğinde; fizyolojik açıdan obeziteye (Christakis, Ebel, Rivara ve Zimmerman, 2004), uykusuzluk ve fiziksel problemlere neden olduğu (Doğan, 2013); psiko-sosyal açıdan özellikle çocuk ve gençlerin kişiler arası ilişkilerde güçlük yaşadığı (Suhail ve Bargees, 2006) ve kullanıma bağlı olarak yalnızlaştığı belirtilmektedir (Kraut ve diğerleri, 1998; Gross, 2004; Castell, 2013: 477). Dijital ortamların kişilerarası etkileşim aracı olarak kullanılması ile sosyal kaygı arasında da ilişki olduğuna dair araştırmalara ulaşılmıştır (Zorbaz, 2013). Caplan'a (2006) göre dijital ortamı sosyal etkileşim olarak kullanan bireyler sosyal kaygı düzeyi yüksek olan kişilerdir. İnternetin anonim olma (kimliğini gizleyebilme), yüz yüze olmadan iletişime geçme gibi özellikleri sosyal kaygısı yüksek olan bireylerin dijital ortama yönelmelerine neden olabilmektedir. Kavram olarak ilk kez Belsey (2004) tarafından kullanılan siber zorbalık davranışlarına ilişkin yurtdışı (Subrahmanyam ve Smahe 2011; Li, 2007; Kowalski ve Limber, 2007; Anderson ve Sturm, 2007; Scaglione ve Scaglione, 2006; Shariff, 2005) ve yurtiçi (Ayas ve Horzum, 2011; Arıcak, 2009; Arıcak, Kınay ve Tanrıku, 2011; Ayas, 2011; Baker ve Kavşut, 2007) literatür incelendiğinde de bir çok çalışma göze çarpmaktadır. Ayrıca geleneksel zorbalık ile sanal zorbalık arasında da pozitif yönde ilişki olduğuna dair bulgulara rastlanmaktadır (Hinduja ve Patchin, 2008; Li, 2007). Öztürk ve Özmen-Kaymak (2011) tarafından yapılan başka bir araştırmada ise problemlerli internet kullanımının utangaçlık ile ilişkili olduğuna ulaşılmıştır. Kelleci, Güler, Sezer ve Gölbaşı (2009) çocuk ve ergenler üzerinde yapmış oldukları çalışmada internet kullanım süresi 2 saati aştığında depresyon ve sosyal izolasyon gibi ruhsal sağlık sorunlarının ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Literatür incelendiğinde; özellikle çocuk ve ergenlerde dijital ortamlarda geçirilen süre ile duygusal ve davranışsal problemler arasında pozitif yönde ilişki olduğu görülmektedir (Jang, Hwang ve Choi, 2008; Harman, Hansen, Cochian ve Lindsey, 2005; Colwell ve Kato, 2003;). Buna ek olarak yapılan araştırmalar; dijital ortamlarda bağımlılık düzeyinde internet kullanımının akademik başarısızlıkla da ilişkili olduğunu göstermektedir (Akdağ, Şahan-Yılmaz, Özhan ve Şan, 2014; Esen, 2010). Hamutoğlu, Gezgin, Samur ve Yıldırım (2018) tarafından yapılan araştırmada; akademik başarı düzeyi düşük olan öğrencilerin akademik başarı düzeyi yüksek olan öğrencilere göre akıllı telefon bağımlılığı riskinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle çocuk ve ergenlerde dijital ortamların kullanımı sonucu ruh sağlığını olumsuz etkileyen duygusal,

davranışsal ve psiko-sosyal problemler (Van Mierlo, 2014) ve bu problemlerin teknolojik gelişmelere bağlı olarak artması daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Tüm çocukların öz-yönelimli ve kendi kararlarını verebilen teknoloji kullanıcıları olarak ele alınması gerekiyorsa da çocuklar bir teknolojiyi kullanıp kullanamayacağını veya hangi yolla kullanacaklarını tek başlarına belirleyememektedirler (Selwyn ve Odabaşı, 2017: 5). Çocukların bu konuda çevresinden destek alması gerekmektedir. Destek verme sorumluluğu olanların başında ebeveynlerin geldiği düşünülmektedir. Ebeveynlerin çocuklarına dijital teknoloji kullanımı konusunda destek olabilmeleri için dijital teknolojik gelişmeler ve kullanımı açısından bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Buna ek olarak ebeveynlerin; çocuklarının dijital ortamlardan beklentileri, dijital araç kullanımına yaklaşımları ve karşılaştıkları problemlerle baş etme yolları hakkında da bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Çünkü, çocukların ve ergenlerin dijital teknolojiyi problemleri kullanımı içsel nedenlere bağlı olduğu gibi dışsal nedenlere de bağlıdır (Lauricella, Wartella ve Rideout, 2015; Nikken ve Schols, 2015; Valcke, Bonte, DeWever ve Rots, 2010). Özellikle çocukluk ve ergenlik döneminde dışsal faktörlerin başında ebeveynler gelmektedir. Aile ilişkileri (Van Den Eijnden, Spijkerman, Vermulst, van Rooij ve Engels, 2010), ebeveyn-çocuk bağlamında kuşak çatışmaları (Shek ve Yu, 2016), aile içinde yüklenen roller, ebeveynlerin tutumu (Eşgi, 2014), dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi gibi ailesel özelliklerin de dijital teknolojilerin kullanım biçimini etkilediği düşünülmektedir. Bu çalışma, çocukların teknolojiyi kullanım biçimlerini etkileyen faktörlerden biri olan “dijital ebeveynlik farkındalığı”nı incelemeyi amaçlamaktadır.

Dijital ebeveynlik ve aile özellikleri ile ilişkili çalışmalar incelendiğinde; İnan-Kaya, Mutlu-Bayraktar ve Yılmaz (2018) tarafından yapılan araştırmada ebeveynlerin dörtte üçü risk ve zararlardan haberdar olduğunu ve nasıl önlem alacağını bildiğini düşünmesine karşın, ebeveynlerin yaklaşık yarısı dijital medya yeterliliği konusunda iyi olmadıklarını düşünmektedir. Ebeveynler dijital ebeveynlik stratejileri ve riskler hakkında daha fazla bilgiye ihtiyaç duymaktadırlar. Başka bir çalışmada ebeveynlerin hem riskler hem de fırsatlar hakkında eksik ve yanlış bilgilere sahip oldukları, ebeveynlerin kullandıkları en yaygın arabuluculuk biçiminin kısıtlayıcı arabuluculuk olduğu sonucuna varılmıştır (Özsoy ve Atılğan, 2018). Okumuş ve Parlar (2018) tarafından yapılan araştırmada ebeveynlerin sosyal medya kullanım yaş sınırı (13 yaş)

ve kullanım sürelerini dikkate almadıkları görülmüştür. Mustafaoğlu ve Yasacı (2018) yapmış oldukları araştırmada ebeveynlerin yaklaşık dörtte üçünün ‘dijital oyunların aile içi iletişimde azalmaya neden olduğunu’ ifade ettiklerini belirtmişlerdir. Başka bir araştırmada ebeveynler, çocuklarını internet kullanımını konusunda engellediklerinde veya kısıtladıklarında olumsuz tepkilerle karşılaştıklarını ve yeterince vakit ayıramadıkları veya sahip oldukları becerilerin yetersizliğinden dolayı çocuklarının internet kullanımına karşı kontrol etme yeteneğine sahip olmadıklarını düşünmektedirler (Yalçın ve Duran, 2017). Avrupa Birliği komisyonu ve AB İstihdam ve Sosyal İnovasyon Programı (Coface, 2018) tarafından desteklenen “Digitalisation Principles-Dijitalleşme Prensipleri” kapsamında 13 prensip belirlenmiştir. Belirlenen on üç prensipten dördüncüsünün “Digital Parenting (Dijital Ebeveynlik)” olması kararlaştırılmıştır. İlgili çalışmada çocukların dijital araç kullanımında ebeveynlerin kilit rol üstlendiği, dijital dünya ile çocuk arasında arabuluculuk görevlerinin olduğu, çocukların dijital ortamlardaki ilk deneyimlerinde başlıca sorumlunun ebeveynler olduğu savunulmaktadır. Çocukları dijital teknolojilerin risklerinden koruyarak verimli kullanmalarını sağlamak, çocuklara dijital teknoloji kullanımını konusunda olumlu model olmak ve kullanımları esnasında ihmal etmemek dijital ebeveynliğin en önemli görevlerinin başında geldiği söylenebilir. Son zamanlarda anne-baba ve çocuklara ilişkin hem bilimsel hem kurumsal çalışmalarda dijital ebeveynliğin önemsenmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Rode (2009) dijital ebeveynlik rolleri, teknik bilgi ve çocukların çevrimiçi ortamda güvenliğini sağlamak için kullanılan strateji türü arasında ilişki olduğunu söylemektedir. Çocukların dijital dünyanın risklerinden en etkili şekilde korunmaları için ilk başvuracağı kişilerin temel ebeveynlik becerilerine sahip, dijital sorumluluklarının farkında olan anne-babaları olması gerekmektedir. Shifrin, Brown, Hill, Jana ve Flinn (2015) Amerika Pediatri Akademisinin “*ailelere yönelik önerileri güncellemek için acil olarak daha fazla çalışmaya ihtiyaç olduğunu*” belirttiğini aktarmaktadır. Bu görüşe benzer şekilde Downes ve Bishop (2015), Fleischer (2012), Olson ve diğerleri de (2015) genelde öğrenci, yönetici ve öğretmenlerin fikirlerine odaklanıldığını, ebeveynlere ilişkin daha fazla çalışma yapılması gerektiğini tavsiye etmektedirler. Ebeveynlere yönelik yapılacak olan çalışmalarda ebeveynlerin dijital dünyaya ilişkin rollerini kapsamlı bir şekilde tespit etmenin önemli bir ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Alanyazı incelendiğinde dijital teknolojilerin kullanımına ilişkin ebeveynlerin yeterlik, bilgi düzeyi, kontrol, tutum veya kullanım özelliklerine göre çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Bu araştırma kapsamında karma desen olan keşfedici sıralı desen yöntemi ile dijital ebeveynliğe ilişkin nitel görüşmeler sonucunda dijital ebeveynlik farkındalığının boyutları belirlenerek dijital ebeveynlik ölçeği geliştirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca cinsiyet, eğitim düzeyi, aile içi rollere göre farklılaşp farklılaşmadığı; yaş, günlük akıllı telefon kullanım süresi ve çocukta algılanan internet bağımlılığı ile ilişkisi incelenmiştir. Bu çalışma, alanyazı açısından dijital ebeveynlik farkındalığının boyutlarının belirlenmesi ve ilkökula giden çocuğa sahip ebeveynlere yönelik dijital ebeveynlik ölçeğinin kazandırılmasına katkı sağlayacaktır.

1.2.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çocukların ve ailelerinin dijital dünyada karşılaştıkları problemleri en aza indirmek için yapılan çalışmalar her geçen gün artmaktadır. “The London School of Economics and Political Science (LSE)” 2012 yılından beri “The European Strategy for a Better Internet for Children-Çocuklara Daha İyi Bir İnternet için Avrupa Stratejisi” (O’Neill, 2018) ve “Dijital Bir Gelecek için Ebeveynlik (Parenting For a Digital Future)” kapsamında ebeveynlere yönelik farkındalık ve bilgilendirme eğitimleri, saha araştırmaları ve dijital ebeveynliğe yönelik projeler yürütülmektedir (LSE, 2018). 25142 çocuk ve onların ebeveynleri üzerinde yapılan Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi de birçok araştırmaya ışık tutmuştur. “The Family Online Safety Institute-Çevrimiçi Aile Güvelik Enstitüsü” (2012) sorumlu dijital vatandaşların geliştirilmesi için interaktif bir araç olarak çevrimiçi hizmet vermektedir. Ulusal ya da uluslararası çalışmalar dijital dünyaya ilişkin psikolojik problemlerin olduğunu göstermektedir.

Dijital teknolojiler, sadece temel becerileri kazandırmada değil aynı zamanda dijital tabanlı psiko-eğitim programları, çevrimiçi psikolojik danışma ve benzeri birçok alanda da kullanılmaya başlanmıştır. Baumel, Pawar, Kane ve Correll (2016) tarafından bir meta-analiz çalışması olarak yürütülen araştırmanın bulgularına göre; araştırmacılar çocukların yıkıcı davranışları için dijital temelli ebeveyn eğitiminin etkili ve ümit verici bir müdahale aracı olduğuna dair kanıtlara ulaşmışlardır (Enebrink, Högström, Forster ve Ghaderi 2012; Cefai, Smith ve Pushak, 2010; Irvine, Gelatt, Hammond ve Seeley, 2015; Gordon, 2000; Kacir ve Gordon, 2000; Morawska, Tometzki ve Sanders, 2014; Porzig, Stevenson ve Stevenson, 2015; Robinson, 2018). Dijital ebeveynlik

farkındalığına ilişkin geliştirilecek ölçek dijital temelli ebeveyn eğitim programlarının etkililiğini ölçmek açısından alana katkı sağlayacaktır.

İnternetin aile hayatının bir parçası haline gelerek evcilleşmesi (Haddon, 2006) ebeveynlerin, özellikle, çocukları açısından kaygılarının artmasına neden olmaktadır. Buna bağlı olarak anne-babaların dijital ebeveynliği; ebeveynlik sorumluluklarına nasıl, ne şekilde ve hangi rollerle konumlandırmaları gerektiğine ilişkin farkındalık çalışmalarının yapılması gerekmektedir (Fletcher ve Blair, 2014; Lauricella ve diğerleri, 2015; Kennedy, 2011). Rode (2009) ebeveyn rolü olan çiftlerde bir değişim olduğu zaman (ayrı yaşama, boşanma, ölüm vb.) dijital ebeveynlik rolleri açısından çocukları dijital tehlikelerle baş başa bırakan bir boşluk olacağını savunmaktadır. Bu yüzden dijital ebeveynlik rollerinin yanı sıra ebeveynlerin dijital rollere ilişkin paylaşımı da önemsenmektedir. Selwyn (2004), dijital teknolojilerin çocukların umut, korku, istek ve ihtiyaçları ile ilgili beklentilerini yansıttığı için ebeveynlerin, daha fazla sorumluluk ve öğrenme ihtiyacı olması gerektiğini ve ebeveynlerin sorumluluk alanına ilişkin çerçeveyi belirlemek gerektiğini vurgulamaktadır. Huang, Chen ve Straubhaar (2018) anne-babaların dijital ebeveynlik rollerine, çocukların internet erişiminin ve kullanımının amaçlarını ve araçlarını etkileyen bağlamlarda ışık tutmanın önemli olduğunu, dijital ebeveynlik kalıpları, nedenleri ve sonuçlarına ilişkin yeterince bilimsel çalışma olmadığını belirtmektedir. Dijital ebeveynlik farkındalığının boyutlarının belirlenmesi ve düzeyini belirleyecek ölçme araçlarının olması, ebeveynlerin öğrenme ihtiyaçlarını belirleme ve sorumluluk alanına ilişkin çerçeveyi belirleyebilmek adına literatüre katkı sağlayacaktır.

İlgili literatür değerlendirildiğinde, dijital ebeveynliğe yönelik daha fazla çalışmaya ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Çalışmaların daha fazla olmasına ilişkin görüşler başka araştırma bulgularıyla da desteklenmektedir (Huang ve diğerleri, 2018; Kennedy, 2011; Rode, 2009; Selwyn, 2004).

Yurtiçi alanyazı incelendiğinde ilkökul giden çocuğa sahip anne-babalara yönelik dijital ebeveynlik farkındalığına ilişkin kapsayıcı bir ölçeğe rastlanmamıştır. Dijital ebeveynlik ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili olan ölçme araçları ve kullanıldıkları araştırmalar Tablo-3'te verilmiştir.

Tablo 3. Yurtiçinde Yayınlanan Ölçekler

	Y Yıl	Ölçek Adı	Faktör	Mad. Say.	Uygulama Grubu	Yazar
1	2018	Dijital Ebeveynlik Öz Yeterlilik Ölçeği	3	38	Ebeveyn	Yaman, 2018
2	2018	Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği	2	12	Ebeveyn	İnan Kaya, Bayraktar ve Yılmaz, 2018
3	2017	Dijital Okuryazarlık Ölçeği	4	17	Üniversite Öğrencileri	Hamutoğlu, Güngören, Uyanık ve Erdoğan, 2017
4	2017	Dijital Okuryazarlık Ölçeği	1	10	Üniversite Öğrencileri	Üstündağ, Güneş ve Bahçivan, 2017
5	2017	Dijital Yerli, Dijital Göçmen ve Dijital Melez Öğretmen Ölçeği	3	17	Üniversite Öğrencileri	Şad ve Donmuş, 2017
6	2015	Dijital Teknolojiye Yönelik Tutum Ölçeği	8	39	Ortaöğretim Öğrencileri	Cabı, 2016
7	2015	Dijital Veri Güvenliği Farkındalığı Ölçeği	1	32	Öğretmen	Yılmaz, Şahin, Akbulut, 2015
8	2015	Sosyal Medya Tutum Ölçeği	4	23	Üniversite Öğrencileri	Otrar ve Argın, 2015
9	2014	Bilgi ve İletişim Teknolojileri Veli Ölçme Aracı	8	87	Ebeveyn	Konca, 2014
10	2014	Aile-Çocuk İnternet Bağımlılığı Ölçeği	4	20	Ebeveyn	Eşgi, 2014
11	2011	Teknoloji Okuryazarlık Ölçeği	5	33	Üniversite Öğrencileri	Yiğit, 2011
12	2011	Teknolojiye Hazırlık Ölçeği	4	23	Yetişkin	Özer, Eriş, Neczan ve Özmen, 2011
13	2010	Teknoloji Yeterliliği Öz Değerlendirme Ölçeği	Tek Boyut	20	Öğretmen	Gençtürk, Gökçek ve Güneş, 2010
14	2013	Aile İnternet Tutum Ölçeği	2	25	İlköğretim/Ortaöğretim Öğrencileri	Ayas ve Horzum, 2013

Tablo-3 incelendiğinde ebeveynlere uygulanan 4 ölçek bulunmaktadır. Bu ölçeklere göre; Eşgi (2014) tarafından geliştirilen ölçek çocukların internet bağımlılığı düzeylerinin ebeveynler tarafından değerlendirilmesini içermektedir. Konca tarafından (2014) geliştirilen Bilgi ve İletişim Teknolojileri Veli Ölçme Aracı ise çocukların bilgi

ve iletişim teknolojilerini kullanım beceri düzeylerini ölçmeyi amaçlayan bir ölçme aracı olduğu görülmektedir.

Ebeveynlerin kendilerini değerlendirdiği ve doğrudan dijital ebeveynlik ile ilişkili iki ölçeğe ulaşılmıştır. Ebeveynlerin kendilerini değerlendirmeleri açısından benzer olduğu düşünülen Yaman (2018) tarafından geliştirilen “Dijital Ebeveynlik Öz Yeterlik Ölçeği” ve İnan-Kaya ve diğerleri (2018) tarafından geliştirilen “Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği” incelendiğinde geliştirilmesi planlanan “Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği”nden farklı olduğu görülmektedir. Dijital Ebeveynlik Öz Yeterlik Ölçeği (Yaman, 2018) bilişim teknolojilerin kullanımına ilişkin ağırlıklı olarak beceri ölçmesi ve ortaokulda çocuğu olan ebeveynler ile sınırlı olması açısından planlanan “Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği”nden ayrıştığı düşünülmektedir. Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği’nin (İnan-Kaya ve diğerleri, 2018) ise farkındalık düzeyini ölçmenin aksine öğrencilerin dijital araçları kullanımına ilişkin ebeveynlerin tutum ve görüşlerini ölçmektedir. Ayrıca ebeveynlerin hangi yaş aralığındaki çocuğa sahip olması ile ilgili bir sınırlama olmadığı görülmüştür. Örneğin bir maddesinde şu ifade geçmektedir: “*Çocuğumun teknolojik araçları kullanma becerileri beni memnun eder.*” Başka bir örnek madde de şu ifadeler geçmektedir: “*çocuğumun teknolojik araçları kullanırken karşılaşılabileceği riskler beni kaygılandırır.*” Tablo-3’te yer alan diğer 10 ölçeğin uygulama grubunu ise öğretmenler ya da öğrenciler oluşturmaktadır.

Bu çalışma hem nitel görüşmeler aşamasında hem de ölçek geliştirme aşamasında çalışma grubu olarak ilkokulda çocuğu olan ebeveynleri kapsamaktadır. Bu açıdan düşünüldüğünde, ebeveynlere yönelik kullanılabilecek özgün bir ölçek geliştirmenin ebeveynlik farkındalığının dijital boyutuna ilişkin yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çalışma, dijital ebeveynlik farkındalığına ilişkin çalışmalara ve dijital ebeveynlik farkındalığının cinsiyet, eğitim düzeyi, aile içi roller, yaş, akıllı telefon kullanım süresi ve çocukta algılanan internet bağımlılığına göre incelenmesi açısından da alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Dijital ebeveynlik farkındalığına ilişkin yapılan nitel görüşmeler ve dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin geliştirilmesi, dijital ebeveynlik farkındalığının boyutlarının belirlenmesine, buna bağlı olarak ebeveyn-çocuk ekseninde dijital teknolojiler konusunda ebeveynlere düşen görev ve sorumlulukların sınırlarını belirlemeye katkı sağlayacağı söylenebilir. Dijital ebeveynlik farkındalığının boyutlarının belirlenmesinin ve dijital ebeveynlik ölçeğinin; aile danışmanlığı alanına,

ebeveynlere yönelik psiko-eğitim, grup rehberliği etkinliklerine ve dijital ebeveynlik farkındalığını arttırmaya yönelik çalışmalara alt yapı ve ön hazırlık sağlaması açısından önemli olduğu söylenebilir. Ayrıca geliştirilen dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin kuram ve uygulamada alana da katkı sağlaması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

1.3.Problem Cümlesi

Bu araştırmada üç problem cümlesine cevap aranmaktadır. Araştırmanın birinci problem cümlesi; “Dijital ebeveynlik farkındalığının boyutları nelerdir?”, ikinci problem cümlesi; “Geliştirilmesi planlanan dijital ebeveynlik farkındalık ölçeği geçerli ve güvenilir midir?”, üçüncü problem cümlesi; “Dijital ebeveynlik farkındalığı çeşitli değişkenlere göre değişmekte midir?” şeklinde belirlenmiştir. Üçüncü problem cümlesine göre ortaya çıkan alt problemler aşağıda sunulmuştur.

1.3.1. Alt Problemler

Dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi;

1. Cinsiyet,
2. Eğitim düzeyi,
3. Aile içi rollere göre değişmekte midir?

Dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi ile;

4. Yaş,
5. Akıllı telefon kullanım süresi,
6. Çocukta algılanan internet bağımlılığı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.4.Araştırmanın Sayıtları

1. Çalışma kapsamında görüşlerine başvurulmuş ebeveynlerin görüşme sorularına ve ölçme araçlarına verdikleri cevaplar, gerçek düşünceleri doğrultusundaki değerlendirmeleridir.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırma, ilköğrencisi olan en az bir çocuğa sahip ve akıllı telefon kullanabilen anne-babalar ile sınırlıdır.

2. KURAMSAL BİLGİLER

Bu bölümde, dijital kelimesinin anlamı, dijital kavramının farklı bilim dallarında kullanım şekli; dijital ebeveynlik, dijital ebeveynliğin kavramsallaştırılması ve dijital ebeveynliğe ilişkin yapılan kuramsal ve uygulama çalışmaları kapsamında farkında olma, kontrol-denetim, alt başlıklarına ve olumsuz model olma, mobil kabalık, dijital bağımlılık problemlerine yer verilmiştir. Ayrıca dijital okuryazarlık, dijital vatandaşlık ve dijital etik kavramlarına değinilmiştir.

2.1.Dijital Kavramının Kullanımı

Dijital kelimesinin anlamını Türk Dil Kurumu [TDK] (2018); “verileri bir ekran üzerinden elektronik olarak gören” olarak tanımlamıştır. Tarih, sosyoloji, bilişim, sanat ve psikoloji gibi bazı bilim dallarının da araştırma alanına giren dijital kavramı bu alanlarda araştırma konusuna göre teknoloji çağı, dijital çağ, dijital zaman, sanal gerçeklik, dijital dünya, dijital yerliler, dijital ebeveynlik, dijital vatandaşlık vb. şekilde kullanılmaktadır. Örneğin; Kaplan ve Ertürk (2012) her tarihsel dönemin tüm dünyada kabul gören ortak bir kavramının olduğunu, bu dönemlerde kullanılan kavramların köklü değişiklikleri anımsatan ve sembolize eden olaylarla ya da buluşlarla belirlendiğini ifade etmişlerdir. Buna ek olarak Kaplan ve Ertürk (2012) Fransız ihtilali ile başlayan ve 20. Yüzyıla kadar gelen modern felsefenin egemen olduğu yakın tarihimiz ile 21. yüzyılı birbirinden ayıran dijital gelişmelerin yeni bir çağ yarattığını, sosyolojideki kuramsal çalışmalarda genelde teknoloji çağı, dijital çağ, postmodern çağ, enformasyon çağı gibi kavramlar kullanıldığını belirtmişlerdir. Mercan (2010) yapmış olduğu kuramsal çalışmada; günümüzdeki değişim ve gelişmeleri; internet, cep telefonları ve bilgisayar gibi dijital ağları kastederek “dijital dünya” ve 1999 yılında yayınlanan Matrix filmini de örnek göstererek “sanal gerçeklik” kavramlarını kullanmıştır. Kayabaşı (2002) sanal gerçeklik kavramını “*Gerçek dünyaya ilişkin bir durumun bilgisayar tarafından yaratılmış üç boyutlu bir benzetimi içinde, kullanıcının bu benzetim ortamını üzerine giydiği özel aygıtlarla duygusal olarak algıladığı ve bu yapay dünyayı yine bu aygıtlar aracılığı ile etkin olarak denetleyebildiği sistemlerdir.*” şeklinde tanımlamıştır. Dijital vatandaşlık ise özellikle bilişim alanındaki araştırmalarda kullanılan bir kavramdır. Dijital ortamların bireyler üzerindeki kapsamlı etkisi dijital vatandaşlık kavramını ortaya çıkarmıştır (Condrad, 2018; Kappes, 2016; Aydın, 2015).

Dijital yerliler kavramını literatüre kazandıran Prensky'a (2001) göre; yirminci yüzyılın son çeyreğinde dijital teknolojinin toplumların uzun zamandır kabul gören kültürel özelliklerini bile değişikliğe zorlayan hızlı gelişimi, nesiller arası aşamalı değişimin yerine geri dönüşü olmayan temel değişimlere neden olmuştur. Prensky (2001a) yirminci yüzyılın son çeyreğini dikkate alarak 1980 öncesi doğanları dijital göçmen, sonrasında doğanları ise dijital yerli olarak tanımlamaktadır. Dijital yerliler, hayata günümüz teknolojileri ile başlayan, hayatının merkezinde çevrimiçi ortamların ve yeni teknolojilerin yer aldığı, günlük işlerinin birçoğunu dijital ortamlarda yürüten gençler ve çocuklardan oluşurken; dijital göçmenler, dijital ortamlara adapte olmaya çalışan ve kendisini dijital teknolojilerin gelişimi ile yeni bir süreç içerisinde bulan bir kuşaktan oluşmaktadır (Bilgiç, Duman ve Seferoğlu, 2011). Dijital yerliler, kablosuz nesil, e-çocuk ve benzeri kavramlar kullanmanın sınırlamalara sebep olduğunu iddia eden araştırmacılar da vardır. Dijital göçmen olarak görülen önceki neslin de günümüz çocukları gibi değerlendirilebileceği; aynı deneyimler sonucu öğrenme kapasitelerinin farklı olmayacağını ve günümüzdeki çocukların dijital teknolojileri kullanmasının sosyal, kültürel ve bilişsel yapılarına göre farklı sonuçlar doğurabileceği vurgulanmaktadır (Selwyn ve Odabaşı 2017; Thomas, 2011).

2.1.1. Dijital Okuryazarlık

Okuryazarlık kavramı daha önce sadece kağıt üzerindeki sembolleri okuyabilme-yazabilme becerisi olarak algılanırken (Önal, 2007) günümüzde ise dijital teknolojilerin ilerlemesi ile sunulan görsel ve işitsel mesajların analiz edilip sentezlenerek değerlendirilmesi ve uygun bir uygulama davranışı sergilenmesini içererek (Blevins, 2004) farklı kitle iletişim araçlarından alınan mesajları eleştirel ve yaratıcı düşünme yetenekleri ile algılamak ve yorumlamak olarak tanımlanmaktadır (Thoman, Jolls, Share, Elma ve Kesten, 2008).

Medya ve medyadan ulaşan mesajlar, insanların yaşama bakışını değiştirmiştir. Toplumların duygu, düşünce ve davranışlarının medya ve medya ürünlerinden etkilendiği düşünülmektedir. Buna bağlı olarak eğitim kurumları, son yıllarda araçların nasıl kullanılacağına yerine medyayı etkin kullanmayı öğretmeye odaklanmıştır (Conrad, 2018: 44). Medya araçları; gazete, TV ve radyo yayını, film, fotoğraf, video ve bunların hepsinin bir arada yapılabildiği internet medya araçları ve benzeri şekilde sıralanabilir. Bu kaynaklardan bize ulaşan mesajları anlamlandırmak ve değerlendirmek için gereken bilgi birikimine sahip olmak, bilgilerin doğruluğunu

sorgulama ve medyanın toplumu nasıl etkileyebileceğinin bilincinde olmak medya okuryazarlığıdır (Önal, 2007). Medya araçlarının yaygın kullanımı ve etkileri sonucunda, araştırmalar ve eğitim için büyük bir odak noktası olan medya okuryazarlığı (Simsek ve Simsek, 2013) ebeveynlerin hem kendileri hem de çocukları için farkındalıklarının olması gereken bir alan olduğu söylenebilir.

Bir başka okuryazarlık türü, teknoloji okuryazarlığıdır. Uluslararası Teknoloji Eğitim Kurulu tarafından teknoloji okuryazarı olan birey; teknolojinin ne olduğu hakkında bilgi sahibi olan, nasıl ortaya çıktığını, toplumu nasıl yönlendirdiği konusunda bir fikre sahip olan, bir ülke için teknolojinin neden önemli olduğunu anlayan ve teknolojinin kullanılmasında tarafsız olan bireydir şeklinde tanımlanmıştır (ITEA, 2001, Akt. Bacanak, Karamustafaoğlu ve Köse, 2003). Sadece eğitim, mühendislik, tıp gibi alanlarda kariyer sahibi olmak isteyenler değil, her ne işle uğraşırsa uğraşsın toplumun her kesiminden bireyin teknoloji okuryazarı olması, onların yaşamını kolaylaştıracaktır (Bacanak ve diğerleri, 2003).

Okuryazarlık kavramına, teknolojik gelişmelerle birlikte farklı terimler eklenmiştir. Gazete ve televizyonların yaygın olarak kullanıldığı dönemlerde medya okuryazarlığı kavramı sık kullanılırken günümüzde dijital okuryazarlık (Pangrazio, 2016) veya teknoloji okuryazarlığı kavramına da ihtiyaç duyulmuştur. Dijital okuryazarlık; yazılım veya dijital bir cihaz kullanma becerisinden çok daha fazlasını içerir (Eshet-Alkalai, 2004). Park (2013) dijital okuryazarlığın üç faktörü olduğunu belirtmektedir. Bunlar; İnternet'in teknik açı ile bilinirliği, yaygın kurumsal uygulamaların farkındalığı ve mevcut gizlilik politikalarının bilinirliğidir. Park tarafından yapılan bu çalışmada özellikle gizlilik politikalarının bilinçli bir şekilde öğrenilmesine ve uygulanmasına ilişkin dijital okuryazarlığın önemi vurgulanmaktadır. Livingstone'da (2008) benzer şekilde üç ögesi olduğunu belirtmektedir. Birinci öge olarak okuryazarlık bir bilme biçimi ise dijital dünya ile ilgili olarak da teknolojinin veya dijital metnin bilinmesi gerekmektedir. Dijital okuryazarlıkta bilmek kavramı; ulaşılan bir bilginin gerçekliğini araştırmak, amacını bilmek ve kaynağının güvenilir olup olmadığını sorgulamak olarak açıklanabilir. İkinci öge olarak okuryazarlığın bireysel beceriler ve toplumsal pratikleri bağlayan, bilmenin yerleştirilmiş bir biçimi olduğu belirtilmiştir. Üçüncü ögede ise okuryazarlığın neyin kültürel olarak kural, neyin onaylanmayan olduğu bilgisini kapsayan kültürel olarak düzenlenmiş yetkinlikler

dizgesidir. Üçüncü öge, dijital kültürü içselleştirme olarak nitelendirilebilir. Park (2013) ve Livingstone'un (2008) tanımlamalarının birbirini desteklediği görülmektedir.

2.1.2. Dijital Etik

Son yıllarda dijital teknolojilerle ilgili yapılan araştırmalar değerlendirildiğinde; başarılı teknoloji kullanımı sadece erişim ve yeterlik, okuryazar olma, farkında olma değil; aynı zamanda çok daha geniş bilgi ve anlayış gerektirmektedir (Selwyn ve Odabaşı, 2017).

Dijital dünyaya ilişkin literatür incelendiğinde etik kavramının iki boyutta ele alınabileceği düşünülmektedir. Birincisi; ebeveynlerin çocuklarının dijital teknolojileri kullanımını kontrol etme sorumluluğunu yerine getirirken sınırları açısından etik kuralların neler olacağına dair boyutudur. Yani ebeveyn kontrolüne hangi düzeyde ve hangi durumlarda izin verilmelidir ve çocuğun yaş grubuna göre kontrolün sınırları da değişmeli midir gibi soruların araştırılması gerekmektedir. Rode (2009) çocuk hakları açısından ele aldığı araştırmasında; çocukların gizlilik için açıkça tanımlanmış bir haklarının olmadığını vurgulamaktadır. Çocukların risk taşıyan çevrimiçi kayıtlarının hangilerinin ebeveynlerle paylaşılması gerekip gerekmediğine dair çocukların hakları açısından etik düzenlemelerin yapılması gerektiğini savunmaktadır. Netflix dizi/film yapım şirketi tarafından ekrana gelen Broker (2011) tarafından yönetmenliğinin üstlenildiği Black Mirror isimli dizinin 4. sezon "Arkangel" isimli 2. bölümü tam da bu konudaki karmaşıklığı ve ikilemleri ortaya koymaktadır. İlgili bölümde; bir şirket ebeveyn kontrolü için bir çip üretmiştir ve test için gönüllü ebeveynlerin gönüllü olup olmadığı sorulmayan çocuklarının sinir sistemine çip yerleştirilmektedir. Gönüllü olan bir ebeveynin 4-6 yaşlarındaki çocuğuna bu çip yerleştirilmiştir (Dizide, hükümet tarafından yasaklanmasına rağmen ebeveyn kullanmaya devam etmektedir) . Ebeveynler her an çocuklarını bir tablet aracılığı ile izleyebilmektedir (çocuğun gözleri kamera görevi görmektedir). Buna ek olarak şiddet içerikli ve benzeri bir durumla karşılaştığında çocuğun gözlerindeki görüntü buzlanarak görüntüyü görmemesi sağlanmaktadır. Ayrıca çocuğun metabolizmasında anormal bir durum olduğu anda (adrenalinini yükselmesi gibi) tablete uyarı gitmektedir. Yaşamış olduğu çevreyi doğal koşullarında algılayamayan, belirli bir yaşa kadar korku, kaygı ve benzeri duygu deneyimleri yaşayamayan çocuk okulda psiko-sosyal problemler yaşamaya başlamaktadır. Ergenlik döneminde de kendisi için mahrem sayılabilecek hayatını ebeveynlerinin izlemesiyle durum karmakarışık bir hal almaya başlar. Ancak bunun

yanında ebeveyn, kontrol sayesinde uyuşturucu madde kullanan kişilerle iletişim halinde olduğunu da öğrenir. Sonuç olarak ağır bir ebeveyn-çocuk çatışması trajedisiyle bölüm son bulur. Dizinin bu bölümü günümüze de ışık tutmaktadır. Ebeveyn kontrolüne ilişkin ebeveynlerin ihmalkârlıklarının yanında etik olmayan yanlış tutumları sonucu da çocuklarına psiko-sosyal açıdan zarar verdikleri söylenebilir.

İkinci boyutu; hem ebeveynlerin hem de çocukların dijital teknolojileri kullanırken etik kurallara dikkat etmeleri gerektiğidir. TDK (2018) etik kavramını “çeşitli meslek kollarında tarafların uyması ve kaçınması gereken davranışların bütünü” olarak tanımlamaktadır. Dijital teknolojilerin bireylere sunduğu sosyal medya program ve siteleri, arama motorları, sohbet, oyun, alışveriş vb. program ve sitelerin tümü kurumsal olsun ya da olmasın bazı meslek gruplarının aracılığı ile gerçekleşmektedir ve çevrimiçi davranışların birçoğunda kişilerarası etkileşim vardır. Bu durum etik sorunların dijital ortamlarda da incelenmesi gerektiğini göstermektedir. Himma ve Tavani (2008) dijital etik konularını; fikri mülkiyet, mahremiyet, güvenlik, bilgi yüklemesi, dijital bölünme, cinsiyet ayrımcılığı ve sansür olarak nitelendirmektedir. Yurdakul, Dönmez, Yaman ve Odabaşı (2013) ise dijital etik konusunda, dijital ebeveynlerin fikri mülkiyete saygılı olma, ulaştığı bilginin güvenliğini araştırma ve erişilen bilgilerin hak sahiplerinin isteğine uygun davranma şeklinde üç boyuta dikkat çekmektedir. Çakmak (2016) sınıf içinde cep telefonu kullanarak başkalarını rahatsız etmek, siber zorbalık, kişisel bilgileri elde etme, iftira, mahremiyet, telif hakları, asıl içeriğin gizlenmesi, yoğun reklam içeriği, dil, yanıltıcı etiketleme kavramlarının sanal etik ile ilişkili olduğunu söylemektedir. Örneğin; telif hakkı olan resim, müzik vb. ürünlerin dijital ortamlarda izinsiz indirilmesi veya kullanılması etik bir sorundur.

Kamusal kurumlar ve ülke yöneticileri kendilerini, dijital gözetimi kullanmak zorunda hissetmektedir. Örneğin bir ülke; terörist saldırılardan veya suç unsuru olabilecek kasıtsız veya kasıtlı tehlikelerle karşı karşıya kalmamaları için vatandaşlarının güvenliğini sağlamak zorundadır. Aynı zamanda bu gözetim; demokratik toplumların temelini oluşturan özerkliği, anonimliği ve güveni de tehdit etmektedir (Capurro, 2009). Gözetim teknolojisinin kullanımı kamunun imkânları kadar kapsamlı olmasa da ebeveynler, çocuklar, gençler veya sıradan bir yaşama sahip bireyler tarafından da iyi veya kötü niyetli bir yaklaşımla legal ya da illegal şekilde kullanılabilir. Etik sorunlar küresel açıdan ekonomik, politik veya siyasi bir durum olsa da ebeveynlere, çocuklara ve tüm bireylere de sorumluluk yüklemektedir.

2.1.3. Dijital Vatandaşlık

Sosyal etkileşimlerin, devlet-vatandaş arasındaki etkileşimin, resmi işlemlerin, bankacılık işlemlerinin v.b. dijital araçlarla halledilebiliyor olması, devletleri bilişim konusunda kanunlar ve yasalarla düzenlemeye, yeni politikalar geliştirmeye teşvik etmiştir. Çevrimiçi ortamdaki bireysel kimlik ihtiyacı “dijital vatandaşlık” kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Tıpkı vatandaşlık sorumluluklarında olduğu gibi dijital vatandaşlığın da dijital dünyaya ilişkin sorumlulukları olduğu düşünülmektedir.

Dijital vatandaşlığı topluma çevrimiçi olarak katılma becerisi olarak tanımlayan Mossberg, Tolbert ve McNeal (2008) dijital vatandaşı; interneti düzenli ve etkili bir şekilde kullanan birey olarak tanımlamaktadır. Çubukçu ve Bayzan (2013) dijital vatandaş kavramını: *“Bilgi ve iletişim kaynaklarını kullanırken eleştirebilen, çevrimiçi yapılan davranışların etik sonuçlarının farkında olan, teknolojiyi başkalarına zarar vermeyecek şekilde kullanabilen, internet ortamında iletişim hakkını kullanan, yaptığı paylaşımlarında ve işbirliğinde doğru tutumu sergileyen ve başkalarını da bu yönde teşvik eden vatandaştır.”* şeklinde tanımlamışlardır. Ribble, Bailey ve Ross (2011) dijital vatandaşlığın çocukluk yıllarından itibaren öğretilmesi gerektiğini belirtilerek, dijital vatandaşlığı en kapsamlı şekilde ele almaya çalışmış ve 9 boyutunun olduğunu öne sürmüştür. Bu boyutları; elektronik davranış kuralları (etik), elektronik bilgi alışverişi (iletişim), teknoloji ve teknolojinin kullanımı hakkında öğretme ve öğrenme süreci (eğitim), topluma tam elektronik katılım (erişim), elektronik eşya alımı ve satımı (ticaret), işlemler için elektronik sorumluluk (sorumluluk), dijital dünyadaki herkese sorumluluk çerçevesinde özgürlük (haklar), dijital teknoloji dünyasında fiziksel refah (güvenlik), güvenliği sağlamak için elektronik önlemler (kendini koruma) şeklinde ifade etmektedir.

Literatür incelendiğinde; en sık kullanılan dijital okuryazarlık, dijital etik, dijital vatandaşlık kavramlarının zaman zaman iç-içe kullanıldığı görülmektedir. Örneğin; Ribble ve diğerleri (2011) etik kavramını dijital vatandaşlık başlığı altında ele alırken, başka araştırmalarda dijital etik kavramı ayrıca bir başlık olarak da kullanılmaktadır. Yukarıdaki alan yazı araştırmasında dijital okuryazarlık ve dijital vatandaşlık kavramlarının da kesiştiği ve ayrıştığı noktaların olduğu görülmektedir.

Sınırları henüz netleşmeyen dijital etik, vatandaşlık ve okur-yazarlık kavramlarına son zamanlarda literatürde kullanılmaya başlanan dijital ebeveynlik

kavramı da dâhil olmuştur. Dijital ebeveynlik, dijital araçların kullanımına yönelik ebeveynlik becerilerini kapsadığı gibi ebeveyn sorumluluklarına yeni alanlar açmıştır. Ebeveynlerin dijital araç kullanımındaki becerilerinin yanı sıra dijital araçları kullanırken olumlu rol model olmaları ve çocuklarının dijital araç kullanım biçimlerine özen göstermeleri de dijital ebeveynlik farkındalığı ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.

2.1.4. Dijital Ebeveynlik

İki birey evlenmeye karar verdiklerinde çift rolündedirler, evlendikten sonra eş rolünü yüklenirler ve çocukları dünyaya geldiğinde anne-baba, ebeveyn rollerine sahip olurlar. Her rolün aynı zamanda sorumluluklarının da farkında olmak gerekir. Ebeveyn rolünün en kilit rollerden biri olduğu söylenebilir; çünkü çocuk sahibi olduktan sonra ebeveyn rolünün çocuğu dış dünyaya hazırlama, temel beceriler kazandırma, sosyal ve psikolojik yönlerinin sağlıklı bir şekilde gelişmesini destekleme, rehberlik etme, tehlikelere karşı çocuğun kendini koruyabilecek davranış ve tutumları kazandırma gibi önemli sorumlulukları vardır. Çocuklar yaşamın ilk yıllarının büyük bir çoğunluğunu aileleriyle birlikte geçirirler ve öğrenmelerin birçoğu ebeveynleri aracılığı ile gerçekleşir. Bu bağlamda ebeveynlerin hem iyi bir yol gösterici hem de iyi bir rol model olması gerektiği sosyal öğrenme kuramı başta olmak üzere birçok kuram tarafından savunulmaktadır.

Ebeveynler genelde iki yolla davranış kazanır ve aktarırlar. Birincisi nesiller arası aktarım yolu ile öğrenirler, ikincisi çevre etkileşimi sonucu eski öğrenmelerine yenilerini ekleme yolu ile öğrenirler. İçinde bulunduğumuz çağın dijital dünya açısından nesiller arası öğrenme için başlama noktası olduğu söylenebilir. Nitekim günümüz çocuklarını dijital yerli; ebeveynleri ise dijital göçmen olarak nitelendiren Prensky (2001); dijital göçmen olan yetişkinlerin çocuklarından farklı bir şekilde sosyalleştiğini ve şimdi yeni bir dil öğrenme sürecinde olduğunu ifade etmiştir. Prensky (2001a) başka bir araştırmasında dijital yerliler ile dijital göçmenlerin nörolojik beyin fonksiyonları açısından da farklılıklar olabileceğini belirtmiştir. Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Araştırma Projesi - AÇÇAP (EU Kids Online, 2011) tarafından yapılan geniş çaplı çalışmalar Türkiye’de çocukların yaklaşık %78’nin ebeveynlerinden daha fazla bilgiye sahip olduğunu göstermektedir. Yurtdışı çalışmalar incelendiğinde de diğer ülkelerde de benzer problemler olduğu görülmektedir. Sharples, Graber, Harrison ve Logan (2009) 121 ebeveyn ile yapmış oldukları çalışmada teknolojiyi çocuklarından iyi bildiğini söyleyen ebeveynlerin oranının sadece %13 olduğunu gözlemlemişlerdir. Çocukların

yaşı arttıkça bilgi ve beceri konusunda ebeveynlerinden daha donanımlı olmaktadır. Bu nedenle olası problemleri anlayabilmek ve çözüm üretebilmek için, ebeveynlerin medya ve teknoloji ortamını incelemek, geleneksel teknolojilerin ve yeni dijital teknolojilerin ebeveynler üzerindeki rolünü kavramak ve aynı zamanda ebeveynlerin farklı seviyelerdeki dijital teknoloji kullanımlarının üzerinde durmak gerekir (Ebcin, 2017). Dijital göçmen olan ebeveynlerin, dijital yerli olan çocuklarını dijital ortamların zararlarından koruyabilmek ve dijital ortamları işlevsel olarak kullanabilmeleri için bu dili öğrenmeleri ve bu duruma uyum sağlayabilmeleri gerektiği söylenebilir. Çocukların yaşı açısından ergenlik öncesi çocuğa sahip anne-babaların, dijital ebeveynlik farkındalığını tespit etmek, çocukların ergenlik döneminde karşılaşacağı dijital araçların kullanımına ilişkin problemlerin önüne geçilmesine katkı sağlayacaktır.

Dijital ortamlarda vakit geçiren çocuk ve ergenlerin ailesi tarafından denetimin bilinçli bir şekilde olmayışı onların sanal ortamları kötüye kullanım riskini arttırmaktadır (Young, 2004; Bölükbaş, 2003). Çocuk ve ergenlerin ebeveynlere ait olan ödeme araçlarını izinsiz ve usulsüz kullanımı (Çalışkan ve Özbay, 2015) ebeveyn sorumluluğu ve rolünü öne çıkaran başka bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Karakuş, Çağiltay, Kaşıkçı, Kurşun ve Ogan (2014) çocukların ve ebeveynlerin internete erişimi ve kullanımı, ebeveyn kontrolü, çocukların internetteki faaliyetleri ve karşılaştıkları riskleri incelemek amacıyla yapmış oldukları çalışmada çocukları daha iyi gözlemleyebilecek aile bireyi olan ev kadını ebeveynlerin internet bağımlılığının, erkek ebeveynlere göre daha düşük olduğu vurgulanmaktadır. Ev kadınlarının çocukları ile daha fazla vakit geçirdiğine dair benzer çalışmalar da vardır (Kennedy, 2011: 184). Bu durumun erkek açısından denetleme, kontrol etme ve destek olma gibi ebeveynlik sorumluluklarını yerine getirmeye engel olduğu söylenebilir.

Aile özelliklerine ilişkin çalışmalarda farklılıklar olduğu, sonuç odaklı bir fikir birliğinin oluşturulamadığı göze çarpmaktadır. Ayas ve Horzum (2013) ebeveynlerin çocuklarına karşı dijital teknolojilerin kullanımına yönelik farklı tutumlar sergilemesinin çocukların akıllı telefon veya internet bağımlılıklarını, risk ve zararlara karşı olan davranışlarını da etkilediğini söylemektedir. Aileden gerekli desteği alamayan ve aileleri ile problem yaşayan çocuklar dijital ortamlara daha fazla ihtiyaç duymakta (Lim, Bea ve Kim, 2004) ve aile ilgisi eksikliğinin de etkisiyle çocukların internet bağımlılığı (Huang ve diğerleri 2009) artmaktadır. Çevik ve Çelikkaleli (2010) tarafından yapılan çalışmada; ilgisiz bir tutum sergileyen ebeveynlerin çocuklarının

demokratik, koruyucu ve otoriter tutum sergileyen ebeveynlerin çocuklarına göre daha yüksek düzeyde internet bağımlılığı olduğu ortaya çıkmıştır. Çoğunluğu oluşturan dijital ebeveynlik düzeyi düşük ebeveynler çocuklarını dijital ortamların zararlarından korumak için çocuklarının akıllı telefon, bilgisayar, tablet gibi araçları kullanmalarını engellemektedirler (Çalışkan ve Özbay, 2015). Bu durum, çocukların ebeveynlerini göz ardı ederek ve onları haberdar etmeden dijital teknoloji araçlarını kullanmaya teşvik edebilmektedir. Ebeveynlerinden tamamen habersiz bir şekilde dijital teknoloji araçlarına ulaşım sağlamaya çalışan çocukların dijital ortamların riskleri ve zararlarıyla karşılaşma ihtimalini daha fazla güçlendireceği söylenebilir. Çocukların dijital teknolojilerini kullanmalarını tamamen engellemek bir çözüm olmamaktadır. Bu durum günümüz dünyasında çocukların sosyal ortamlardan kendini izole hissetmesine, yeniliklere uyum sağlayamamasına neden olabilmektedir. Çevik ve Çelikkaleli (2010) ve Çalışkan ve Özbay (2015)'in yapmış oldukları çalışmalar karşılaştırıldığında hem ilgisiz olma hem de ebeveynlerin otoriter ya da koruyucu bir tutum sergileyerek çocuklarının dijital teknolojileri kullanmasını engellemeye çalışması problemlili kullanımı arttırmaktadır.

Durkee ve diğerleri (2012) ebeveynlerin işsiz olmasının problemlili internet kullanımına etkisinin olduğu sonucuna ulaşırken, Cao, Sun, Wan, Hao ve Tao (2011) ebeveynlerin yüksek ekonomik düzeye sahip olmasının problemlili internet kullanımına etkisinin olduğu belirtmişlerdir. Durak ve Seferoğlu (2018) ise gelir düzeyinin problemlili akıllı telefon kullanıma etkisinin olmadığını saptamışlardır. Ebeveynlerin eğitim düzeyine göre yapılan araştırmalar incelendiğinde; İkiz, Asıcı, Kaya ve Sakarya (2015) ebeveynlerin eğitim düzeyi yükseldikçe çocuklarının internet bağımlılığı düzeyinin yükseldiğini sonucuna ulaşmıştır. Çalışkan ve Özbay (2015) ise anne-baba eğitim durumunun teknoloji eksenli yabancılaşmaya etkisinin olmadığını saptamışlardır. Başka bir çalışmada da ebeveyn eğitim düzeylerinin akıllı telefon bağımlılığı arasında ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Durak ve Seferoğlu, 2018). Aile özelliklerine ilişkin yapılan çalışmalar arasındaki farklılıklar ebeveynlerin kültürel özellikleri, çocuk ve ergenlerin yaş durumu, çalışmaların yapıldığı ülke, bölge veya zaman dilimi, çalışmalarda kullanılan kavramlar ve benzeri nedenlerden kaynaklandığı yorumu yapılabilir. Bunlara ek olarak ebeveynlere ilişkin yapılan çalışmalar incelendiğinde ebeveynlerin kültürel özellikleri, tutumları, eğitim düzeyleri, sosyo-ekonomik koşulları fark etmeksizin çocuklarının dijital ortamlarda risk altında olduğunu göstermektedir.

Çocukların dijital ortamlardan tamamen uzak tutma eğilimi de günümüz şartlarında pek mümkün görünmemektedir. Dijital teknolojileri reddedenlerin bile dijital işlemler ve prosedürlerce yönetildiği, kurumsal hizmetlerin birçoğunda dijital teknolojilerin yoğun bir şekilde kullanıldığı günümüz dünyasında “dijital yaşam” teriminin modasının geçtiğini savunulmaktadır ve dahası dijital teknolojileri reddetmek önemli bir çıkmaz ve sosyal dışlanma gerekçesi olarak görülmektedir (Selwyn ve Odabaşı, 2017). 21. yüzyılda dijital göçmen (Prensky, 2001) olan ebeveynlerin yaşam koşulları ve sosyo-kültürel özellikleri hangi düzeyde olursa olsun dijital teknolojilerin bir yaşam tarzı olmaktan öte hayatın bir parçası olduğunun farkında olmaları gerekmektedir.

Önemli bir gelişimsel geçiş zamanı olan ilkökul-üniversite sürecindeki çocukların eğitimlerine ilişkin düzenlemelerde hedef kitlelerden biri ebeveynlerdir (Colosi ve Dunifon, 2003). Bu yaş aralığındaki çocukların davranışlarında ebeveynlerin öğrenmeleri de etkili olmaktadır. Bu dönemlerdeki çocuğa sahip olan ebeveynler, çocuklarının sergiledikleri davranışlar ile ilgili kaygıları nedeniyle ebeveynlerin streslerinde artış yaşanmakta ve yeni bilgi arayışlarına girmektedirler (Allen ve Rainie, 2002). Bazı ebeveynler bu arayışı yine dijital ortamlar aracılığı ile gerçekleştirmeye çalışmaktadır (Schweller, 2014: 58). Günümüzde yeni bilgi arayışlarının başında ebeveynlerin çocukları ve kendileri için dijital teknoloji ürünlerine ilişkin arayışları geldiği söylenebilir. Dijital teknolojilerin yararları incelenirken ebeveynlerin deneyimlerine ilişkin derinlemesine incelemeler yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır (Fleischer, 2012).

Gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerdeki yetişkinlerin neredeyse dörtte üçü dijital teknoloji araçlarını kullanmaktadır (Vaillancourt, 2015: 23). Bununla beraber ebeveynlerin yeni ve daha gelişmiş teknoloji ürünlerini takip ederek çocukları için yazılım, donanım, uygulamalar veya çevrimiçi sitelerin kullanımı konusunda hangi düzeyde ve hangi durumlarda desteklemenin uygun olup olmadığına karar vermek giderek zorlaşmakta ve dijital teknoloji hızla ilerlerken, dijital ebeveynlik buna ayak uyduramamaktadır (Parmar, 2017; Lauricella, Barr ve Calvert, 2014; Odabaşı, 2005). Örneğin; ebeveynler henüz bilgisayar kullanımı ile ilgili yeterli donanıma sahip olamadan internet kullanılmaya başlandı. İnterneti kullanmayı öğrenmeden çeşitli amaçları ve fonksiyonları olan internet siteleri ve programlar çoğaldı; bu duruma tam adapte olamadan taşınabilir cihazlar ile tanıştılar; taşınabilir cihazlar ve cep telefonlarını kullanmayı öğrenme sürecinde iken taşınabilir cihazlara ve cep telefonlarına çevrimiçi

özellikler eklendi. Bunlara ek olarak öğrenmeye çabaladıkları Facebook, Twitter, Instagram, Youtube vb. sosyal medya uygulamaları da kendi içlerinde takip edilmeyi zorlaştıran düzeyde hızlı bir yenilenme ve özellik arttırma sürecinde olduğu da görülmektedir. Kısacası Prensky'nin (2001) dijital göçmen olarak gördüğü ebeveynler dijital bir gelişmeye uyum sağlayamadan hızlı bir şekilde yeni gelişmeler yaşandı ve yaşanmaya devam etmektedir. Bu durum araştırmacıları sadece ebeveynler veya hem çocuk hem de ebeveynleri kapsayan çalışmalara yöneltmiştir. AÇÇAP (Eu Kids Online, 2011) kapsamında 25 Avrupa ülkesi, 9-16 yaş arası 25142 çocuk ve onların ebeveynleri ile 2010 yılında yapılan görüşmeler sonrası ortaya çıkan sonuçlar aşağıda alt başlıklar şeklinde özet olarak verilmiştir:

İnternet Kullanımı: Çocukların %60'ı hergün, %93'ü haftada bir kez çevrimiçi olmaktadır. Çevrimiçi araçlar 7 yaşından itibaren kullanılmaktadır. 9-10 yaşında kullanım oranı %33, 15-16 yaşında ise %80 olduğu saptanmıştır. Evde kullanımın %87, okulda kullanımın ise %63 olduğu belirlenmiştir.

İnternette Yapılan Faaliyetler: Okul işleri: %85; Oyun: %83; Video: %76; Anlık ileti: %62. Sosyal paylaşım sitelerinde profili olan: %59. Herkese açık profil: %26 (Türkiye: %46). Sosyal paylaşım sitelerinde profili olanların yaş grubuna göre dağılımı: 9-10: %26; 11-12: %49, 13-14: %73; 15-16: %82.

Bilişim Yetenekleri: İnternet hakkında ebeveynlerimden daha çok şey bilirim maddesine verilen yanıtlar: Çok Doğru: %36; Biraz Doğru: %31. 11-16 yaş grubunun %64'ü istenmeyen mesajları ve kişileri engelleyebilmektedir. Katılımcıların %56'sı sosyal paylaşım sitelerindeki gizlilik ayarını değiştirebilmektedir. %56'sı internet sitelerinin kalitesini karşılaştırabilmektedir. %51'i istenmeyen mesajları (spam) engelleyebilmektedir.

Riskler ve Zararlar: %12'si internette karşılaştığı bir durumun onları rahatsız ettiğini belirtmiştir. Her sekiz çocuktan biri tarafından maruz kaldığı cinsel içerikli görüntü görmek ve cinsel içerikli mesaj almak zararlı bir deneyim olarak görülmektedir. Genel olarak %41'i bir veya daha fazla riske maruz kalmıştır.

Pornografi: %23'ü 12 ay içinde pornografik görüntü görmüştür. %2'si görmekten rahatsızlık duymuştur. Rahatsız olanların %47'si kimseyle anlatmamıştır. %33'ü arkadaşına; %25'i ebeveynine anlatırken; %25'i bir süreliğine internet kullanmayı bırakmıştır. Çok azı filtre veya bağlantı ayarlarını değiştirmiştir.

Zorbalık: Zorbalığa maruz kalan: %6, zorbalık uygulayan: %3, maruz kalanların yarısı ise oldukça veya çok üzülmüştür. Maruz kalanların %25'i kimseye bahsetmemiştir. %60'ı çevrimiçi stratejiler kullanmıştır.

Cinsel İçerik: 11-16 yaş arasındaki çocukların %15'i arkadaşlarından cinsel içerikli mesaj, video, resim almıştır. %3'ü buna benzer mesajlar gönderdiklerini söylemiştir. Cinsel içerikli mesaj yüzünden rahatsız olan çocukların %38'i mesajları silmiş veya %40'ı mesaj gönderen kişiyi engellemiştir.

Çevrimiçi Görüşülen Kişilerle Buluşmak: İnternet kullanan 9-16 yaş arası çocukların %30'u daha önce tanışmadıkları kişilerle iletişimde bulunduğunu ve riskli ama eğlenceli bir aktivite olarak gördüğünü belirtmiştir.

Diğer Riskler: Zararlı içeriklere maruz kalma: %21 (11-16 yaş). Bunlar; nefret söylemi (%12); anoreksiya (%10); majoşizm (%7); ilaç kullanımı (%7); intihar (%5). 11-16 yaş grubunun %9'u kişisel bilgilerinin veya şifrelerinin çalındığını ve dolandırıcılığa maruz kaldığını belirtmiştir. %30'u aşırı kullandığı için yaşadığı olumsuz deneyimler olduğunu belirtmiştir.

Ebeveyn Farkındalığı: Cinsel görüntü gören çocukların ebeveynlerinin %40'ı bundan haberdar olmadıklarını söylemiştir. Müstehcen/incitici mesaj alan çocukların ebeveynlerinin %56'sı çocukların bu tarz mesajlar almadıklarını söylemiştir. Ebeveynlerin %61'i çocuklarının çevrimiçi görüştüğü kişilerle buluştuğunu bilmemektedir.

Ebeveyn Gözetimi: %70'i internette yaptıkları ile alakalı olarak çocuklarıyla konuşmaktadır. %58'i ise internet kullanırken onların yakınında bulunmaktadır. %13'ü herhangi bir yöntem uygulamamaktadır. Çoğu ebeveyn çocuklarının kişisel bilgilerinin paylaşımını (%85), dosya indirmelerini (%63), dosya yüklemelerini kısıtlamışlardır. %50'si çocuğunu internet kullanımını sonrası denetlemektedir. Bazı ebeveynler çevrimiçi siteleri filtrelemekte (%28) veya çocuklarının gezindiği sitelerin kaydını tutmaktadır (%24). Çocukların %37'si ebeveynlerini göz ardı ettiğini söylemiştir. Çocukların yarısından fazlası (%55) ebeveyn gözetiminin kısıtlayıcı olduğunu söylemiştir. Çocukların %15'i ebeveynlerin çok daha fazla ilgili olmalarını istemektedir. %12'si ise daha az ilgili olmalarını istemektedir. Ebeveynlerin %85'i çocuklarının karşılaşacakları risklere ve zararlara karşı kendine güvendiğini; %79'u da çocuklarının bu olaylarla başa çıkabileceklerini ve çocuklarının yeteneklerine güvendiğini söylemiştir.

Araştırma bulguları incelendiğinde ebeveyn farkındalığı ve ebeveyn gözetimindeki sonuçlar dikkat çekicidir. Örneğin; ebeveynlerin büyük bir çoğunluğu gözetim konusunda kendilerine güven duyuyorken neredeyse her iki ebeveyninden biri cinsel görüntü gören çocuklarının cinsel görüntü görmediğini söylemiştir. Yine her iki ebeveyninden biri müstehcen/cinsel içerikli mesaj alan çocuklarının bu tür mesajlar almadıklarını söylemiştir. Ebeveynlerin yüzde 61'nin çocuklarının çevrimiçi görüşülen biriyle yüz yüze görüşüğünü bilmemesi de interneti kullanırken ebeveyn-çocuk ilişkisine dair önemli ipuçları vermektedir. Çocukların internet kullanım alışkanlıklarına ilişkin ebeveynler ile çocukların ifadeleri ve algıları arasında farklılık olduğu görülmektedir. Bilişim yeteneklerine ilişkin bulgular da ebeveynlerin dijital ortamlara ilişkin düzeyleri hakkında daha fazla araştırma yapılması gerektiğine dair sonuçlar içermektedir. Çocukların yüzde 67'si ebeveynlerinden daha fazla bilgiye sahip olduğunu söylemişlerdir. Her ne kadar ebeveynlerden daha fazla bilgiye sahip olmaları her zaman için risk oluşturmaya da çocukların ebeveynlerinden daha fazla bilgiye sahip olmalarının ebeveyn denetimini olumsuz yönde etkileyebileceği söylenebilir. Buna ek olarak 11-16 yaş arasındaki çocukların neredeyse yarısı gizlilik ayarları, istenmeyen mesajları (spam) engelleme ve internet sitelerinin kalitesini karşılaştırma gibi durumlarda ne yapacaklarını pek bilememektedirler. Bilgi sahibi olan çocukların bu bilgileri ne şekilde öğrendiklerinin araştırılması önemli olmakla beraber bu konularda çocukların bilgi düzeylerini arttırmak için ebeveynlere hangi sorumluluklar düştüğünün araştırılması gerekmektedir. Ergenlikle beraber hız kazanan özerklik becerileri dikkate alındığında ilkokula giden çocuğa sahip anne-babaların dijital ebeveynlik farkındalığını ölçmek, buna ilişkin çalışmalar yapmak, erken müdahale açısından önem arz etmektedir.

Kendi çocukluğunda olumlu ya da olumsuz herhangi bir bilgi sahibi olamayan ebeveynlerin dijital dünya hakkında en az çocuklar kadar bilgilendirilmeye, eğitime ve yeni davranışlar kazanmaya ihtiyacı vardır. AÇÇAP'ın (Eu Kids Online, 2011) yapmış olduğu araştırma sonucunda çocukların dijital dünyaya ilişkin bilgi edinirken en çok akranlarına başvurduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum kontrolsüz ve sağlıksız bir bilgi akışı olduğunu göstermektedir. Kontrolsüz ve sağlıksız bilgi akışı çocuklar için büyük bir risk taşımaktadır. Çocukların ebeveynlerine göre arkadaşlarını tercih etmeleri ve tehlikelerle yüz yüze gelmeleri, ebeveynlerin dijital teknoloji kullanım rollerine ilişkin farkındalık düzeylerinin düşük olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Ebeveynlerin, çocuklarının yaşamlarının ilk yıllarından itibaren dijital araç kullanımı konusunda ihmalkâr olmayan davranışları edinmeleri gerekmektedir.

Ebeveynlerin, sahip olmaları gereken becerilerin yanında dijital teknolojilerin kullanımı sonucu veya sırasında ebeveyn-çocuk iletişimini olumsuz etkileyen, psiko-sosyal problemlere ve olumsuz rol model olmalarına neden olan mobil kabalık ve dijital bağımlılığa ilişkin problemlerin de farkında olmaları, çocukların dijital araçları risklerden korunarak ve öz-denetimli bir şekilde verimli kullanabilmeleri açısından önemlidir.

2.2.Dijital Ebeveynliğin Kavramsallaştırılması

Dijital ebeveynliğe ışık tutan aile özellikleri ve ebeveyn-çocuk ekseninde yapılan çalışmaların yanı sıra dijital ebeveynliğin bir kavram olarak da çerçevesinin tanımlanması gerekmektedir. Bu bölümde “Dijital Ebeveynlik” olgusunu çeşitli yönleriyle ele alarak kavramsallaştırılmasına katkıda bulunan çalışmalar ele alınmıştır.

Dijital dünyada en geniş risk grubunu birçok problemde olduğu gibi çocuklar ve gençler oluşturmaktadır. Her ne kadar yaratıcılığı geliştirmeye pozitif etkileri olsa da (Middlebrook, 2016) dijital ortamların farkında olamayacak kadar tecrübesiz olan çocukların korunabilmesi için ebeveynlere büyük görevler düşmektedir. Bu ihtiyaç dijital çağda ebeveynlere yeni bir ebeveynlik alanı, sorumluluğu ve rolü yüklemiştir: Dijital ebeveynlik (Parmar, 2017; Yay, 2017: 1; Yurdakul ve diğerleri, 2013; Rode, 2009). Okul çağındaki çocukların duygusal, davranışsal ve bilişsel problemlerine ilişkin aile yapısı, aile-çocuk ilişkisi, aile bireylerinin etkileşimi ve özelliklerinin önemi alan yazın araştırmaları ve kuramlarıyla da desteklenmektedir (Yavuzer ve diğerleri, 2013). Psikodinamik yaklaşımlar (Corsini ve Wedding, 2015: 96; Corman, 1996), aile sistemleri yaklaşımı (Nazlı, 2016), bilişsel-davranışçı yaklaşım gibi önde gelen birçok kuram tarafından bir çocuğun eğitimi, gelişimi veya ruh sağlığında ailenin en temel yapı taşı, en etkin rol model olduğu (Yavuzer, 2000: 135; Yıldız, 2004), çocuk ve ergenlerin yaşadıkları sorunların ebeveynlerinden bağımsız araştırılmayacağı (Austin ve Sciarra, 2015: 380) savunulmaktadır. Bu bağlamlarda Rode (2009) çocukların dijital ortamlardaki güvenliği için dijital ebeveynliğin kilit bir rol olduğunu savunmaktadır.

Dijital ebeveynlik kavramı literatür ışığında incelendiğinde ilk kez Rode (2009) tarafından kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu çalışma, çocukların çevrimiçi güvenliği ve ebeveynlerin koruma sorumluluğu olduğunun üzerinde durmaktadır. Daha çok gizlilik

ve etik (Rode, 2009) kavramları üzerinde durulan çalışmada, klasik ebeveyn rollerinin yanı sıra dijital dünyada ebeveyn-çocuk ekseninde ebeveynlerin dijital dünyaya ilişkin rolleri kapsamında dijital ebeveynlik kavramı kullanılmaktadır. Huang ve diğerleri (2008) ebeveynlerin çocuklarını uygunsuz içerikten koruyabilme, çevrimiçi zorbalıkla başa çıkma, sosyal medyayı izleme, çocuk eğitimiyle ilgili karar almada dijital kaynakları kullanma, çevrimiçi diğer ebeveynleri bulma ve bunlara katılma ölçütlerini dikkate aldığı çalışmada “Dijital Ebeveynlik” kavramını, koruma sağlama, sosyal medya kullanımını izleme, bilgi ve kaynak bulma ve ilişki kurma şeklinde kavramsallaştırmışlardır. Yurdakul ve diğerleri (2013) dijital okuryazarlık, farkında olma, etik, yenilikçilik ve kontrol olarak sınıflandırdığı dijital ebeveynliği; dijital çağın gereksinimlerine göre hareket eden, temel düzeyde dijital araçlara hakim, imkanların farkında olan, çocuklarını bu ortamlardaki risklere karşı koruyabilen, gerçek hayatta olduğu gibi sanal ortamda da kişi haklarına saygılı olmayı çocuklarına aşılayan, hızla değişen ve gelişen teknolojik yeniliklere açık olan birey şeklinde tanımlamıştır. Başka bir çalışmada dijital ebeveynlik kavramını; dijital ağ tabanlı eğitim yeteneklerinin geliştirilmesi, çevrimiçi içerik oluşturabilme ve geliştirme, çevrimiçi eğitimde ebeveynlerin katılımı ve destek toplulukları konularında çalışmalar yapmak için çevrimiçi ebeveynlik topluluğunu kurmak için başlattıkları çalışmalarda kullanmışlardır (Samuelson, Mather ve Small, 2011, Akt. Clarkson, 2014: 30). Schweller (2014) ve Vaillancourt (2015) ise dijital ebeveynlik rollerine ilişkin çalışmalarını annelik rolü, anne kavramı, dijital annelik kavramları üzerinden ele alarak feminist bir bakış açısıyla yaklaştıklarını söylemektedirler. Dijital dünya ile çocuk arasında ebeveynleri arabulucu (Haddon, 2006; Livingstone ve Helsper, 2008) olarak tanımlayan çalışmalar incelendiğinde; genellikle ebeveynlerin dijital teknolojilerin çocukları üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak ve etkileşimi potansiyel bir fayda olarak kullanmak için ebeveynlerin arabuluculuk görevi üstlendiği şeklinde tanımlanmaktadır. Buna ek olarak Haddon (2006) ebeveynlerin teknoloji kullanım yeterliliklerine ilişkin çocukların da rolü olduğunu söylemektedir. Livingstone ve Helsper (2008) dijital teknolojiler ile çocuklar arasındaki ebeveyn arabuluculuğunun kısıtlayıcı, aktif ve birlikte kullanma şeklinde boyutlarının olduğunu savunmaktadır. Ebeveyn arabuluculuğu ve dijital ebeveynliğe ilişkin literatür çalışmaları düşünüldüğünde; arabuluculuk kavramının dijital ebeveynliğin kontrol ve izleme boyutlarına işaret ettiği söylenebilir.

Dijital ebeveynlik kavramının kullanımına ve yapılan çalışmalara göre dijital ebeveynlik; ebeveynlerin çocukları açısından dijital teknolojilerin risklerinin ve fırsatlarının farkında olan, çocukların problemleri kullanımlarını göz ardı etmeyen, çocuklarını dijital dünyada kontrol edebilen ve olumlu rol model olabilen ebeveynlik rolüdür.

2.2.1. Farkında Olma

Akıllı telefon, tablet ve bilgisayar gibi dijital araçları kullanan bir birey dijital dünyaya ilişkin fırsatların ve olumsuz içeriklerin farkına varabilen, avantaj ve dezavantajlarını bilen bir birey olmalıdır (Yay, 2017: 12). Günümüzde ev aktivitelerinin başında gelen dijital teknoloji kullanımının (Valcke ve diğerleri, 2010) faydaları ve zararları halen tartışılırken (Kennedy, 2011: 29) çocuklarıyla birlikte evlerinde vakit geçiren ebeveynlere büyük görev düşmektedir (Yurdakul ve diğerleri, 2013). Bu nedenle ideal bir yaşam için hayatın fırsatlarının ve risklerinin (Ruut, 2006) farkında olmak gerekmektedir. Bu bağlamda ebeveynler, çevrimiçi risklerin ve olanakların farkında olmalıdır. AÇÇAP (Eu Kids Online, 2011) tarafından çevrimiçi olanaklar ve riskler şu şekilde belirtilmiştir. Çevrimiçi olanaklar; küresel enformasyona erişim, eğitim kaynakları, eski ve yeni arkadaşlar için toplumsal ağlar, eğlence, oyunlar, kullanıcı tarafından yaratılmış içerik üretimi, yurttaşlık veya politik katılım, kimliğin ifadesinde mahremiyet, topluluklarla bağlar ve aktivizm, teknoloji uzmanlığı ve okuryazarlığı, kariyer gelişimi veya istihdam, kişisellik, sağlık ve cinselliğe dönük tavsiye, uzman grupları ve fan siteleri, uzaktakilerle deneyim paylaşımı olarak belirlenmiştir. Çevrimiçi riskler ise; yasadışı içerik, pedofiller, sahte evlilik adayları, yabancılar, aşırı veya cinsel şiddet, diğer zararlı veya saldırgan içerikler, ırkçı veya nefret söylemlili aktiviteler, reklam veya ticari ikna, taraflı veya yanlış enformasyon (tavsiye, sağlık), kişisel bilginin istismarı, siber zorbalık, taciz, kumar, finansal suçlar, kendine zarar (intihar, anoreksiya, vd.), mahremiyetin ihlali, yasadışı aktiviteler (örneğin; korsanlık, izinsiz dosya yükleme) olarak belirlenmiştir (Eu Kids Online, 2011, Akt. Yurdakul ve diğerleri, 2013). Bazı uzmanlara göre iki yaşın altındaki çocukların günlük ekran süresinin otuz dakikayı geçmemesi gerektiği vurgulanmaktadır (Radich, 2013). Ancak Conrad'a göre (2018) uzmanlar ebeveynlerin bu konuda çok bilinçli davranmadıklarını ya da davranmadıklarını öne sürmektedir. Bu durum ebeveynlerin farkındalıklarının düşük olmasına ve dijital araç kullanımında çocuklarını ihmal etmelerine bağlanabilir. Yurdakul ve diğerleri (2013) ebeveynlerin farkındalık

düzeylelerinin yüksek olması için; çevrimiçi ortamlardaki olumsuzlukların, risklerin, tehlike sinyallerinin, bağımlılığın farkında olmaları ve çocuğunun dijital cihazlarda ne yaptığını ayırt etme becerisine sahip olmaları gerektiğini belirtmiştir. Dijital ebeveynlik farkındalığı, çocukların dijital araçları kullanım becerilerine katkı sağlayacağı gibi risklerden de korunmalarını sağlamaktadır.

2.2.2. Kontrol-Denetim

Dijital ortamlardaki içeriklerin olumsuz yönlerine karşı ebeveynler, kendi belirledikleri yöntemlerle çocuklarını koruma eğilimi göstermektedirler. Özellikle belirli bir yaş grubu için risklerden korumanın en etkili yolu çocukların dijital araç kullanım şekline ve süresinden haberdar olup bunu kontrol etmektir.

Ebeveynin çocuğun davranışlarına uyguladığı kontrol ve disiplinin niteliği en az sevgi kadar önemlidir (Ulusoy, Özcan-Demir, Görgün-Baran, 2005). Çevrimiçi ortamlara erişimin ve kullanımın kolaylaşması çevrimiçi risklerin de artmasına yol açmıştır (Yurdakul ve diğerleri, 2013). Yaşanan olumsuzluklara rağmen, riskleri azaltmak için çeşitli stratejiler ve yöntemler uygulanırken çocukların çevrimiçi fırsatları azaltılmamalı, onların belli düzeydeki risklerle mücadele edebilmeyi öğrenme olanakları sınırlandırılmamalıdır (Çelen, Çelik ve Seferoğlu, 2011). AÇÇAP (2011)'in sonuçlarına göre; ebeveynlerin çoğu çocuklarının dijital ortamların zararlarından koruyabileceğini belirtmesine karşın başka bir çalışmada 9-16 yaş arasındaki çocukların yarısının dijital teknolojilerin kullanımı hakkında ebeveynlerinden daha fazla bilgiye sahip olduğunu ifade edilmiştir (Sonck ve diğerleri, 2011). Başka bir çalışmada ebeveynlerin kural koyma konusunda yetersiz kaldığı belirtilmiştir (Hiniker, Schoenebeck ve Kientz, 2016). Bu durum ihmale sebep olmaktadır. Son zamanlarda yaygınlaşan çocuk takip programları (Bayıroğlu ve Ayan, 2014) risklerden korumakla beraber işlevsiz hale gelebilmektedir. Bunun en önemli nedenlerinden birisinin çocukların bu programları, farkındalığı düşük olan ailelerini yanıltıcı bir şekilde kullanabilecek düzeyde yetkin olması ile ilgili olduğu söylenebilir. Çocukları dinlemenin, karşılaştıkları problemleri paylaşabilecekleri güven ortamı yaratmanın ve onlara fikir vermenin daha etkili olduğunu belirtmektedir. Buna dijital ortamlarda çocuklarla beraber vakit geçirmek, oyun oynamak, faydalı yanlarını öğretmek gibi olumlu davranışlar da eklenebilir. Böylelikle çocuklar kafalarındaki soruların cevaplarını dijital ortamda aramak yerine, ebeveynlerine sormuş olurlar. İnternete ilişkin günümüzdeki çalışmalar kadar araştırmanın olmadığı dönemlerde ebeveynlerin

günümüze göre güvenlik konusunda farkındalıkları daha düşük olmakla beraber dijital teknolojilerin riskler ve potansiyellerinin farkında olmamanın ötesinde çok faydalı olduğunu düşünmekteydi (Odabaşı, 2005). Ebeveynlerin eksik bilgileri ve yanlış algıları günümüzde, o dönemlere göre, kısmen de olsa düzelmiş olsa bile hızla ilerleyen dijital yeniliklerin gerisinde kaldığı söylenebilir. Bu durum ebeveyn denetim-kontrolünü daha karmaşık hale getirerek ihmalkar davranışların artmasına neden olmaktadır.

2.2.3. Olumsuz Model Olan Davranışlar

Sosyal öğrenme kuramına göre çocuklar öğrenmelerin birçoğunu gözlem yoluyla gerçekleştirirler. Özellikle okul çağına kadar çocukların en fazla gözlemlediği modeller anne ve babalardır (Deniz, 2007). Bu açıdan düşünüldüğünde olumlu rol model davranışların ebeveynlik sorumluluklarından biri olduğu söylenebilir. Ebeveynlerin dijital teknolojileri kullanımları esnasında da olumlu ya da olumsuz rol model olabilecekleri davranışlar sergilemektedirler. Mobil kabalık ve internet bağımlılığına ilişkin çalışmalar incelendiğinde çocuklar tarafından en sık gözlemlenen davranışların mobil kabalık ve dijital bağımlılık olduğu söylenebilir.

2.2.3.1. Mobil Kabalık

Mobil kabalık kavramı “phone” ve “snubbing” kelimelerinden türetilmiştir (Roberts ve David, 2016). Teknolojik gelişmeler bu kavramın doğmasına sebep olmuştur. “Snubbing” kelimesinin Türkçe karşılığı; terslemek, geri çevirmek, kötü davranmak, yönünü çevirmek anlamları ile kullanılmaktadır. Yabancı literatür incelendiğinde phubbing kavramının Türkçe karşılığı “Mobil Kabalık” veya “Mobil Görgüsüzlük” kavramlarına karşılık gelmektedir.

Akıllı telefon veya klasik cep telefonu kullanımı, belirli durumlarda ve bazı yargı bölgelerinde yasaklanmış veya yasa dışıdır. Örneğin araç kullanırken cep telefonu ile konuşmak ya da ilgilenmek bireyin kendini ve trafikteki yayaları, araçları tehlikeye sokmaktadır. Yine de, bazı insanlar, güvenlik kaygılarına, yasalara ve yasaklara rağmen cep telefonlarını kullanmaya devam etmektedir (Bianchi ve Phillips, 2005). Her ne kadar maddi bir yaptırım olmasa da bu durum kişilerarası iletişim esnasında da ciddi bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Akıllı telefonların kullanılmaya başlanması ile bilgisayar kullanımının problemlerine ek olarak yeni boyutlar ortaya çıkmıştır. Cep bilgisayarlarının özelliklerine sahip olan akıllı telefonlar, internetten kameraya, yazı ve çizim

programlarından oyun uygulamalarına kadar çeşitli özelliklere sahipler ve gerçek hayatta yeni sorunlara neden olmaktadır (Karadağ ve diğerleri, 2015). Mobil kabalık, diğer bireylerle sohbet ederken ve cep telefonu ile uğraşırken kişilerarası iletişimin uzaklaşarak iletişim kurulan bireylere karşı ilgisiz davranma, cep telefonu ile uğraşma olarak tanımlanmaktadır (Karadağ ve diğerleri, 2015).

Ebeveyn-çocuk iletişiminin, kişilerarası iletişimin boyutlarından biri olduğu söylenebilir. Buna ek olarak sosyal öğrenme kuramına göre ebeveynin çocuk açısından etkili bir rol model olduğu bilinmektedir. Ebeveynin çocuk iletişime geçmeye çalışırken akıllı telefon, tablet ya da bilgisayar ile ilgilenmesi çocukta olumsuz öğrenmelere, çocuğun kendini değersiz hissetmesine ve daha birçok olumsuz duygu, düşünce ve davranış geliştirmesine neden olacaktır. Aynı zamanda çocukların benzer davranışları sergilemesine de yol açacaktır. Ebeveynin sadece çocukla değil, aynı zamanda eşine veya başka bireylere karşı çocuğun yanında mobil kabalık davranışı sergilemesi de olumsuz rol model olmasına neden olacaktır. Ebeveynin mobil kabalık davranışlarının aile içindeki bireylere olumsuz etkileri düşünüldüğünde, mobil kabalığın dijital ebeveynliğin bir başka boyutu olduğu söylenebilir.

2.2.3.2. Dijital Bağımlılık

Bağımlılığın tanımlanmış türlerinin tümü bir problem olarak kabul edilmektedir. Yakın geçmişe kadar sadece uyuşturucu ve madde kullanımı kavramları ile sınırlı olan bağımlılık tanımı teknolojik ve bilimsel gelişmelerle beraber kumar, internet, oyun, akıllı telefon kullanımı ve diğer davranışsal kavramlarla da bilim dünyasında yerini almıştır (Demirci, Orhan, Demirdaş, Akpınar ve Sert, 2014; Kwon ve diğerleri, 2013; Lee, 2006). Teknolojiye ilişkin bağımlılık türleri incelendiğinde; en sık internet bağımlılığı, akıllı telefon bağımlılığı, cep telefonu bağımlılığı, televizyon bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığı, oyun bağımlılığı, sanal bağımlılık, teknoloji bağımlılığı ve dijital bağımlılık kavramlarının kullanıldığı görülmektedir.

Ebeveynlerin bir kitle iletişim aracı olarak kullandığı akıllı telefon, tablet, bilgisayar ve televizyonlar düşünüldüğünde bağımlılık tanımlarının birçoğunun dijital ebeveynlik için sınırlı kalacağı düşünülmektedir. Literatür incelendiğinde, internet bağımlılığı, oyun bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığı, ekran süresi gibi kavramlar sıkça kullanılmaktadır. Bu çalışmada dijital bağımlılık kavramının daha kapsayıcı olduğu görülmektedir.

Dijital ebeveynliğe ilişkin kavramlar karşılaştırıldığında birbirleriyle kesiştikleri noktaların olduğu söylenebilir. Park (2011), yeniliklerin farkında olmayı dijital okuryazarlığın bir alt boyutu olarak değerlendirmektedir. Bu bağlamda yenilikçilik, dijital okuryazarlık ve farkında olma boyutlarının birbirleriyle ilişkili olduğu düşünülebilir. Benzer şekilde kontrol etme becerisine sahip olan ebeveynlerden farkındalıklarının yüksek olması, hem çocuğun özgürlük alanı açısından hem de dijital ortamları kendi kullanımları açısından dijital etik kurallarına dikkat etmeleri ve dijital okuryazar olmaları beklenebilir. Kavramlar literatür ışığında birbirlerinden ayrı düşünüleceği gibi bazı durumlarda iç içe geçtiği ve birbirleri ile ilişkilerinin olduğu da görülmektedir.

Dijital yaşama ilişkin kuramsal çalışmaların dijital okuryazarlık, dijital etik, dijital vatandaşlık ve dijital ebeveynlik kavramları etrafında şekillendiği düşünülmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi kavramların iç içe geçmesi bütünsel bir çalışmayı zorlaştırmaktadır. Örneğin; iyi bir dijital vatandaşın, dijital okuryazar ve dijital ebeveyn olması ayrıca dijital araçları kullanırken etik ihlallerine dikkat etmesi gerektiği düşünülebilir. İyi bir dijital ebeveynin dijital etik, dijital okuryazarlık ve dijital vatandaşlık konusunda donanımlı olması düşünülebilir. Ancak iyi bir dijital okuryazarın, dijital vatandaş olması ve etik kurallara dikkat ediyor olması iyi bir dijital ebeveyn olacağı anlamına gelmemektedir. Dijital vatandaşlık donanımına sahip olmak, mobil kabalık davranışı sergilemeye engel değildir. Benzer olarak dijital okuryazarlık donanımına sahip olmak ebeveynlerin çocukları açısından dijital dünyanın ne tür riskler barındırdığının farkında olmamasına engel değildir.

3. YURTIÇİNDE VE YURTDIŞINDA YAPILAN İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde yurtiçi ve yurtdışı olmak üzere iki başlık altında dijital ebeveynlik kavramına ilişkin ilgili çalışmalar ele alınmıştır.

3.1.Yurtiçinde Yapılan İlgili Yayın ve Araştırmalar

Yaman, Sönmez, Akbulut, Kabakçı Yurdakul, Çoklar ve Güyer (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmada; dijital okuryazarlık, dijital güvenlik ve dijital iletişim başlıkları altında üç faktörlü bir yapıya sahip 38 maddelik dijital ebeveynlik öz yeterlilik ölçeği geliştirilmiştir. Geliştirilen ölçek cinsiyet, gelir, meslek, eğitim ve internet kullanım durumuna göre incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre; dijital ebeveynlik öz yeterlilik düzeyi cinsiyet, gelir, meslek, eğitim ve internet kullanım durumuna göre farklılaşmamaktadır.

Özsoy ve Atılğan (2018) tarafından ebeveynlerin ve çocukların internetin riskleri ve fırsatları hakkındaki bilgi ve kanaatlerinin belirlenmesi amacı ile 6-8 yaş grubuna ait 20 çocuk ve 20 ebeveyn ile yüzyüze derinlemesine yapılan görüşme sonuçlarına göre; hem ebeveynlerin hem de çocukların internetin sunduğu fırsatlardan ziyade, internet risklerine odaklandıkları belirtilmiştir. Ayrıca hem riskler hem de fırsatlar hakkında eksik ve yanlış bilgilere sahip oldukları, ebeveynlerin kullandıkları en yaygın arabuluculuk biçiminin kısıtlayıcı arabuluculuk olduğu sonucuna varılmıştır. Ek olarak yapılan bu çalışmada çocukların neredeyse tamamının akıllı telefon veya tabletlere uygulama veya oyun indirmeyi bildikleri ve okuma yazma bilmeyen çocukların görselliğe dayalı oyun veya uygulama indirdiği ifade edilmiştir.

Günüç ve Atlı (2018) tarafından anne-babaların teknoloji kullanım gereksinimlerinin 18-24 aylık bebekler üzerindeki etkilerine ilişkin ebeveyn görüşlerini inceledikleri çalışmada; ebeveynlerin iki yaşındaki çocukları için yemek yedirme, susturma/oyalama, uyutma ve konuşmasını sağlama gereksinimleriyle dijital araç kullandıklarını belirlemişlerdir. Aynı çalışmada çocukların zihinsel meşguliyet, direnç, dikkat ve model alma tepkilerinin olduğu vurgulanmıştır.

İnan-Kaya ve diğerleri (2018) tarafından 38 anne ve 41 babadan oluşan, çocuklarının yaşları 10 ila 18 arasında değişen 79 ebeveynin dijital risklere ve bu

risklere yönelik tedbir almak konusunda kendilerini ne kadar yeterli gördüklerine dair algılarının ve dijital medyanın çocukları tarafından kullanımına aracılık ederken hangi boyutlarda daha fazla bilgi sahibi olmak istediklerinin incelenmesi amacıyla yapılan araştırmanın sonuçlarına göre; ebeveynlerin yüzde 38'i "Riskler hakkında daha fazla bilgi ihtiyacı", yüzde 51.9'u "dijital ebeveynlik stratejileri", yüzde 10.1'i ise her ikisine de ihtiyaç olduğunu düşünmektedir. "Riskler hakkında daha fazla bilgi ihtiyacı" olduğunu düşünen ebeveynlerin; yüzde 32.9'u ebeveynlerin ihtiyacı olduğunu, yüzde 15.2'si çocuklarının ihtiyacı olduğunu belirtmişlerdir. "Dijital ebeveynlik stratejileri"ne ilişkin; izin vermek istemediğim sitelere girmemesi gerektiği konusunda ikna etme (%7.6), ziyaret ettiği siteleri, kullandığı akıllı telefonunu ve neler yaptığını kontrol etme (%7.6) ve izleme (%2.5), risk ve tehditlerden koruma (%16.5), dijital medyadan uzak tutma (%8.9), faydalı uygulamaları kullanması konusunda destekleme (%8.9) ve dijital medyayı kullanımı konusunda sınırlandırabilme (%10.1) konularını belirledikleri tespit edilmiştir.

Parlar ve Turan (2018) tarafından medyanın aile harcamalarına etkisi ve ailenin ekonomik işlevinin önemini ortaya koymak amacıyla nitel araştırma yöntemi ile 6-12 yaş grubunda olan 15 öğrenci ve 15 ebeveyn ile iki ayrı grup çalışması gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre; ebeveynlerin çocuklarının teknoloji kullanımına ilişkin genel olarak sınırlar koydukları, sınırın aşılması durumunda önce uyarıda buldukları, sorun devam ederse çocukları teknolojik olanaklardan bir süre mahrum bıraktıkları sonucuna varılmıştır. Öğrenci görüşmelerinden elde edilen bulgular incelendiğinde ise öğrencilerin teknoloji kullanımı konusunda ebeveynlerinin koydukları sınırlardan mustarip oldukları, sınırın aşmaları durumunda kimi zaman önce uyarılıp hatanın tekrarı halinde teknolojik olanaklardan mahrum bırakıldıkları, kimi zaman da cezaların caydırıcı olması nedeniyle kurallara uymaya dikkat ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Okumuş ve Parlar (2018) 2016-2017 eğitim-öğretim yılı İstanbul ili Üsküdar ilçesinde MEB'e bağlı ortaokul düzeyinde 1097 öğrenci üzerinde; çocukların sosyal medya kullanım amaçları ve ebeveynlerin çocuklarına karşı hangi tutumları benimsediklerini araştırmak amacıyla yapmış oldukları çalışmada; ebeveynlerin sosyal medya kullanım yaş sınırı (13 yaş) ve kullanım sürelerini dikkate almadıkları görülmüştür. Ayrıca sosyal medya kullanımının aile içi iletişimi etkilemediği belirtilmiştir.

Mustafaoğlu ve Yasacı (2018) tarafından 7-15 yaş grubu çocuğa sahip 139 ebeveyn ile dijital oyun oynamanın çocukların ruhsal ve fiziksel sağlığı üzerine olumsuz etkilerini incelemek amacıyla yapmış oldukları araştırmanın sonuçlarına göre; ebeveynlerin yüzde 69.7'si dijital oyunların aile içi iletişimde azalmaya neden olduğunu belirtmişlerdir.

Durak ve Seferoğlu (2018) tarafından beşinci ve altıncı sınıfa devam eden 156 ortaokul öğrencisi ile yapılan araştırmanın bulgularına göre anne-baba eğitim durumu ve ailenin gelir durumu ile akıllı telefon bağımlılığı arasında anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir.

Özkan ve Hira (2017) tarafından İstanbul ilinde yapılan nitel bir araştırma olan 6-12 yaş çocukların sosyalleşmesine dair ebeveyn görüşleri ile ilgili bulgular incelendiğinde; ebeveynler, çocuklarının dijital medyayı kullanmaktan kaynaklanan yeni dil, tutum ve alışkanlıklar edinmesinin önüne geçememektedirler. Ebeveynler, kendilerinden daha fazla medyayı kullanan çocukları kontrol etmekte zorlanıyorlar. Ebeveynlerin çocuklarından daha ileri dijital medya okuryazarı olması, çocukların medyayı kullanmalarıyla ilgili daha çok endişeye sevk etmekte ve engeller koyup öğüt vermeye yönelmektedir. Aileler, çocuklarının bilgisayar ve interneti kullanma becerilerini edinmesini desteklerken, bu becerilerini daha çok pratik faydalar için kullanmasını istemektedirler. Ebeveynler zaman zaman çocukların bu araçları kullanmalarını kesin bir tavırla engellerken ya da sınırlarken, bazen de anneler ev işlerini daha rahat yapmak için; babalar da özellikle iş dönüşü dinlenmek için, ya da çocukların ısrarlı kullanma istekleri karşısında çocuklarının cep telefonu ya da bilgisayarla vakit geçirmelerine ses çıkarmamaktadırlar. Çocukların isteyerek ya da istenmeyerek ebeveynlerin gözü önünde uzun süreli bilgisayar ya da cep telefonu kullanmasından kaynaklanan etkileri karşısında suçluluk duygusu da yaşadıklarını belirtmiştir. Ebeveynler, çocuklarına kütüphanelerde kitaplar hakkında bilgi veren, öneri yapan görevliler gibi, olumsuz içeriklere sahip olmayan, çocuklarının hayal güçlerini geliştirecek, çocukların ödevleri için rahatlıkla yararlanabileceği sitelerin neler olduğunu bilmek istiyorlar. Çocuklarının medya ile ilişkisini yeterince takip edip gerekli yönlendirmeleri yapmayan ebeveynler, çocuklarında görülen bu gelişim durumlarını garipsemekte, kabullenmek istememekte, çocuklarıyla sağlıklı bir iletişimin kurmakta zorlanmaktadırlar.

Yalçın ve Duran (2017) ortaokulda öğrenim gören çocukların iletişim araçlarına sahiplik durumunun ortaya konması ve aile-çocuk internet bağımlılık düzeylerinin sosyo-demografik faktörlerle ilişkisini ortaya koymayı amaçladığı çalışmaya beşinci, altıncı ve yedinci sınıfta öğrenim gören çocuklar ile onların ebeveynlerini (N:286) araştırmaya dahil etmiştir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre; ebeveynler internet kullanımının çocuklarını arkadaş ve sosyal çevrelerinden uzaklaştırdığını; interneti çok sık kullanan çocuklarının sosyal soyutlanma yaşadıklarını algılamaktadırlar. Ebeveynler, çocuklarının internet kullanım süresi açısından fazla süre ayırdıklarını ve akademik başarısına olumsuz etkilerinin olduğunu düşünmektedirler. Ayrıca ebeveynler çocuklarını internet kullanımı konusunda engellediklerinde veya kısıtladıklarında olumsuz tepkilerle karşılaştıklarını ve yeterince vakit ayıramadıkları veya sahip oldukları becerilerin yetersizliğinden dolayı çocuklarının internet kullanımına karşı kontrol etme yeteneğine sahip olmadıklarını düşünmektedirler. Araştırmanın bulgularına göre bu durum ebeveynlerin kontrol gücünü yaşamalarına neden olmaktadır.

Yeşil ve Fidan (2017) 300 üniversite öğrencisi ve ebeveynleri üzerinde 2000 kuşağına göre e-iletişim teknolojisinin kullanımı ve aile, akrabalar, yönetim vb. ile sosyo-psikolojik olarak etkilenen 2000 kuşağının davranışlarını analiz etmek amacıyla yapmış olduğu nicel araştırmaya göre; birçok sorun ve soruların çözüm kaynağını internet ve sosyal ağlarda olduğunu düşünen ebeveynlerin sayısı 151 (50%) iken gençlerin sayısı 200 (67%); bilgi araştırılırken önce wikilere ve bloglara bakan ebeveyn sayısı 100 (33%) olmasına karşın, gençlerin sayısı 152 (51%) olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca ulaştığı bilginin doğruluğunu sorgulamayan ebeveyn sayısının 167 (56%) olduğu, genç sayısının ise 201 (66%) olduğu göze çarpmaktadır. Buna ek olarak bilginin niteliğini önemsemeyen ebeveyn sayısının 200 (67%), genç sayısının ise 100 (33%) olduğu gözlemlenmiştir. Facebook, Twitter, Instagram, Whatsapp vb. sosyal medya araçlarını gençlerin ebeveynlerinden daha fazla kullandığı görülmektedir.

Ergüney (2017) tarafından 3-6 yaş arası 16 çocuğun ebeveynlerinin görüş ve düşüncelerini ortaya koymayı amaçladığı nitel araştırma sonuçlarına göre; sadece 2 ebeveyn internete erişim sağlanan cihazlarda güvenli internet hizmeti ile içerikleri filtreleyerek zararlı siteleri engellemeye çalıştıklarını ifade etmiştir. 7 ebeveynin denetleme ve kontrol mekanizmalarına başvurdukları, 7 ebeveyn ise hem denetleme ve kontrol yapmadıklarını hem de güvenli internet hizmetinden haberdar olmadıklarını

belirtmişlerdir. Bazı ebeveynlerin, çocukların uzun süre kullanımlarından şikayetçi olmalarına rağmen kendi işlerinden dolayı veya çocuk kendisini rahatsız etmesin diye çocuklarının tablet veya akıllı telefon kullanmalarına izin vermektedir. Aynı çalışmada ebeveynler internet içeriklerinden etkilenen çocuklarının korku, endişe ve güvensizlik hissettiklerini ifade etmiştir. Son olarak, ebeveynler çocuklarının internet kullanımının aile içi ilişkilerini olumsuz etkilediğini ifade etmektedirler.

Toran, Ulusoy, Aydın, Deveci ve Akbulut (2016) tarafından yapılan nitel araştırmada çocukların dijital oyun kullanımına ilişkin 5 yaş çocuğa sahip 20 ebeveynin (tümü anne) görüşlerine göre; annelerin büyük bir çoğunluğunun çocuklarının dijital oyun kullandığını ifade etmiş ve dijital oyun oynama süresi için kesin bir zaman dilimi belirleyememişlerdir. Çocukların dijital oyun oynamaları annelerin genellikle ev işleri veya kendi özel işlerine zaman ayırmaları için kullandıkları bir araca dönüştüğü görülmüştür. Dijital oyunların çocuklar tarafından tercih edilmesinin en büyük nedeninin eğlendirici olması, ilgi çekici olması ve oyunların renkli ve dikkate çekici olması dijital oyunları tercih etmede öne çıkan faktörler olarak göze çarpmaktadır. Buna ek olarak bir ebeveyn: *“Oyunlar onun ilgisini çekip onu eğlendiriyor. Bizim oynadığımızı görünce o da oynamak istiyor.”* şeklinde ifadesi olmuştur. Toran ve diğerleri (2016) bu çalışmanın sonuçlarına göre; annelerin dijital oyun konusunda yeteri kadar bilinçli olmadıklarını, annelerin dijital oyunların çocukları üzerinde herhangi bir etki yaratıp yaratmadığı konusunda da belli bir görüş öne süremediklerini savunmaktadır. Son olarak çalışmadaki alt temaları oluşturan kavramlar incelendiğinde en fazla vurgulanan noktanın çocukların tamamının dijital oyunları oynadığı, dijital oyun süresinin belirsiz olduğu ve aynı zamanda ailede çocuklara model olan yetişkinlerin de bulunmasının önemli bir faktör olduğu düşünülmektedir.

Gençer (2016) okul öncesi çocukların bilgi ve iletişim teknolojileriyle (BİT) etkileşiminin bazı değişkenler açısından incelenmesi amacıyla 2015-2016 yılında Ankara Keçiören ilçesinde 36-72 aylık çocukların ebeveynleri (N: 180) üzerinde yapmış oldukları çalışmanın sonuçlarına göre; çocukların BİT kullanma becerisi ile ebeveynlerin öğrenim düzeyinde anlamlı farklılıklar olduğu ortaya çıkmıştır. Ortaokul ve lise mezunu ebeveynlerin BİT beceri düzeyinin lisans mezunu ebeveynlerden daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Gençer (2016) çocukların BİT becerisinin ebeveynlerin öğrenim durumu yükseldikçe azalış göstermesini, ebeveynlerin yoğun iş yaşamından dolayı çocuklarıyla fazla vakit geçirememelerinden kaynaklandığı şeklinde

değerlendirmektedir. Aynı çalışmada ebeveynlerin gelir düzeyi ile çocuklarının BİT becerileri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Demir (2016) sosyal medya kullanım amacının, sıklığının ve süresinin aile içi iletişime etkilerini araştırmak amacıyla yapmış olduğu çalışmaya 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Çanakkale ilinde 714 ortaöğretim öğrencisi dâhil edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre; uygulanan ölçekte aile iletişimde sorun yaşayan öğrencilerin özellikle; *“Sosyal medyada kendimi daha iyi ifade edebiliyorum.”*, *“Sosyal medya güzel ve eğlenceli zaman geçirmemi sağlıyor.”*, *“İnternet ve Sosyal medya kullanırken akşamları odamdan dışarıya çıkmadığım zamanlar oluyor.”*, *“Aile içerisinde konuşulan konular beni çok sıkıyor.”* maddelerinin etkisinin diğer maddelere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Yani sosyal medyayı yoğun bir şekilde kullanan öğrenciler özel bir problem yaşadıkları zaman bu problemlerini aileleri yerine sosyal medya üzerinden arkadaşlarıyla paylaşmayı tercih etmektedir. İnterneti yoğun kullanan öğrenciler aile içerisinde konuşulan konuları sıkıcı bulduklarını; sosyal medyayı yoğun kullanan öğrenciler kendilerini dijital ortamda aile ortamına göre daha iyi ifade edebildiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca sosyal medyayı günlük olarak yoğun kullanan öğrenciler aileleri ile birlikte vakit geçirirken bile sosyal medyada olanları merak ettiklerini ifade etmişlerdir.

İkiz ve diğerleri (2015) tarafından problemlili internet kullanımının ailesel değişkenler açısından incelenmesi amacıyla yapılan çalışmada; 697 ergene problemlili internet kullanım ölçeği ergen formu uygulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre; üniversite ve lise mezunu anneye sahip ergenler, ilkokul ve ortaokul mezunu anneye sahip ergenlere göre internetin olumsuz sonuçları ile daha fazla karşılaşmaktadır. Anne eğitim düzeyi yükseldikçe ergenlerin aşırı kullanımı ve problemlili internet kullanımı artmaktadır. Benzer şekilde baba eğitim düzeyi arttıkça internetin olumsuz sonuçları ile karşılaşma düzeyi, aşırı kullanım ve problemlili internet kullanımı artmaktadır. Ev hanımı olan anneye sahip çocukların, çalışan anneye sahip çocuklara göre internetin olumsuz sonuçları ile karşılaşma düzeyi daha düşüktür. Ailesinin sosyo-ekonomik durumunu yüksek olarak algılayan ergenlerin aşırı kullanım düzeyi düşük ve orta algılayanlara göre daha yüksektir. Son olarak kardeş sayısının az olması internetin olumsuz sonuçları ile karşılaşma, aşırı kullanım ve problemlili internet kullanım riskini arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışkan ve Özbay (2015) Düzce ilinde ilköğretim öğrencilerinde teknoloji kullanımı eksenli yabancılaşma (N:343) konulu araştırmaya göre; araştırmaya katılan öğrencilerin yüzde 15'i (N:52) akşam ailesiyle birlikte vakit geçirmek yerine, odasında tek başına internette takıldığı veya TV izlediğini; erkek öğrencilerin cinsellik konusunda bilgi edinmek için internete ve cinsel içerikli sitelere kızlara göre daha fazla yöneldiğini belirtmişlerdir. Aynı çalışmada öğrencilere “*İnternet, bilgisayar oyunları ve sosyal medya konularında ailemle sık sık tartışırım. İnternet yalnızlığımı paylaşmak, sıkıcı aile ortamından uzaklaşmak için iyi bir araç*” cümlesine cevap vermeleri istenmiştir ve verilen cevaplara göre; öğrencilerin yaklaşık dörtte birinin teknolojiye erişme konusunda ailesiyle çatışma yaşadığı ve bu yüzden aile ortamını sıkıcı bulduğu için uzaklaşmak istediği sonucuna ulaşılmıştır.

Şimşek, Akça ve Şimşek (2015) tarafından 12-18 yaş arası 350 ergen üzerinde yapmış oldukları araştırmada; internet kullanımını kendileri kontrol eden ergenlerde bağımlılık oranı yüksekken, ebeveynleri tarafından kontrol edilen ergenlerin hiçbiri interneti bağımlılık düzeyinde kullanmamaktadır.

Kırık (2014) tarafından ebeveynlerin internete yönelik bakış açılarını belirlemek amacıyla 50 ebeveyne internet ile ilgili 5 farklı açık uçlu soru yöneltilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre ebeveynlerin internete ilişkin yeterli bilgi düzeyine sahip olmadıkları değerlendirilmiştir. “*Bir gün boyunca internet ortamında geçirdiğiniz zaman dilimi ne kadardır?*” sorusuna ebeveynlerin %38’i 0-2 saat; %26’sı 3-6 saat; yüzde 22’si 7-14 saat yanıtı vermişlerdir. İkinci olarak “*Öncelikle hangi amaçla interneti kullanıyorsunuz?*” sorusu yöneltilmiştir. E-gazete, e-dergi okumak ve haberleri takip etmek cevabını verenlerin oranı %38, e-postaları kontrol etmek ve sosyal ağlarda bulunmak cevabını verenlerin oranı %22, oyun oynamak ve eğlenmek cevabını verenlerin oranı da %6 olduğu tespit edilmiştir. Üçüncü soru “*Çocuğunuz internet başındayken hangi hareket/davranışlarda bulunuyorsunuz?*” şeklinde sorulmuştur. Ebeveynler %18 oranında çocukla birlikte internette gezinmek/oyun oynamak cevabını verirken %48 oranında kendi işine bakmak/takip etmemek cevabını verdiği görülmektedir. Ayrıca ebeveynlerin %14’ü “*Çocuğun ödevlerini yapmasını sağlamak.*” cevabını verirken ebeveynlerin sadece %4’ünün internetin olumsuz yönlerine karşı bilgilendirmek cevabını verdikleri tespit edilmiştir. Ebeveynlere Dördüncü soru olarak “*Çocuğunuz internetin zararlı etkilerinden nasıl koruyorsunuz?*” sorusu yöneltilmiştir. Ebeveynlerin, İnterneti sürekli kötülüyorum (%12), filtre ve özel yazılımlar

kullanıyorum (%28), sadece benimle birlikte internete giriyor (%10), internete girebileceği hiçbir araç almıyorum (%16), herhangi bir girişimim yok (%32), kamera ile takip ediyorum (%2) cevaplarını verdikleri tespit edilmiştir. Ebeveynlerden son olarak “Size göre internet nasıl bir araçtır?” sorusuna yanıt vermeleri istenmiştir. Ebeveynlere göre internet teknolojisi; bağımlılık yaratan (%28), bireylere ve topluma zarar veren (%18), ihtiyaç duyulan (%10), insanogluna büyük kolaylık sağlayan (%6), eğlendirici ve rahatlatıcı (%14), kullanımı kolay (%4), bilgi ve enformasyon kaynağı (%16), mahremiyeti zedeleyen (%4) şeklinde tanımlandığı ortaya çıkmıştır.

Ulusoy ve Bostancı (2014) 444 ebeveynin katılımıyla çocukların sosyal medya kullanımına ebeveyn etkisini belirlemek amacıyla yapmış oldukları çalışmada; ebeveynlerin sosyal medya kullanım oranının %91 olduğu; çocukları için sosyal medya kullanmaya başlama yaşı belirleyen ebeveynlerin oranının %55 olduğu; bu konuda özgür bırakanların oranının ise %17 olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin sosyal medyada çocuklarını takip yöntemleri incelendiğinde; kendi hesaplarını kullanarak takip eden ebeveynlerin oranı %40, çocuklarının hesap şifrelerine sahip olan ebeveynlerin oranı ise %32 şeklinde saptanmıştır. Ebeveynlerin %45’i çocuklarının sosyal medya kullanımını olumsuz karşılamaktadır. Sosyal medyayı güvenli bir şekilde kullanımı konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunu düşünen ebeveynlerin oranı %55, yeterli bilgiye sahip olmadığını düşünenlerin oranı ise %45 olarak tespit edilmiştir. Ebeveynlerin %71’i çocuklarının sosyal medyada güvende olmadığını ifade etmiştir. Ebeveynlerin yüzde 18’i “Çocuğunuzun sosyal medya paylaşımlarını arkadaşı olsanız bile "sadece sizden" gizleyebileceğini biliyor musunuz?” Sorusuna hayır cevabını vermişlerdir. Ebeveynlerin %86’sı çocuklarının sosyal medya kullanırken uyması gereken kuralları belirten yazılı bir metin hazırlamadığını belirtmiştir. Son olarak Herhangi bir başarısızlık ve hatasından dolayı çocuğunun sosyal medya erişimini engelleyen ve kısıtlayan ebeveynlerin oranı %48 olduğu görülmüştür.

Akdağ ve diğerleri (2014) tarafından üniversite öğrencilerinin internet bağımlılık düzeyleri ve bunların çeşitli değişkenlere göre farklılaşma durumları incelenmiştir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre; özel yurttan kalanların internet bağımlılık düzeyleri ailesinin yanında kalanlara göre daha yüksek çıkmıştır. Ayrıca aile gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Doğan (2013) tarafından yüksek lisans tezi kapsamında internet bağımlılığının yaygınlığına ilişkin yapılan araştırmayı; İzmir ilinde 12-18 yaşı arası 546 ergen

oluşturmaktadır. Araştırmanın sonuçlarına göre; öğrencilerin internet bağımlılığı düzeyi ile ailelerinin ekonomik durumları, ebeveyn eğitim durumu, ebeveynlerin fiziksel ve ruhsal sağlık sorunları, aile içi şiddet, ebeveyn denetleme durumu, baba çalışma durumu, ebeveyn mesleği, kardeş sayıları ve ebeveyn durumu (evli, boşanmış, ölü ve benzeri) arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Anne çalışma durumuna göre incelendiğinde; annesi çalışan ergenlerin, annesi çalışmayan ergenlere göre internet bağımlılığı düzeyi daha yüksektir. Buna ek olarak evde internet kullanan anneye sahip ergenlerin, evde internet kullanmayan anneye sahip bireylere göre internet bağımlılık düzeyi daha yüksektir. Baba alışkanlıklarına göre incelendiğinde; alkol ve sigara alışkanlığı olan babaya sahip ergenlerin internet bağımlılık düzeyi; sadece sigara, sadece alkol ya da her iki alışkanlığı da olmayan babaya sahip ergenlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Zorbaz (2013) tarafından Ankara’da 2012-2013 eğitim-öğretim yılında 9. 10. ve 11. Sınıfta öğrenim gören 682 öğrenci ile yapılan araştırmada; anne ve baba öğrenim düzeyi ile aile gelir düzeyi açısından problemlili internet kullanım düzeyinin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Akçay ve Özcebe (2012) bilgisayar oyunu oynayan ebeveyn ve çocukları arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada; bilgisayar oyunu oynayan anne ya da baba rolü olan ebeveynlerin çocuklarının tamamı bilgisayar oyunu oynamaktadır. Araştırmada çocuklarının bilgisayar oyunu oynamasını ebeveynlerinin %22.9’unun bazen sınırladığı veya hiç sınırlamadığı; çocuklarının şiddet içeren bilgisayar oyunu oynamasını % 39’unun bazen sınırladığı veya hiç sınırlamadığı sonucuna varılmıştır.

Demirel, Yörük ve Özkan (2012) Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu(BTK) tarafından 22 Kasım 2011 tarihinde çocukların ve gençlerin zararlı içeriklerden korunması ve interneti daha güvenli bir şekilde kullanabilmelerine imkan sağlamak amacıyla başlatılan “Güvenli İnternet Hizmeti” (İnternet Filtresi) konusundaki görüşlerini tespit etmek amacıyla 343 öğrenci ve 247 ebeveyn üzerinde yapmış oldukları araştırmada; ebeveynlerin %38.5’inin çocuklarının bilgisayar veya internet kullanımının akademik başarıya olumsuz etkilerinin olduğunu, ebeveynlerin %75.3’ünün ise çocukları açısından internetin güvensiz bir ortam olduğunu belirtmişlerdir. Ebeveynlerin %68.4’ü güvenli internet hizmeti hakkında bilgi sahibi olup; ebeveynlerin %81.4’ü bu hizmeti desteklemektedir. Ancak ebeveynlerin sadece

%36,9'u internet filtresi kullanmakta olup bunların da %87,1'i "Aile" , %12.9'u ise "Çocuk Profili" kullanmaktadır. Demirel ve diğerleri (2012) elde edilen bulguları; ebeveynlerin çoğunluğu güvenli internet (İnternet Filtresi) hizmetini desteklemekte ancak bu hizmetten yararlanma konusunda çok da istekli görünmemektedir, şeklinde değerlendirmişlerdir.

Kuzu (2011) 26 ilde 2000 anne, 2000 baba ve 819 çocuk olmak üzere toplam 4819 birey üzerinde Türkiye'de ailelerin İnternet kullanımıyla kolaylaşan ve yaygınlaşan konularla ilgili sorunlar ve alınabilecek önlemler açısından profillerini bütün yönleri ile değerlendirmek amacıyla yapmış olduğu araştırmada; lisansüstü mezunu ebeveynlerin ilkökul, ortaokul ve lise mezunu öğretmenlere göre interneti iletişim amaçlı olarak daha az yararlandığı; kullanım sıklıkları ve süreleri arttıkça iletişim amaçlı yararlanma oranlarının da arttığı; interneti dosya ve program indirme, haber okuma, oyun oynama, müzik dinleme, film izleme, yeni insanlarla tanışma, sohbet etme amaçlarıyla kullanan ebeveynlerin, interneti diğer farklı amaçlar için kullanan ebeveynlere göre daha yararlı buldukları tespit edilmiştir. Çocukların interneti iletişim açısından ebeveynlerine göre daha yararlı buldukları görülmektedir. Sadece ilkökul mezunu ebeveynler internetin daha az soruna neden olduğunu belirtmektedirler. Ebeveynlerin; internet kullanım süresinin artmasının yüz yüze iletişimi engellediği, aile çevresinden uzaklaşmayı arttırdığı, aileleri ile geçirdikleri zamanı azalttığı, ebeveynin bilgisayar başında çok vakit geçirdiği gibi şikayetleri arttırdığı tespit edilmiştir. Aynı şekilde çocukların İnternet kullanım süreleri arttıkça, aileleri ile geçirdikleri zamanın azaldığı, internetin aile içi çatışmaya daha çok neden olduğu, insanların yüz yüze zaman geçirmelerini daha fazla engellediği, günlük ilişkileri daha çok aksattığı ve daha fazla zaman kaybına neden olduğu, çevrenin çocuğun bilgisayar başında çok vakit geçirdiği şikayetini de anlamlı ölçüde arttırdığı ortaya çıkmıştır. İnterneti haberleşme aracı olarak kullanan ebeveynlerin internetin daha az soruna neden olduğunu düşünürken; eğitim/ders/araştırma, alışveriş yapma, bahis oyunları oynama, bankacılık işlemleri, oyun oynama ve yeni insanlarla tanışma amacıyla kullanan ebeveynler daha fazla soruna neden olduğunu düşünmektedir.

Çevik ve Çelikkaleli (2010) tarafından yaşları 14-19 arasında değişen 437 ergenin arkadaş bağlılığı ve internet bağımlılıklarını cinsiyetlerine, algılanan ebeveyn tutumlarına ve ebeveyn eğitim durumlarına göre incelemek amacıyla yapılan araştırmanın bulguları incelenmiştir. Buna göre; annesi "lise mezunu" olan ergenlerin

internet bağımlılık puan ortalaması, annesi “okur-yazar olmayan” ve “ilköğretim” olan ergenlerin internet bağımlılık puan ortalamasından anlamlı bir biçimde daha yüksektir. Baba eğitim durumuna göre incelendiğinde; ergenlerin internet bağımlılık puan ortalaması arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

Esen (2010) yapmış olduğu araştırmaya 2009-2010 eğitim öğretim yılında İzmir ili Çeşme ilçesinde bulunan ortaöğretim kurumlarında 9. ,10. ,11. ve 12.sınıflarda öğrenim gören 333’ ü kız, 367’ si erkek 700 öğrenci dahil etmiştir. Araştırmanın tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre; araştırmaya katılan ergenlerin internet bağımlılığı ölçeği puanlarının ortalamaları karşılaştırıldığında öğrencilerin internet bağımlılığı puanları ortalamaları arasında ailenin sosyo-ekonomik durumuna göre anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Terkan ve Taylan (2010) tarafından yapılan ebeveyn kontrolü temalı nitel çalışmanın sonuçlarına göre; ebeveynlerin çocukların internete bağlanma yeri, süresi ve sitelerin niteliği ön planda olacak şekilde denetleme ve kontrol eğilimi olduğunu göstermektedir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre; internet kullanımı 3 yaşında başlamaktadır. Ebeveynlerin yüzde 9.1’i sadece zararlı olduğunu, yüzde 13’ü sadece faydalı olduğunu, büyük bir çoğunluğu ise (77.9%) hem zararlarının hem de faydalarının olduğunu belirtmişlerdir. Ebeveynlerin internetin zararları açısından görüşleri; çocuğun çok fazla zaman harcanması (32.5%) ve yaşına uygun sitelerin olmaması (27.3%) gerekçeleri etrafında şekillenmektedir. Diğer zararları; bağımlılık yapması, bilgi kirliliği, radyasyon, tembelliğe yol açması, derslerini engellemesi, sosyal ilişkileri zayıflatması, oyunlar ve reklam şeklinde belirtmişlerdir. Ebeveynlerin neredeyse tamamı (89.6) ödev ve araştırma yapmak için bilgiye kolaylıkla ulaşıldığına ilişkin interneti yararlı gördükleri ve internetteki bilgileri doğru kabul ettikleri görülmektedir.

Yurtiçinde; teknoloji, dijital araçlar, internet, çocuk ve aile bağlamlarında yapılan araştırmalar incelendiğinde; çocukların problemleri internet kullanımı ve dijital araçlara ilişkin bağımlılıklarında ebeveyn özelliklerinin olumlu ya da olumsuz birçok etkiye sahip olduğu görülmektedir. Literatüre göre ebeveyn görüşleri; dijital araç kullanımında verimli kullanım ve dijital dünyanın risklerine karşı kaygıları üzerinden şekillenmektedir.

3.2.Yurtdışında Yapılan İlgili Yayın ve Araştırmalar

Huang ve diğerleri (2018) tarafından ABD’de ailenin dijital erişimi ve kullanımı ile ilgili ebeveyn-çocuk dinamiklerini ve sosyoekonomik düzeyi düşük ailelerin dijital ebeveynlik öz-yeterliliklerini incelemek amacıyla yapılan araştırmada; dezavantajlı topluluklar bağlamında, çocukların dijital yaşamlarını izleme, rehberlik etme ve düzenleme konusunda dijital ebeveynliğe çok az dikkat edildiği vurgulanmaktadır. Bu çalışmada; ev internet erişimi açısından sosyoekonomik durumu düşük olan ebeveynlerin dijital ebeveynlik öz yeterliliğini önemli ölçüde düşük olduğu; mobil internet erişiminin bu ailelerde ev ödevlerine katkıda bulunmadığı ve eğitimsel beklentileri karşılamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Marsh (2018) tarafından Carnegie Mellon Üniversitesi’nde doktora tezi olarak yayınlanan “An Examination of Parenting Strategies for Children’s Online Safety - Çocukların Çevrimiçi Güvenliğine İlişkin Ebeveynlik Stratejilerinin Belirlenmesi” isimli araştırmada; ebeveynler, uzmanlar ve çocuklarla nitel görüşmeler gerçekleştirmiş ve senaryolar üretilerek bir ay boyunca gözlem yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre; çocukların yaşı arttıkça dijital ebeveynlik davranışı olan teknik olmayan izlemenin çocuklar ve ebeveynler tarafından daha kabul edilebilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Teknik izlemenin (uygulama, yazılım yolu ile) ergenlerde mahremiyete ilişkin rahatsızlıklar yaratırken küçük çocuklarda etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Uzmanlar ile yapılan görüşmelerde de teknik olan ve olmayan izlemelerin çocukların yaşlarına göre tercih edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Uzman ve ebeveyn görüşleri incelendiğinde; çocukların çevrimiçi risklere maruz kalmadan önce, çevrimiçi güvenlik eğitimine erken başlaması gerektiğinin çok sık vurgulandığı belirtilmiştir.

Redmiles (2018) tarafından sosyal medyada dijital eşitsizlikler, gizlilik koruması ve ABD sosyal medya kullanıcılarının dijital ebeveynlik uygulamalarını incelemek amacıyla 3000 ebeveyn ile telefon görüşmesi yoluyla yapılan araştırmaya göre; sosyo-ekonomik durumu düşük olanların sosyal-medya kullanma eğilimlerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İlgili araştırmada; sosyo-ekonomik düzeyi ve eğitim düzeyi yüksek olan ebeveynlerin çocuklarına hem gizlilik ayarları oluşturmada hem de güvenli paylaşım davranışlarını öğretmede yardımcı olma eğilimlerinin daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Aynı çalışmada sosyal-medya kullanımı ile çocukların gizlilik ayarını nasıl yönetecekleri, gizlilik politikalarını nasıl yorumlayacakları ve dijital takipten korunmaları arasında bir ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır.

Condrad (2018) ortaokula giden çocuğa sahip ebeveynler üzerinde dijital araçların kullanımına ilişkin yapmış olduğu nitel çalışmada on tema belirlemiştir. Temaları; sağlıklı bir yaşam tarzını sürdürmedeki zorluklar, dijital araçlarla öğrenmenin eğitimsel faydaları, dijital ve yazılı öğrenmeye ilişkin sorular, dijital dünyaya ilişkin karmaşık duygular, ebeveynlerin sorumluluk anlamındaki ağırlığı, devam eden iletişimin önemi, çocukları yetişkinliğe hazırlamak, çocuklara sorumluluk yüklemek, güvenin önemi ve erken yaşta eğitim şeklinde sıralamıştır.

Coyne ve diğerleri (2017) tarafından ebeveyn medya kullanımı ile çocuk medya kullanımı arasındaki ilişkiyi ve özellikle medyanın çocuk bakıcılığı ilişkilerini nasıl etkileyebileceğini veya güçlendireceğini daha iyi anlamak amacıyla yapılan araştırmada; ebeveynlere, yüksek kaliteli içerik seçmeyi ve arabuluculuk stratejileri kullanmayı önermektedirler. Küçük çocuklar için kısıtlayıcı arabuluculuğun daha iyi olduğunu düşündükleri, böylece gelişimlerine uygun oyunları öğrenebilmeleri için zaman kazanmalarını tavsiye etmektedirler. Aktif arabuluculuk çocuklar için, iki yaşından büyük çocuklar için önerilmektedir. Çocuklara sevdikleriyle bağlantı kurmak için medyayı kullanabilecekleri ve ekranda görülenleri bir ebeveyn araştırması yaparak dünya hakkında daha fazla bilgi edinebilecekleri öğretilmelidir.

Birçok uzmanın katkısıyla Kidron ve Rudkin (2017) editörlüğünde “Dijital Çocukluk: Dijital ortamda çocukluk gelişim dönemlerinin dikkate alınması (Digital Childhood: Addressing Childhood Development Milestones in the Digital Environment)” başlığı ile yayınlanan kitapçıkta; 5 yaş altı, 6-9, 10-12, 13-15 ve 16-18 yaş dönemlerine göre gelişim döneminin özellikleri, dijital ortamları kullanma özellikleri, riskler ve öneriler şeklinde içerik oluşturulmuştur. 6-9 yaş çocukların dijital ortam kullanımına ilişkin; bu yaş grubunun eğlence, çizgi film, TV ve video dönemi olduğunu, bu dönemde ebeveynlerin dışında bağımsız bir şekilde üçüncü şahıslarla dijital iletişimin arttığını belirtmişlerdir. Ek olarak akıllı telefon veya tablet sahibi olmada artış ve oyun konsolu ile klavye kullanımının başladığı yaş dönemi olduğunu ifade etmektedirler. Bu yaş grubunun karşılaşılabileceği riskleri; ebeveynler tarafından olası risklerin uygun bir şekilde açıklanmamış olması, dijital araçlarla meşgul olurken karşılaşılabilecekleri reklamlarda bir filtrenin olmaması, ödül döngüleri ve otomatik oyunlar şeklinde sıralamışlardır. Bu çalışmada ebeveynlerin, yönetim ve özerklik ikilemini yönetme çabalarının dijital kullanımda aile gerginliğine yol açtığı savunulmaktadır.

Marsh, Downs ve Cranor (2017) tarafından 16 uzman ile yapılan yarı-yapılandırılmış görüşme bulgularına göre çocukları çevrimiçi risklerden korumak için yedi ebeveyn müdahale yöntemi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yazılım İzleme: Gençlerin çevrimiçi yaptıklarını izlemek için ebeveyn kontrollerini ve diğer yazılım araçlarını kullanma. Teknik Olmayan İzleme: Gençlerin sosyal medya hesaplarına bakmak ve çevrimiçi yaptıklarını izlemek için mesajlarını okumak. Kurallar ve Yönergeler: Cihaz kullanımında zaman sınırı, cihazları ceza olarak almak, belirli içeriği paylaşmamalarını söylemek. Korku Temyizi: Çocuklara, güvensiz çevrimiçi eylemlerin kişisel güvenliklerine ilişkin ciddi sonuçları olduğunu anlatmak. Eğitim Öğretimi: hangi çevrimiçi etkinliğin uygun olduğunu ve potansiyel olarak güvenli olmayan durumların çevrimiçi olarak nasıl ele alınacağını öğretmek. İletişim: Gençler ile çevrimiçi etkinlikler, güvenli olmayan durumlar ve deneyimlerini paylaşmayı içeren fikir alışverişi yapmak. Kaygısız Ebeveynlik: Ek bilgi vermeden veya gözetim olmadan, kısıtlama getirmeden gençlerin sosyal medyayı kendi başlarına deneyimlemesi. Çalışmada, müdahale yöntemlerinin çocuk ve gençlerin yaş gruplarına göre belirlenmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Kaspersky Lab ve Shamel (2016) Çek Cumhuriyeti'nde dijital ebeveynlik üzerine 450 ebeveyn ile yapmış oldukları nicel araştırmanın sonuçlarına göre; ailelerin yüzde 59'u çocuklarıyla birlikte yaptıkları en yaygın etkinliğin TV veya video izlemek olduğu; babaların (%26), annelere (%22) göre çocuklarıyla birlikte daha fazla dijital oyun oynadıkları ifade edilmektedir. Ebeveynlerin endişelerine göre; en çok kaygı duyulan durumun internet bağımlılığı olduğu, yabancılarla iletişim kurmalarının ciddi bir kaygı oluşturmadığı, cinsel içerikli etkinliklerden ziyade uygunsuz içeriklerin daha fazla kaygı oluşturduğu belirtilmiştir. Hem anne hem babalar çocukları büyüdükçe internetle ilgili sorunlar hakkında daha fazla endişe duymaktadırlar. Bunun küçük çocuklar için daha az sorun olduğuna inandıkları ifade edilmektedir.

Avustralya'da Brunton (2016) tarafından ilkokulda öğrencisi (İE) olan (N:634) ve ortaokulda öğrencisi (OE) olan (N:532) ebeveynlerin çocukların eğitimi için teknolojiyi kullanımlarına yönelik tutumlarını incelemek amacıyla yapılan çalışmada; OE'lerin yüzde 48'i, İE'lerin yüzde 52'si birlikte yeni bir şeyler öğrenmek için interneti çocuklarıyla düzenli olarak kullandıklarını ifade etmişlerdir. İE'lerin yüzde 72'si, OE'lerin ise yüzde 80'i çocukların evde interneti etkin bir şekilde kullanımlarının öğrenmeye katkısının olduğunu düşünmektedir. Birçoğu okuldaki işleri

kolaylaştırdığına, çocukların kendi hızlarında öğrenmelerini kolaylaştırdığına, çocukların geride kalma ihtimallerinin daha düşük olduğuna ve ebeveynlerden öğrendiklerinden oldukça farklı şeyler öğrendiklerine inanmaktadır. Ebeveynlerin dörtte üçü çocuklarına internet uygulamaları konusunda yardımcı olmakla ilgili kendi bilgi ve becerilerine güvendiklerini belirtmişlerdir.

Lauricella ve diğerleri (2015) ABD’de 0-8 yaş arası çocuğa sahip 2300 ebeveyn ile ebeveynlerin dijital araç kullanım alışkanlıklarının çocukların dijital araç kullanım alışkanlıklarını yordayıp yordamadığını incelemişlerdir. Sonuç olarak; hem ebeveyn hem de çocuklar açısından genelde harcanan süresinin televizyon, bilgisayar, akıllı telefon ve tablet aracılığı ile gerçekleştirildiğini belirtmişlerdir. Elde edilen bulgulara göre ebeveynlerin ekran süresinin çocukların harcadığı ekran süresini güçlü bir şekilde yordadığı sonucuna ulaşmışlardır.

The Tces Group (Essex Fresh Start, East London, North West London Independent Schools) Vodafone şirketinin iştiraki ile yayınlamış olduğu “Dijital Ebeveynlik Kontrol Listesi (Digital Parenting Checklist)” bildirgesini yaş gruplarına göre ayırmıştır. 6-9 yaş grubu çocuğa sahip ebeveynler için oluşturulan öneriler; ailenizdeki çocuklar için uygun ayarlara sahip bir kullanıcı hesabı oluşturun ve “Google Güvenli Arama” ve “Ebeveyn Denetimleri” gibi araçlarından en iyi şekilde yararlanın, kişisel bilgilerini paylaşmadıkları (okullarının adı, ev adresleri gibi) ve izin verdiğiniz web sitelerinin listesini yazın, çocuğunuzdan büyük olan kardeşlerin internette, cep telefonlarında, oyun konsollarında ve diğer cihazlarda gösterdikleri şeyleri aklınızda bulundurun ve bazı kuralları tüm aile olarak kabul edin, çocuğunuzun yeterince olgunlaşmadığını düşünüyorsanız belirli teknolojileri kullanmasına izin vermeyin ve buna benzer durumlar hakkında diğer ebeveynlerle görüşün, çocuğunuzun yalnızca yaşa uygun içeriğe eriştiğinden emin olmanız için oyunlar, çevrimiçi TV, filmler ve uygulamalar hakkındaki yaş derecelendirmelerini ve açıklamalarını öğrenin, şeklinde ifadelerden oluşmaktadır (Tces Group, 2015).

Romero (2014) tarafından ebeveynlerin dijital okur-yazarlıklarına ilişkin mahremiyet, içerik ve teknoloji yönetimi, iletişim ve sosyal-duygusal beceriler, dijital okuryazarlık becerileri çerçevesinde yapılan kuramsal çalışmada; ebeveynlerin, dijital okuryazarlık becerilerine duyulan ihtiyacın farkına varmaya başladığı; ancak teknolojik öncülük etme, politika yapma ve çocuklarının dijital araçlar ile yaptıklarını izleme görevinden dolayı bunaldıkları ifade edilmektedir. Çalışmada; ebeveynlere büyük

sorumluluklar yüklendiği, ebeveynlere destek olmak için topluluklardan ve sosyal ağlardan faydalanılması gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca ebeveynler ile birlikte öğretmenler ve çocuğun bakımından sorumlu olan anne-babanın dışındaki diğer bireylerle beraber yapıcı bir diyalog ağı kurulması savunulmaktadır.

Lampard ve diğerleri (2013) ebeveynler tarafından çocukların ekran süresi sınırlamalarının sosyal bilişsel belirleyicilerini incelemek amacıyla 2-6 yaş arası çocuğa sahip 147 ebeveyn ile yapmış oldukları çalışmada; ebeveynin ekran süresini kontrol etmesinin, ekran süresinin kısıtlanmasına, öz-yeterlilik algısına ve çocuk ekran kullanımının algılanan önemine katkısının olduğu sonucuna ulaşmışlardır. İlgili çalışmada davranış temelli müdahalelerin ebeveyn-çocuk ekseninde ekran süresinin aşırı kullanımını kısıtlaması açısından faydalı olacağı önerisinde bulunulmuştur.

Ofcom'dan (2007) aktaran Byron tarafından 2008 yılında yapılan araştırmaya göre; 8-27 yaş grubundaki çocukların yüzde 64'ü ile ebeveynlerin yüzde 67'si evde internet erişiminin olmamasının dezavantaj olduğunu düşünmektedir. Bununla birlikte çevrimiçi deneyimlerin olumsuz yönleri olduğunu da ifade etmektedirler. 5-7 yaş grubu çocukların yüzde 12'si, 8-17 yaş grubu çocukların yüzde 16'sı internette son altı ay içerisinde zararlı veya uygunsuz içeriğe rastladığını belirtmişlerdir.

Livingstone ve Helsper (2008) yapmış oldukları çalışmada çocuk ve gençlerin çevrimiçi etkinliklerinin ebeveyn düzenlemelerini incelemeyi amaçlamışlardır. Çalışma 1511 çocuk ve 906 ebeveynden oluşmaktadır. Elde edilen bulgulara göre; ebeveynlerin akranlar arası çevrimiçi iletişimi sınırlamasının riski azaltmada etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ancak, yapılan çalışmada aktif işbirliği dahil olmak üzere diğer arabuluculuk stratejilerinin yetersiz olduğu ifade edilmektedir. Sonuç olarak, akranların çevrimiçi etkileşime girme özgürlüğünü engellemeden etkili stratejiler belirlenmesi gerektiğine vurgu yapılmaktadır.

Byron (2008) tarafından yapılan odak grup görüşmelerine göre; hem ebeveynler hem çocuklar dünyanın parmaklarının ucunda olmasının muhteşem olduğunu, ev ödevleri ve okul çalışmaları için aktif olarak teşvik ettiğini belirtmişlerdir. Ebeveynler evden çevrimiçi iletişim kurmanın daha güvenli ve ekonomik olduğunu düşünüyor. Eğlence ile birlikte yeni öğrenmelerin keşfedilmesi, iletişim ve ev ödevleri için kullanıldığı zaman internet kullanımının çocuk ve gençlerde zirveye ulaştığı belirtilmektedir. Aynı çalışmada Byron (2008) yaş gruplarına göre (7-8, 9-11, 12-16,

17+) çevrimiçi davranışları ve kaygıları incelemiştir. Buna göre; 7-11 yaş grubundaki çocukların keşif amaçlı kullanım, kullanımda artış, bazen ev ödevleri/araştırmalar için kullanım, daha çok eğlence amaçlı kullanım dönemi olduğu; ayrıca 7-11 yaş grubuna sahip anne-babaların ebeveyn kaygılarında artış dönemi ve en etkin olduğu dönem olarak ifade etmektedir. Odak gruplar görüşmelerinde ebeveynlerin internet hakkında oyun oynamaktan daha fazla endişeleri olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çünkü ebeveynler çocuklarının çevrimiçi ortamda ne yaptığını ve potansiyel riskleri nasıl yöneteceklerini gerçekten bilmediklerini ifade etmişlerdir. Sonuç olarak araştırmacı, sağlık, refah ve aile etkileşimi üzerindeki etkileri açısından kombine ekran süresinin (tv, sosyal medya, oyun, iletişim vb.) üzerinde durulması gerektiğini düşünmektedir. Ebeveynler, en temel sorumluluklarının kontrol etmek olduğunu düşünse de nasıl olacağını bazen bilmediklerini ve sınırları konusunda net bir fikir sahibi olmadıklarını ifade etmektedir.

Padilla-Walker (2006) çocukların akranlarından aldıkları ve medyadan aldıkları mesajlara ilişkin pro-aktif ebeveynlik stratejilerini incelemek amacıyla 40 Amerikan vatandaşı anne ile derinlemesine nitel görüşme gerçekleştirmiştir. Elde edilen sonuçlara göre; ebeveynlik hedefleri, değerlerin tehdit edilmesi, çocuğun duyarlılığı ve değerlerin önemine göre proaktif ebeveynlik stratejilerinde değişiklikler saptanmıştır. Çocuğun duyarlılığına göre çocuğun akranlarına karşı ya da medyaya karşı proaktif ebeveynlik stratejisi değişmezken ebeveynlerin hedefleri, değerlerin tehdit edilmesi ve değerlerin önemine göre ebeveynlerin akran iletişimini düzenleme ile medya iletişimi düzenleme farklılaşmaktadır.

Selwyn (2004) İngiltere’de 1001 ebeveyn ile yapmış olduğu çalışmada; birçok çalışmadan farklı olarak ebeveynlerin bilgisayar kullanım eğilimlerinde çocukların arabuluculuk rolünü araştırmıştır. Elde edilen sonuçlara göre; ebeveynlerin bilgisayar kullanımında ve bilgisayar satın alma davranışlarında çocukların etkisinin beklenildiği kadar yüksek olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yani çocukların bilişim teknolojilerine olan eğiliminin ebeveynlerin eğilimini yüksek düzeyde etkilemediği; ebeveynlerin bilişim teknolojilerine olan eğilimin yüksek oranda başka faktörlere bağlı olduğu belirtilmektedir. Çocukların ebeveynlerini benimseyip benimsememesi ile ebeveynlerin teknolojiyi kullanıp kullanmaması arasında da ciddi bir ilişki olmadığı başka bir bulgu olarak ifade edilmektedir.

Özellikle son yıllarda yapılan çalışmalar; dijital bölünme (dijital araçları kullanım açısından aileler arası fırsat eşitsizliği) ve çocukların dijital araç kullanımında

ebeveyn görüşleri üzerinden nitel çalışmalar göze çarpmaktadır. Çocukların yaş gruplarına göre ebeveynlerin görüşlerinin değiştiği gözlemlenmiştir. Ebeveynler, çocuklarının dijital araç kullanımında; bilerek ya da bilmeyerek çocukların bilişsel, duygusal ve kişilik gelişimi gibi farklı gelişim alanlarına göre beceri, tutum ve davranış geliştirme eğilimindedirler. Örneğin; ilkokul dönemindeki çocuğun mahremiyet alanı, ergenlik dönemindeki çocuğa göre daha sınırlıdır. Sonuç olarak, çocukların dijital araç kullanım durumları konusunda çocukların gelişim dönemlerine göre ebeveynlerin rollerine ilişkin ve dijital ebeveynlik kavramının boyutlarına ilişkin daha fazla çalışmaya ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

4. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçlarının hazırlanması, elde edilen verilerin analizinde kullanılan istatistiksel teknikler ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

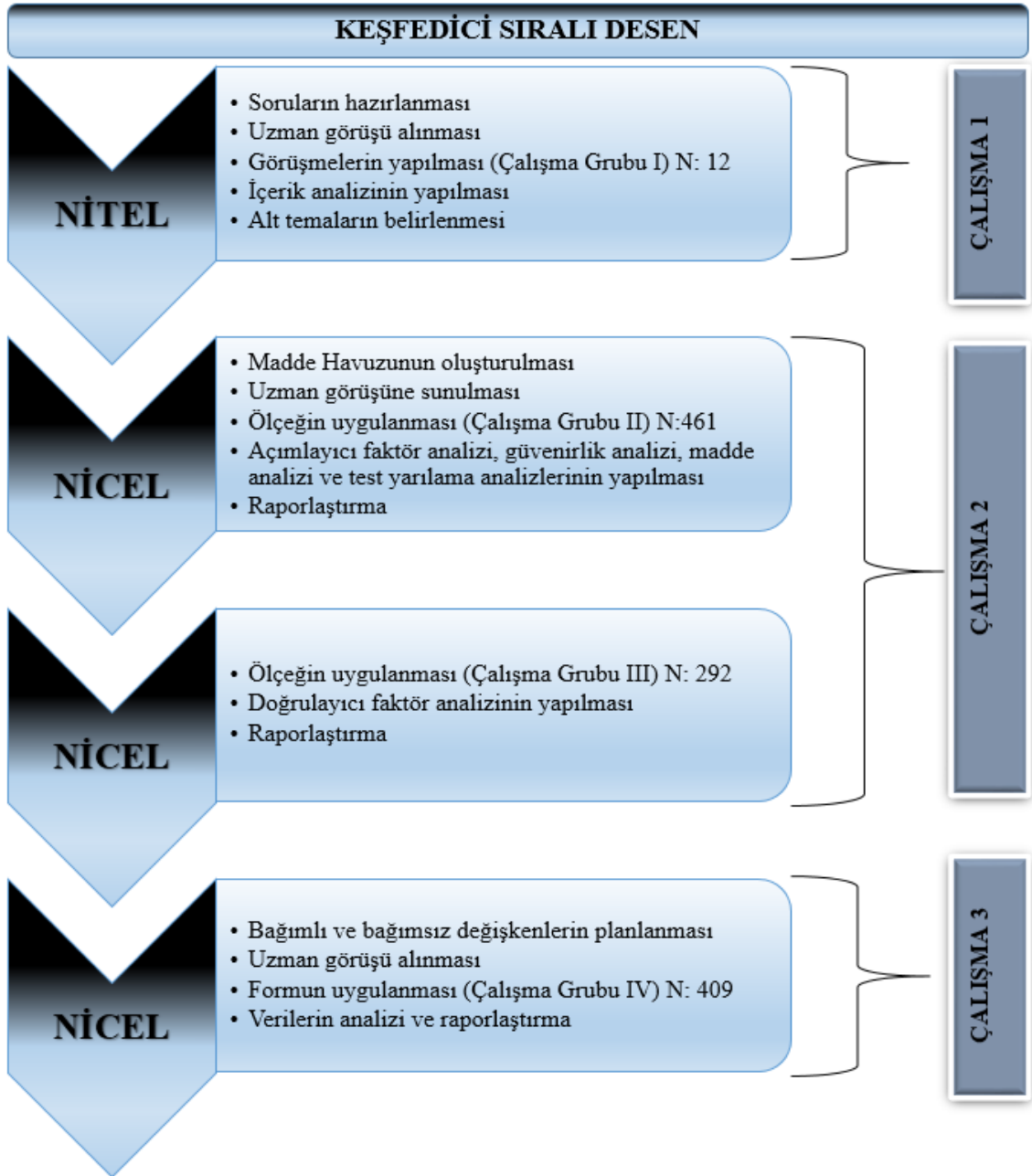
4.1.Araştırmanın Modeli

Anne babaların dijital ebeveynlik farkındalık düzeylerini belirlemeyi amaçlayan çalışmada karma yöntem kullanılmıştır. Karma yöntem, hem nitel bulguları, hem de nicel bulguları birlikte değerlendirme şansı vermesi yönüyle (Creswell ve Clark, 2015; Leech ve Onwuegbuzie, 2009) bu araştırmanın amacı için en uygun görülen modeldir. Karma yöntem araştırmalarında çalışmanın konusuna göre kullanılacak birden fazla desen vardır. Bu çalışma için uygun görülen keşfedici sıralı desen modelidir. Keşfedici sıralı desen modelini tercih etmek için yapılacak olan çalışmada ölçme aracının mevcut olmaması, henüz biçimlerin bilinmemesi veya rehberlik eden kapsamlı bir kuramın olmaması gerekmektedir (Özdemir, 2018: 497, Creswell ve Clark, 2015: 96, Leech ve Onwuegbuzie, 2009). Bu çalışmanın tüm varsayımları karşıladığı düşünülmektedir. Bu araştırmanın özgün modeli keşfedici sıralı desen yöntemi ile tasarlanarak Şekil-1 oluşturulmuştur.

Bu araştırmaya ayrı zamanlarda dört çalışma grubu dâhil edilmiştir. Tüm çalışma grupları amaçlı örnekleme yöntemi (Özmantar, 2018: 94; Can, 2017: 25; Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2017: 92) ile belirlenerek ilkokula giden çocuğa sahip, akıllı telefon/tablet/bilgisayar kullanabilen anne babalar oluşturmaktadır. Çalışma grubu I (Nitel çalışma grubu); Kasım-2018 tarihinde yarı-yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile görüşme yapılan on iki ebeveyn den oluşmaktadır.

Bu araştırmanın nicel çalışma bölümü olan Çalışma 2 ve Çalışma 3; üç aşamalı gerçekleştirilmiştir. Çalışma Grubu II ve Çalışma Grubu III'den toplanan veriler geliştirilen ölçeğin geçerlik ve güvenirlik analizlerini yapmak amacıyla kullanılmıştır. Çalışma Grubu IV'den toplanan veriler ile ölçüt kriteri ve dijital ebeveynlik farkındalığının cinsiyet, eğitim düzeyi ve aile içi rollere göre farklılaşp farklılaşmadığı; yaş, akıllı telefon kullanım süresi ve çocukta algılanan internet bağımlılığı ile ilişkili olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmanın nicel bulgulara dayanan üç aşamalı bölümü

çevrimiçi ortamda gerçekleştirilmiştir. Nicel çalışma gruplarını sırasıyla; Şubat-2019 tarihinde 461 ebeveyn, Nisan-2019'da 292 ebeveyn, Mart-2019'da 409 ebeveyn oluşturmaktadır. Çalışma 1, Çalışma 2 ve Çalışma 3 için araştırmaya dâhil edilen dört çalışma grubunun katılımcı sayısı toplam 1174 ebeveynden oluşmaktadır.

Şekil 1. Araştırmanın Deseni

Keşfedici sıralı desen modeline göre tasarlanan bu araştırma üç çalışma şeklinde gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmalara ilişkin araştırma modeli, çalışma grupları, veri toplama araçları ve veri analizleri Çalışma 1, Çalışma 2 ve Çalışma 3 başlıklarında ayrı ayrı verilmiştir.

4.2.ÇALIŞMA 1

Araştırmanın bu bölümünde, Çalışma 1 için kullanılan yöntem, çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizine yer verilmiştir.

Çalışma 1; keşfedici sıralı desenin ilk aşaması olan ve bir araştırmayı derinlemesine betimleyi sağlayan, nitel görüşmelere dayalı durum (örnek olay) araştırması şeklinde tasarlanmıştır (Braun ve Clarke, 2006; Uğurlu, 2018: 329). Durum (örnek olay) araştırması; güncel bir olayın araştırılması ve derinlemesine analiz edilmesini sağlamaktadır. Bu modelin; dijital ebeveynlik farkındalığının boyutlarını ve dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin maddelerini belirlemek amacıyla Çalışma 1 için en uygun yöntem olduğu sonucuna varılmıştır.

4.2.1. Çalışma Grubu

Keşfedici sıralı desenin birinci adımı nitel bulgulara ulaşmaktır. Nitel bulgular için amaçlı örnekleme yöntemi (Özmantar, 2018: 94; Can, 2017: 25; Büyüköztürk ve diğerleri, 2017: 92) tercih edilerek akıllı telefon, tablet, bilgisayar kullanabilen ve ilkokul öğrencisine sahip on iki ebeveyn ile görüşme yapılmıştır (Tablo-4). Nitel araştırmalarda çalışma grubunun nicelik açısından sınırına ilişkin farklı görüşler vardır. Derinlemesine analiz ve çözümlene gerektirdiği için katılımcı sayısının az olması önerilmektedir (Patton, 2005; Uğurlu, 2018: 338), ancak bazı araştırmacılar nicelik olarak bir sınır belirlemek yerine doyuma ulaştığı, yapılacak görüşmelerden yeni bilgi elde edilemeyeceği düşüldüğünde görüşmeleri sonlandırmayı önermektedir (Kümbetoğlu, 2005: 97). Çalışma 1 için görüşme yapılan ebeveynlere ait demografik bulgular Tablo-4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Nitel Çalışma Grubuna İlişkin Demografik Bulgular

	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Düzeyi	Meslek	Çocuk Sayısı	Akıllı telefon kullanım yılı
E1	Erkek	35	Lisans	Esnaf	3	5 yıl
E2	Erkek	48	Yüksek lisans	Eğitimci	4	5 yıl
E3	Erkek	37	Yüksek lisans	Akademisyen	2	7 yıl
E4	Kadın	40	Lisans	Öğretmen	2	8 yıl
E5	Kadın	35	Lise	Ev Hanımı	2	3 yıl
E6	Erkek	39	Lisans	Astsubay	2	2 yıl
E7	Kadın	28	Ön lisans	Ev Hanımı	1	4 yıl
E8	Kadın	41	Lisans	Öğretmen	3	3 yıl
E9	Erkek	42	Uzman	Doktor	2	8 yıl
E10	Kadın	31	Lise	Ev hanımı	2	5 yıl
E11	Kadın	30	Lisans	Memur	1	7 yıl
E12	Kadın	37	İlköğretim	Ev Hanımı	3	4 yıl

Tablo-4 incelendiğinde; Nitel çalışma grubu, yedi kadın ebeveyn ve beş erkek ebeveynden oluşmaktadır. Katılımcıların yaşlarının 28 ile 48 arasında değiştiği; bir tıpta uzmanlık, iki yüksek lisans, beş lisans, bir ön lisans, iki lise ve bir ilköğretim mezunu olduğu; çocuk sayısının bir ile dört arasında değiştiği; akıllı telefon kullanım yıllarının ise 2 yıl ve 8 yıl arasında değiştiği görülmektedir.

4.2.2. Veri Toplama Aracı

Çalışma 1 kapsamında ebeveynlerle yapılan görüşmeleri gerçekleştirebilmek amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulan yarı-yapılandırılmış görüşme formu (Ek-1) ve kişisel bilgi formu (Tablo-4) kullanılmıştır. Nitel görüşmeler için tasarlanan görüşme formları yapılandırılmış, yarı-yapılandırılmış ve yapılandırılmamış olabilmektedir (Beltekin, 2018: 119). Bu çalışmada hem sorulacak sorulara ilişkin bir çerçeveye hem de görüşme esnasında ortaya çıkabilecek yeni boyutlara ilişkin sorulara ihtiyaç duyulduğu için yarı-yapılandırılmış görüşme formu tasarlanmıştır.

4.2.3. Verilerin Analizi

Ebeveynlerle yapılan görüşmelere göre dijital ebeveynlik farkındalığına ilişkin içerik analizi yapılmıştır. Bu analiz, verilerdeki örüntüleri belirleme, analiz etme ve

raporlama için kullanılan bir yöntemdir (Braun ve Clarke, 2019). İçerik analizi sonuçlarına göre ön kodlama tekniği ile dijital ebeveynlik düzeyini etkileyen faktörlere ilişkin boyutlar belirlenmiştir (Tablo-9). Nitel verilerde kodlamaya ilişkin temel yöntemler; yapısal kodlama, betimsel kodlama, In Vivo kodlama, süreç kodlama, ön kodlama ve kavram kodlama şeklinde sınıflandırılmıştır (Saldana, 2019: 97). Ön kodlama, araştırmacıya ileri düzey incelemelerini ne yönde ilerleteceğini görmesi açısından bir başlangıç noktası oluşturur (Glasser, 1978: 56, Akt. Saldana, 2019:115).

4.3. ÇALIŞMA 2

Araştırmanın bu bölümünde, Çalışma 2 için kullanılan yöntem, çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizine yer verilmiştir.

Bu araştırmada anne-babaların algılarına dayalı geçerli ve güvenilir bir dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Ölçek, keşfedici sıralı desen modeline göre tasarlanarak; anne babaların dijital ebeveynlik farkındalığına ilişkin görüşlerine, literatür taramasına ve geçerlik-güvenirlilik çalışmalarının sonuçlarına göre geliştirilmiştir. Ölçeğin açımlayıcı faktör analizi ve doğrulayıcı faktör analizi için iki farklı çalışma grubu üzerinde çalışılmıştır. Açımlayıcı faktör analizi, croanbach alfa, madde toplam korelasyonları ve test yarılama analizleri için çalışma grubu 461, doğrulayıcı faktör analizi için çalışma grubu 291 ebeveynden oluşmaktadır.

4.3.1. Çalışma Grubu (AFA için)

AFA, croanbach alfa, madde toplam korelasyonları ve test yarılama analizleri için ilkökulda öğrencisi olan 477 ebeveyne ulaşılmıştır. Veri analizlerinden önce, eksik ve hatalı ifadelerin olduğu 16 form tespit edilerek çalışmaya dâhil edilmemiştir. Sonuç olarak veriler, toplam 461 katılımcıya yöneltilen 28 maddelik dijital ebeveynlik farkındalık ölçeği madde havuzu (Ek-2) üzerinden değerlendirilmiştir. Çalışma 2 için toplanan veriler açımlayıcı faktör analizi, iç tutarlılık katsayısı, madde analizi ve test yarılama analizini yapmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler Tablo-5'te verilmiştir.

Tablo 5. Çalışma Grubuna (AFA için) Ait Demografik Bulgular

		N	Yüzelik Dağılım %	Standart Sapma
Cinsiyet	Kadın	325	70.5	.457
	Erkek	136	29.5	
Eğitim Düzeyi	İlkokul	84	18.2	1.239
	Ortaokul	51	11.1	
	Lise	106	23	
	Üniversite	186	40.3	
	Lisansüstü	34	7.4	
Algılanan Sosyo-Ekonomik Düzey	Çok Düşük	6	1.3	.491
	Düşük	39	8.5	
	Orta	371	80.5	
	Yüksek	44	9.5	
	Çok Yüksek	1	.2	
Meslek	Ev Hanımı	205	44.5	2.034
	Eğitimci	108	23.40	
	Memur	30	6.5	
	İşçi	21	4.6	
	Sağlık Personeli	28	6.1	
	Serbest Meslek	26	5.6	
	Diğer	43	9.3	
	TOPLAM	461	100	

Tablo-5 incelendiğinde; 325 kadın ve 136 erkek olmak üzere 461 katılımcıya ulaşıldığı görülmektedir. 325 kadının 205'inin ev hanımı olduğu tespit edilmiştir. Meslek gruplarındaki diğer (%9.3) seçeneği güvenlik personeli, muhasebeci, emekli, askeri personel, diğer ve kısaltmalı ifadeler yazan katılımcıları kapsamaktadır. Eğitim düzeyi incelendiğinde; en yüksek katılımın üniversite mezunları (%40.3) tarafından, en düşük katılımın ise lisansüstü mezunları (%7.4) tarafından sağlandığı ortaya çıkmıştır. Algılanan sosyo-ekonomik düzeyde yaklaşık %80 katılımcının orta (N: 371) seçeneğini işaretlemesi dikkat çekmektedir. Katılımcıların yaş ortalamalarının 36.08 ± 5.15 olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.3.2. Çalışma Grubu (DFA için)

Ölçek geliştirme sürecinin ikinci aşamasında geliştirilen DEFÖ'nün doğrulayıcı faktör analizini yapmak amacıyla ilkokulda çocuğu olan 299 ebeveyne ulaşılmıştır. Yedi form eksik ve hatalı ifadeler nedeni ile geçersiz sayılarak çalışmaya dâhil edilmemiştir. Sonuç olarak veriler, toplam 292 katılımcıya yöneltilen 16 maddelik DEFÖ (Ek-3) üzerinden sınıanmıştır. Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler Tablo-6'da verilmiştir.

Tablo 6. Çalışma Grubuna (DFA için) Ait Demografik Bulgular

		N	Yüzelik Dağılım %	Standart Sapma
Cinsiyet	Kadın	180	61.6	.487
	Erkek	112	38.4	
Eğitim Düzeyi	İlkokul	42	14.4	1.181
	Ortaokul	42	14.4	
	Lise	72	24.7	
	Üniversite	115	39.4	
	Lisansüstü	21	7.2	
Gelir Düzeyi	0-1000	17	5.8	2.809
	1001-2000	39	13.4	
	2001-3000	57	19.5	
	3001-4000	45	15.4	
	4001-5000	44	15.1	
	5001-6000	28	9.6	
	6001-7000	7	2.4	
	7001-8000	6	2.1	
	8001-9000	13	4.5	
	9001-10000	19	6.5	
	10.001 +	17	5.8	
Meslek	Ev Hanımı	119	40.8	2.034
	Eğitimci	75	25.7	
	Memur	12	4.1	
	İşçi	16	5.5	
	Sağlık Per.	24	8.2	
	Serbest Mes.	28	9.6	
	Diğer	18	6.2	
TOPLAM		292	%100	

Tablo-6'ya ilişkin bulgular incelendiğinde; 180 kadın ve 112 erkek olmak üzere 292 katılımcıya ulaşıldığı görülmektedir. 180 kadının 119'unun (%40.8) ev hanımı olduğu göze çarpmaktadır. Meslek gruplarındaki diğer (%6.2, N:18) seçeneği güvenlik personeli, muhasebeci, emekli, askeri personel, diğer ve kısaltmalı ifadeler yazan katılımcıları kapsamaktadır. Eğitim düzeyi incelendiğinde; en yüksek katılımın 115 kişi ile üniversite mezunları (%39.4) tarafından, en düşük katılımın ise 21 katılımcı ile

lisansüstü mezunları (%7.2) tarafından sağlandığı ortaya çıkmıştır. Gelir düzeyinin yüzde 2.1 (7001-8000tl, N:6) ile yüzde 19.5 (2001-3000tl, N:57) arasında değiştiği görülmektedir. Katılımcıların yaş ortalamalarının 36.89 ± 6.8 olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.3.3. Veri Toplama Aracı

Çalışma 2 kapsamında araştırmacı tarafından geliştirilen “Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği” (Ek-3) kullanılmıştır.

4.3.3.1. Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği

Araştırma kapsamında hazırlanan “Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği”, açımlayıcı faktör analizi (AFA) ve doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yöntemi ile anne babaların dijital ebeveynlik farkındalığını ölçmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği 16 maddeden oluşmaktadır. Ebeveynlerden, her bir ifadeyle hangi sıklıkta karşılaştıkları likert tipi derecelendirme ile göstermeleri istenmiştir. Maddelere verilen tepkiler, 1=Hiçbir Zaman, 2=Nadiren, 3=Bazen, 4=Sıklıkla, 5=Her Zaman şeklinde derecelendirilmiştir. Ölçek dört alt boyuttan oluşmaktadır. Risklerden Koruma (RK) alt boyutunda dört (1,2,4,5), Verimli Kullanım (VK) alt boyutunda dört (12,13,17,25), Olumsuz Model Olma (OMO) alt boyutunda dört (18,19,20,21) ve Dijital İhmal (Dİ) alt boyutunda dört madde (22,23,24,26) yer almıştır. DEFÖ'nün alt boyutları birbirlerinden bağımsız bir şekilde değerlendirilmektedir. Alt boyutlardan alınabilecek puanlar 4–20 arasında değişmektedir. Alt boyutlardan alınan puanlar anne babaların dijital ebeveynlik farkındalık düzeyini ortaya koymaktadır. Risklerden Koruma ve Verimli Kullanım alt boyutlarından alınan puanların yüksek olması dijital ebeveynlik farkındalığının yüksek olduğunu; Olumsuz Model Olma ve Dijital İhmal alt boyutlarından alınan puanların yüksek olması dijital ebeveynlik farkındalığının düşük olduğunu göstermektedir. Ölçek hem bireysel hem grup olarak uygulanabilmektedir. Ölçeğin uygulanma süresi yaklaşık 5-10 dakika arasında değişmektedir.

4.3.3.2. Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeğinin Geliştirilme Süreci

Araştırmacı tarafından hem kuramsal çerçeveyi hem de DEFÖ'nün madde havuzunu oluşturmak amacıyla yurtdışı ve yurtiçi literatür taraması yapılmıştır. Ebeveynler, aileler ve çocuklara yönelik geliştirilen dijital araçların kullanımı, dijital

okuryazarlık, dijital vatandaşlık, dijital ebeveynlik, teknoloji kullanımına karşı tutum, teknoloji yetkinliği, mobil kabalık, internet bağımlılığı, problemlili internet kullanımı, akıllı telefon bağımlılığı kavramları ile ilişkili ölçekler incelenmiştir.

Literatür taramasından sonra araştırmacı tarafından oluşturulan yarı-yapılandırılmış görüşme formu (Ek-1) aracılığı ile ilkokula giden öğrenciye sahip oniki ebeveyn ile nitel görüşme gerçekleştirilmiştir (Çalışma 1). Ebeveynlerin onayı ile görüşmelerin ses kaydı alınmıştır. Kayıt altına alınan görüşmeler deşifre edildikten sonra içerik analizi yapılarak alt temalar oluşturulmuş ve madde havuzuna katkı sağlanmıştır. Görüşmeler, ortalama 40 dakika sürmüştür.

Literatür taraması, ölçeklerin incelenmesi ve nitel görüşmelerin içerik analizleri sonucunda taslak olarak 82 madde, daha sonra araştırmacı tarafından çalışmanın çerçevesine göre 43 maddelik bir havuz oluşturulmuştur. İlkokula giden çocuğa sahip ebeveynlere yönelik olmayan maddeler, yapısal olarak farklı olguları ölçen maddeler ve anlam olarak birbirlerine çok yakın olduğu düşünülen maddeler çıkarılarak denemelik ölçme aracı 27 madde ile uzman görüşüne sunulmuştur.

Madde havuzundaki ifadelerin uygunluğunu değerlendirmek için eğitim bilimleri bölümünden bir profesör, iki doçent ve iki dr. ögr. üyesi ve bir doktora öğrencisi; bilgisayar öğretim ve teknolojileri alanında bir profesör, bir dr. ögr. üyesi, bir öğretim görevlisi ve bir doktora öğrencisi olmak üzere toplam on uzman görüşü alınmıştır. Uzman görüşleri alındıktan sonra bir dil bilgisi uzmanının da değerlendirmesi alınarak 28 maddelik form elde edilmiştir.

Araştırmanın nicel aşamaları için; AFA çalışma grubuna uygulamak amacıyla 28 maddelik havuz (Ek-2) oluşturulmuştur. DFA çalışma grubu için AFA sonuçlarına göre ortaya çıkan 16 maddelik DEFÖ formu (Ek-3) oluşturulmuştur.

Çalışma 2'ye ait verileri toplamak amacıyla çalışma gruplarına çevrimiçi ortam aracılığı ile ulaşılmıştır. Araştırmacının elektronik posta (abdullahmanap@gmail.com) hesabı üzerinden "Google Form" aracılığıyla oluşturulan form çevrimiçi ortama aktarılmıştır. Katılımcılar formun uygulama linkini tıklayarak ölçekler ve kişisel bilgi formuna ulaşmışlardır. Gözden kaçabilecek maddelerin önüne geçebilmek için tüm maddelerin "doldurma zorunluluğu" özelliği aktif hale getirilmiştir. Formu doldurmak için gönüllüğün esas olduğu, doldurmak zorunda olmadıkları belirtilmiştir. "Google Form" üzerinden elektronik tablo oluşturularak doldurulan formların aynı anda otomatik

olarak “Microsoft Excel Çalışma Sayfası”na veri olarak eklenmesi sağlanmıştır (gsuite.google.com, 15.05.2019).

4.3.4. Verilerin Analizi

Çalışma 2 için SPSS ve AMOS programları kullanılmıştır. AFA, normallik dağılımı, güvenilirlik analizi ve tarama analizleri için SPSS; DFA için AMOS programı kullanılmıştır.

Sonuçların yorumlanmasında anlamlılık düzeyi .05 olarak kabul edilmiştir. Geliştirilmesi planlanan ölçeğin yapı geçerliliğini ölçmek amacıyla açımlayıcı faktör analizi kullanılmıştır. Açımlayıcı faktör analizi sonuçları incelendikten sonra doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiş ve korelasyon analizi ile ölçüt geçerliği sınanmıştır. Geliştirilen ölçeğin güvenilirlik çalışması kapsamında ölçek maddelerinin birbirleriyle tutarlılığını test edebilmek amacıyla cronbach alfa (α) katsayısı ve madde toplam korelasyonu hesaplanmıştır. Ek olarak yine güvenilirliğini sınamak amacıyla test yarılama yöntemi kullanılarak korelasyon analizi yapılmıştır.

4.4. ÇALIŞMA 3

Araştırmanın bu bölümünde, Çalışma 3 için kullanılan yöntem, çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizine yer verilmiştir.

Çalışma 3 kapsamında; anne-babaların dijital ebeveynlik farkındalık düzeyleri ile cinsiyet, eğitim düzeyi ve aile içi rollere göre farklılaşp farklılaşmadığı; yaş, akıllı telefon kullanım süresi ve çocukta algılanan internet bağımlılığı arasında ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Dijital ebeveynlik farkındalık düzeyinin; cinsiyet, eğitim düzeyi ve aile içi rollere göre farklılaşp farklılaşmadığını incelemek amacıyla tarama tipi araştırma yöntemi kullanılmıştır (Gökçe, 2018: 243; Büyüköztürk ve diğerleri, 2017:15 ; Can, 2017: 8). Büyüköztürk ve diğerleri’ne (2017: 15) göre tarama tipi araştırmaları; bir grubun, özelliklerini belirlemek için verilerin toplanmasını amaçlayan çalışmalara denir. Dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi ile yaş, akıllı telefon kullanım süresi ve çocukta algılanan internet bağımlılık düzeyinin birlikte değişip değişmediğini tespit etmek amacıyla ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır (Gökçe, 2018: 243; Büyüköztürk ve diğerleri, 2017: 15; Can, 2017: 9). Can’a (2017:9) göre birden fazla özelliğe ilişkin toplanan veriler arasındaki ilişkileri sorgulamak amacıyla ilişkisel tarama modeli kullanılmaktadır. Tarama tipi araştırma yöntemi ve ilişkisel tarama modeli aynı zamanda kesitsel tarama olarak da kabul edilmektedir (Gökçe, 2018: 244).

4.4.1. Çalışma Grubu

Çalışma 3 için; ölçüt kriterini (ölçüt kriteri Çalışma 2'ye dâhil edilmiştir) ve DEFÖ'nün cinsiyet, eğitim düzeyi ve aile içi rollere göre farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymak; yaş, günlük akıllı telefon kullanım süresi ve çocukta algılanan internet bağımlılığı ile ilişkisini incelemek amacıyla 420 katılımcıya ulaşılmıştır. 11 form eksik ve hatalı olduğu gerekçesiyle geçersiz sayılarak veri setinden çıkarılmıştır. Sonuç olarak; Çalışma 3 için belirlenen çalışma grubu 409 ebeveyn'den oluşmaktadır. Katılımcıların kendilerine ilişkin demografik bilgiler Tablo-7'de; çocuklarına ilişkin demografik bilgiler ise Tablo-8'de verilmiştir.

Tablo 7. Ebeveynlere Ait Demografik Bulgular

Ebeveyne İlişkin Bilgiler		N	Yüzdelerik Dağılım %	Standart Sapma
Cinsiyet	Kadın	313	76.5	.424
	Erkek	96	23.5	
Eğitim Düzeyi	İlkokul	63	15.4	1.197
	Ortaokul	60	14.7	
	Lise	108	26.4	
	Üniversite	146	35.7	
	Lisansüstü	32	7.8	
Ailenin Toplam Geliri	0-1000	13	3.2	2.774
	1001-2000	54	13.2	
	2001-3000	95	23.2	
	3001-4000	60	14.7	
	4001-5000	47	11.5	
	5001-6000	41	10	
	6001-7000	21	5.1	
	7001-8000	15	3.7	
	8001-9000	14	3.4	
	9001-10000	22	5.4	
10.001 +	27	6.6		
Meslek	Ev Hanımı	202	49.4	1.923
	Eğitimci	71	17.4	
	Memur	22	5.4	
	İşçi	40	9.8	
	Sağlık Per.	21	5.1	
	Serbest M.	33	8.1	
	Diğer	20	4.9	
TOPLAM		409	100	

Ebeveynlere ilişkin demografik bulgular incelendiğinde; 313 kadın (%76.5) ve 96 erkek (%23.5) olmak üzere 409 katılımcıya ulaşıldığı görülmektedir. Eğitim düzeyi incelendiğinde; en yüksek katılımın üniversite mezunları (%35.7) tarafından, en düşük katılımın ise lisansüstü mezunları (%7.8) tarafından sağlandığı ortaya çıkmıştır. Gelir

düzeyine ilişkin bulgularda en sık işaretlenen seçeneğin %23.2 ile 2001-3000tl (N: 95) olduğu, bu seçeneği sırasıyla 3001-4000tl (% 14.7, N: 60), 1001-2000tl (%13.2, N: 54), 4001-5000tl (%11.5, N: 47) ve 5001-6000tl (%10, N: 41) seçeneklerinin takip ettiği görülmektedir. Meslek seçeneğine verilen cevaplar incelendiğinde; katılımcıların %49.4 oranında ev hanımı (N:202), %17.4 oranında eğitimci (N:71) olduğu; %33.2 oranında memur, işçi, sağlık personeli, serbest meslek ve diğer [güv. per., emekli, asker, diğer vb.] (N:136) seçeneklerinin işaretlendiği görülmektedir. Araştırmaya katılan ebeveynlerin yaş ortalamasının 36.26±5.19 olduğu tespit edilmiştir. Çocuklara ilişkin bulgular ayrı bir tablo halinde verilmiştir (Tablo-8).

Tablo 8. Ebeveynlerin Çocuklarına İlişkin Demografik Bulgular

Çocuğa İlişkin Bilgiler		N	Yüzdelerik Dağılım %	Standart Sapma
Çocuğun Cinsiyeti	Kız	221	54	.499
	Erkek	188	46	
Çocuğun Sınıf Düzeyi	1. Sınıf	84	20.5	1.093
	2. Sınıf	123	30.1	
	3. Sınıf	93	22.7	
	4. Sınıf	109	26.7	
Çocuğa Ait Tablet	Var	194	47.4	.500
	Yok	215	52.6	
Çocuğa Ait A. Telefon	Var	23	5.6	.231
	Yok	386	94.4	
Çocukla Geçirilen Süre	Hiç	-	-	.572
	Çok Az	16	3.9	
	Fırsat Buldukça	191	46.7	
	Yeterince	202	49.4	
Çocuğun Dijital Araçlarla Ne Şekilde Vakit Geçirdiğini Bilme	Hiç Bilmiyorum	8	2	.484
	Bazen Bilmiyorum	92	22.5	
	Her zaman Biliyorum	309	75.6	
TOPLAM		409	100	

Çocuklara ilişkin demografik bulgular incelendiğinde; katılımcıların ilkokula giden çocuklarının 221'i kız (%54), 188'nin erkek (%46) olduğu görülmektedir. Çocukların sınıf düzeylerine göre dağılımları yüzde 30.1 (3. sınıf) ile yüzde 20.5 (1. sınıf) arasında değişmektedir. Çocukların yüzde 47.4'ünün kendilerine ait tabletleri varken (N: 194), yüzde 52.6'sının olmadığı (N: 215); yüzde 5.6'sının kendine ait akıllı telefonu varken (N: 23), yüzde 94.4'sinin olmadığı (N: 386) bir başka bulgu olarak ortaya çıkmıştır. Çocukla geçirilen süreye ilişkin katılımcıların yüzde 49.4'ü (N: 202) yeterince vakit geçirdiğini belirtmiştir. Ebeveynlerin yüzde 75.6'sı (N: 309) çocuklarının akıllı telefon veya tablet ile ne şekilde vakit geçirdiklerini her zaman bildiğini ifade ederken, yüzde 22.5'i (N:92) bazen bilmediğini, yüzde 2'si (N:8) ise hiç bilmediğini belirtmiştir.

4.4.2. Veri Toplama Aracı

Çalışma 3 kapsamında; araştırmanın bağımlı değişkeni için Eşgi (2014) tarafından geliştirilen “Aile-Çocuk İnternet Bağımlılığı Ölçeği” (Ek-4) ve ölçüt kriteri için İnan-Kaya ve Yılmaz (2018) tarafından geliştirilen “Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği” (Ek-5) kullanılmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenlerini ise araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” (Ek-7) ve Bulut (1993) tarafından Türkçe'ye uyarlanan “Aile Değerlendirme Ölçeği” (Ek-6) oluşturmaktadır.

4.4.2.1. Aile-Çocuk İnternet Bağımlılığı Ölçeği

Bu çalışmada Young (1996) tarafından geliştirilen Eşgi (2014) tarafından Türkçe'ye uyarlanan 20 maddelik ve 4 alt ölçeğe sahip “Aile-Çocuk İnternet Bağımlılığı Ölçeği'nin “Yoksunluk” alt boyutu kullanılmıştır. Aile-Çocuk İnternet Bağımlılık Ölçeği'nde katılımcıdan likert tipi olan “Uygun Değil”, “Nadiren”, “Arada Sırada” ,“Çoğunlukla”, “Çok Sık” ve “Devamlı” seçeneklerinden birini işaretlemesi istenmektedir. Bu seçeneklere sırasıyla 0,1,2,3,4 ve 5 puan verilmektedir. 80 ve üzeri puan alındığında “İnternet Bağımlısı” olarak tanımlanmakta; 50–79 puan arası alındığında “Sınırlı Semptom gösterenler” ve 49 puan ve altı alındığında “Semptom Göstermeyenler” olarak tanımlanmıştır. Ölçekten alınan puanlar yükseldikçe bağımlılık düzeyi de artmaktadır.

Ölçeğin Türkçe formunda Cronbach alfa katsayısı tüm ölçek için .91, “Yoksunluk” alt boyutu (Ek-4) için .89 olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmada ise

“Yoksunluk Alt Ölçeği” Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .75 olarak hesaplanmıştır. Buna göre ölçeğin kabul edilebilir güvenilirliğe sahip olduğu görülmektedir.

4.4.2.2. Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği

Ölçüt kriteri olarak kullanılmak amacıyla çalışmaya dâhil edilen “Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği” İnan-Kaya, Bayraktar ve Yılmaz (2018) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek toplam 12 madde ve 2 alt boyuttan oluşmaktadır. Alt boyutlar sırasıyla; “Dijital Medyanın Etkili Kullanımını Onaylama” (6 madde) ve “Dijital Medya Risklerinden Koruma” (6 madde) şeklindedir. Ölçek puanları likert tipi seçenekler aracılığı ile toplanmaktadır. Buna göre; “tamamen katılıyorum” (5), “katılıyorum” (4), “kararsızım (3), “katılmıyorum”(2) ve “hiç katılmıyorum”(1) ifadeleri kullanılmıştır.

Bu çalışmada “Dijital Medya Risklerinden Koruma” alt ölçeği (Ek-5) kullanılmıştır. İlgili alt ölçeğin tüm ölçek ile ilişkisi .671 düzeyinde olduğu; faktör yük değerlerinin .500 ile .730 arasında değiştiği; toplam açıklanan varyansın (%46.1) yüzde 20.82’ni açıkladığı; Cronbach alfa iç tutarlılık kat sayısının .724 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmada ise “Dijital Medya Risklerinden Koruma” Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .80 olarak hesaplanmıştır. Buna göre ölçeğin kabul edilebilir güvenilirliğe sahip olduğu görülmektedir.

4.4.2.3. Aile Değerlendirme Ölçeği

Bu çalışmada herhangi bir aile kurumunda yaşayan bireylerin aile içi işlevlerini ölçmek amacıyla Epstein, Baldwin ve Bishop (1983) tarafından ABD Brown Üniversitesi ve Butler Hastanesinde Aile Araştırma Programı çerçevesinde geliştirilen “Aile Değerlendirme Ölçeği (Family Assessment Device)”nin alt boyutu olan “Aile İçi Roller Alt Ölçeği” (Ek-6) kullanılmıştır. Bulut tarafından (1993) Türkçe’ye uyarlama, geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Ölçeğin “Aile İçi Roller Alt Boyutu”nun Cronbach alfa katsayısı .42 olduğu görülmektedir Bu araştırmada ise aile içi roller alt ölçeğinin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .70 olarak hesaplanmıştır. Buna göre ölçeğin kabul edilebilir güvenilirliğe sahip olduğu görülmektedir.

Aile Değerlendirme Ölçeği; ailenin yapısal ve örgütsel özelliğini ve aile üyeleri arasındaki etkileşimi, “sağlıklı” ve “sağlıksız” olarak ayırt edilebilecek şekilde tanımlanmıştır (Bulut, 1993: 61). Katılımcılar ölçekte yer alan olumlu cümlelere aynen katılıyorsa “1” puan, büyük ölçüde katılıyorsa “2” puan, biraz katılıyorsa “3” puan ve hiç katılmıyorsa “4” puan alacak şekilde puanlandırılmıştır. Ölçekte yer alan olumsuz

maddelere ise ters kodlama yapılmıştır. Ölçeğe ait puanlar toplanıp madde sayısına bölünerek ölçek puanı hesaplanmaktadır. 2 ve üzeri puan alanların sağlıklı, 2'nin altında puan alanların ise sağlıklı aile işlevlerine sahip olduğu kabul edilmiştir. Ölçek 7 alt boyuttan ve olumlu-olumsuz 60 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin alt boyutları: “problem çözme” (2, 12, 24, 35, 50 ve 60. maddeler), “iletişim” (3, 14, 18, 22, 29, 35, 43, 52 ve 59. maddeler), “roller” (4, 8, 10, 15, 23, 30, 34, 40, 45, 53 ve 58. maddeler), “duygusal tepki verebilme” (9, 19, 28, 39, 49 ve 59. maddeler), “gereken ilgiyi gösterme” (5, 13, 25, 33, 37, 42 ve 54. maddeler), “davranış kontrolü” (7, 17, 20, 27, 32, 44, 47, 48 ve 55. maddeler) ve “genel fonksiyonlar”dır (1, 6, 11, 16, 21, 26, 31, 36, 41, 46, 51 ve 56. maddeler).

4.4.3. Verilerin Analizi

Ebeveynlerin dijital ebeveynlik farkındalık düzeylerinin cinsiyet, eğitim düzeyi ve aile içi rollere göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla tek yönlü anova ve t-test analizi; DEFÖ'nün yaş, akıllı telefon kullanım süresi ve çocukta algılanan internet bağımlılığı arasında ilişki olup olmadığını incelemek amacıyla da korelasyon analizi yapılmıştır. Verilerin analizlerine ilişkin bilgi ve yorumlara Bulgular bölümünde yer verilmiştir.

5. BULGULAR

Bu bölümde araştırmacı tarafından toplanan verilerin istatistiksel analizleri sonucu elde edilen bulguların tablo, Şekil ve yorumlarına yer verilmiştir.

Bulgular üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Dijital ebeveynlik düzeyini etkileyen faktörlere ilişkin nitel görüşmelerin içerik analizi, tablo ve bulgularını (Çalışma 1); ikinci bölüm DEFÖ'nün AFA, DFA, alt boyutlar arası korelasyon, ölçüt kriteri ve güvenilirlik istatistiklerine ilişkin bulgularını kapsamaktadır (Çalışma 2). Üçüncü bölümde ise dijital ebeveynlik farkındalığının cinsiyet, eğitim düzeyi ve aile içi rollere göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgulara; dijital ebeveynlik farkındalığı ile yaş, akıllı telefon kullanım süresi ve çocukta algılanan internet bağımlılığı ile arasında ilişki olup olmadığına ilişkin analiz sonuçlarına yer verilmiştir (Çalışma 3).

5.1. ÇALIşMA 1

Çalışma 1; anne-babaların, dijital ebeveynlik farkındalığına ilişkin görüşlerini içermektedir. Bu bölümde ebeveynler ile yapılan bireysel görüşmelere ilişkin bulgulara yer verilmiştir. İçerik analizi sonuçlarına göre ön kodlama tekniği ile dijital ebeveynlik düzeyini etkileyen faktörlere ilişkin alt temalar ve alt temalara bağlı kodlar belirlenmiştir. Elde edilen bulgulara Tablo-9'da yer verilmiştir.

Tablo 9. Anne Babaların Dijital Ebeveynlik Farkındalığına İlişkin Görüşleri

Alt Temalar	Kodlar	f	%
Verimli Kullanım	Dersleri için kullanımını sağlama	8	66.3
	Olumlu yanlarına vurgu yapma	3	25
	Faydalı bilgileri paylaşma	3	25
Risklerden Koruma	Kontrol-Gözetim	7	58.3
	Zaman Sınırlaması	5	41.6
	Çoc. koruma programı, aile paketi kullanma	5	41.6
	İletişim kanallarının açık kalması için güven tesisi	4	33.3
	Tavsiyede bulunma	3	25
	Dijital oyunları beraber oynama	1	8.3
	Model Olma	Uzun süre akıllı telefon ile meşgul olma	7
Telefonla uğraşırken çocuğu jest, mimik veya söylemle öteleme		5	41.6
Çocuğun faydalı kullanıldığını görmesi		4	33.3
Çocuğu dinliyormuş gibi yapıp telefonla uğraşmaya devam etme		3	25
Çocuk iletişime geçmek istediğinde telefonu kapatma		3	25
Ailecek sınırlı kullanma		2	16.6
Dijital İhmal	Başkaları varken aşırı kullanımı göz ardı etme	7	58.3
	Çocuğun ısrarcı tutumuna karşı yenik düşme	4	33.3
	Meşgulken, kullanım süresi veya şeklini takip etmeme	3	25
Yeniliklere Açık Olma	Çocuklar açısından teknolojik gelişmelere açık olma	4	33.3
	Çocuklar için teknolojiye adapte olma	3	25
	Beceri geliştirmek için uzmanlardan destek alma	1	8.3

Tablo 9 incelendiğinde, dijital ebeveynlik farkındalığını belirleyen faktörlere ilişkin nitel verilere göre; temanın 5 alt kategori altında toplandığı görülmektedir. Ortaya çıkan alt temalar; verimli kullanım, risklerden koruma, model olma, dijital ihmal ve yeniliklere açık olma şeklinde adlandırılmıştır.

Ebeveynler tarafından verimli kullanım alt temasında bulunan *dersleri için kullanımını sağlama* (f=8, %66.3), *olumlu yanlarına vurgu yapma* (f=3, %25) ve *faydalı bilgileri paylaşma* (f=3, %25) faktörlerine vurgu yapıldığı görülmektedir. Ebeveynlerin bu faktörlere ilişkin görüşleri şu şekildedir:

E3: *Mesela çocuğum şimdi ikinci sınıfta çarpım tablosunda biraz zorlanıyor. Youtube'u açtım çarpım tablosunu ezberlemek diye yazdım. Adamlar şarkı yapmışlar. Kızım dedim birkaç kez izle dinle gel sana soracağım. Aynı videoyu izledi tekrar tekrar birkaç kez. Daha sonra öğrendi bunu yerine getirdi...*

E7: *Bilmediği konularda bilgiye ulaşıyor... Morpa'ya üyeyiz mesela. Araştırma yapabiliyor. EBA'da var MEB'nin ücretsiz eğitim sitesi ondan da faydalaniyoruz. Test çözmesi için testleri bilgisayar ortamında çözüyor veya çıktı alabiliyoruz...*

E1: *Dünya geliştikçe bunun gereklilikleri, sonuçları göz önünde bulundurularak teknolojinin kötü birşeymiş gibi algılanmasının önüne geçmek gerekir...*

E5: *Sürekli oyun oynamak yerine kendin bir oyun oluşturmaya çalış, nasıl yapıldığını araştır diyorum...*

Risklerden koruma alt teması incelendiğinde; ebeveynlerin en fazla sırasıyla; kontrol-gözetim (f=7, %58.3), daha sonra zaman sınırlaması (f=5, %41.6), çocuk koruma programı veya aile paketi kullanma (f=5, %41.6), iletişim kanallarının açık kalması için güven tesisi (f=4, %33.4), tavsiyede bulunma ve (f=3, %25) dijital oyunları beraber oynama (f=1, %8.3) faktörlerine vurgu yaptıkları görülmüştür. Risklerden koruma alt temasına ilişkin ebeveyn ifadeleri şu şekildedir:

E9: *Çocukları evde yalnız bırakmamaya çalışıyoruz. Ortaokulda ablası var. Evde tablet ve bilgisayar var. İkisi bazen gelmek istemiyor, evde kalmak istiyor ama bu durum beni korkutuyor. İnterneti kapatıp öyle çıkıyoruz. Yine de elimden geldiğince yalnız bırakmamaya çalışıyorum. Çünkü yalnız olduklarında özellikle küçük oğlumu istediğim an kontrol edemeyeceğim...*

E4: *Ebeveyn gözetiminde olacak. Kontrol, ilk başta kontrol... Zamanının büyük kısmını buna ayırmamasını sağlamak gerekiyor. Alternatifler sunulması gerekiyor...*

E10: *Risklerden korumak için aile güvenlik paketleri var. Biz de kullanıyoruz. Mesela uygunsuz kelimelere karşı filtresi var, ondan sonra istese de uygun olmayan sitelere giremiyor.*

E7: *Bazen yanıma alıp faydalı olduğunu düşündüğüm oyunlara bakıyoruz birini seçmesi için seçenekler sunuyorum. Seçiyor beraber oynuyoruz. Bence çok keyif alıyor ve faydası oluyor, öyle görüyorum. Bazen ben yapıyorum bazen eşim yapıyor...*

Ebeveynlerin model olma alt temasında en fazla sırasıyla; *uzun süre akıllı telefonla meşgul olma* (f=7, %58.3), *telefonla uğraşırken çocuğu jest, mimik veya söylemlerle öteleme* (f=5, %41.6), *çocuğun faydalı kullanıldığını görmesi* (f=4, %33.3), *çocuk iletişime geçmek istediğinde telefonu kapatma* (f=3, %25), *çocuğu dinliyormuş gibi yapıp telefonla uğraşmaya devam etme* (f=3, %25) ve *ailecek sınırlı kullanma* (f=2, %16.6) faktörlerine vurgu yaptıkları görülmüştür. Ebeveynlerin bu faktörlere ilişkin ifadeleri şu şekildedir:

E6: *Karşılaştırma yapıyor mesela. İnternete girme dediğim zaman sen bir saattir iki saattir interneteydin bana niye kızılıyorsun diyor bana niye izin vermiyorsun diyor... Telefona girdiği zaman bizi örnek gösteriyor hani sizde giriyorsunuz diye...*

E9: *Genel kültürüne, eğitimine katkısını olduğunu düşündüğüm videolar izlediğimde faydalı şeylerle uğraştığımı görsün diye onun da görmesini sağlıyorum...*

E3: *Çocuğum benimle iletişim kuracağı zaman telefonun düğmesine basarım iletişime geçerim annesi de bu şekilde aynı... Çocukla iletişime geçecek olmam daha önemli benim için...*

E1: *Çocuk ödevi, dersiyle veya oyunla ilgili bir talepte bulunduğu zaman reddetmek durumunda kalıyorum o da bundan hoşlanmıyordur...*

E11: *Eve yorgun geliyorum üstüne yemek hazırlamakla uğraşıyorum, sonra dinlenirken telefonu elime alıyorum. Çocuk benimle konuşmaya çalışıyor, birşeyler soruyor her zaman olmasa da bazen dinlemeden yüzüne bakmadan cevap veriyorum mesela. Anlıyor tabi dinlemediğimi uzaklaşıyor ya da babasına şikayet ediyor falan...*

Dijital ihmal alt temasında en fazla *başkaları varken aşırı kullanımı gözardı etme* (f=7, %58.3), daha sonra *çocuğun ısrarcı tutumuna karşı yenik düşme* (f=4, %33.3), ve *meşgulken kullanım süresi ve şeklini takip etmeme* (f=3, %25) faktörlerinin vurgulandığı tespit edilmiştir. Ebeveynlerin bu faktörlere ilişkin ifadeleri şu şekildedir:

E12: *Özellikle alışmış 8 yaşındaki kızım. Misafir varken ilgilenemediğimizi biliyor, yapıyor bana tablet için telefon için. Birkaç kez dayanamayıp verdim alıştı. Bu arada hiç istemesem de arkadaşların çocukları oynarken mecburen ben de vermek zorunda kalıyorum. Yoksa onları izlemek zorunda kalıyor içim el vermiyor...*

E4: *Empati kuramıyoruz bazen. Bu yüzden bu soruna çözüm olamıyoruz bazen. Sen tabletinle oyalan ben de burada işimi halledeyim... Küçüğü de bizimle tv izliyor.*

Benim telefonumu küçük çocuk alıyor. Bazen de ısrar ediyor vermem için. Bazen veriyorum bazen vermiyorum...

E6: Bazen oluyor işte pişman oluyoruz ama bıraktığımız oluyor. Bizim gördüğümüz oyun oynuyor ama evde abisiyle tek başına bıraktığımızda onu kısıtlayamıyoruz. İnterneti filan kapatmıyoruz. Kapatırsak küser...

Ebeveynlerin yeniliklere açık olma alt temasında en fazla çocuklar açısından teknolojik gelişmelere açık olma (f=4, %33.3), daha sonra çocuklar için teknolojiye adapte olma (f=3, %25) ve beceri geliştirmek için uzmanlardan destek alma (f=1, %8.3) faktörlerine vurgu yaptıkları görülmüştür. Ebeveynlerin bu faktörlere ilişkin ifadeleri şu şekildedir:

E8: Kendimizi ebeveynler olarak yenileme konusunda geriyiz... Gelişime açık olmalıyım bilmediğimiz o kadar çok şey var ki yani bilinçsiz olduğumuz o kadar çok şey var ki ben bunları görünce üzülüyorum.... Daha iyi bir ebeveyn olmak için mesela bu tür psikolojik şeylerden (dijital ebeveynliği kastederek) haberdar olmalıyız, okumalıyız. Mesela ben 2007 mezunuyum o günden bugüne çok şey değişmiştir ama ben çoğunu bilmiyorum. Ben geri kaldım birçok konuda...

E6: Son zamanlarda resmen teknoloji patlaması yaşıyoruz ve anne baba olan yetişkinler olarak çocukları bunun zararından koruyacak şekilde teknolojinin hızına ayak uyduramıyoruz ne yazık ki...

E1: Bununla ilgili detaylı bilgi veren psikologlar piskiyatristler uzmanlar onların söylediklerini takip etmek onların söylediklerinin birebir aynısını yapmamakla birlikte mümkün merteye çok fazla uzamana kulak kabartmak çok önemli bence... Ortaklaştıkları herhangi bir konu varsa onu bilimsel olarak doğru kabul etmek yol yordam öğrenmek ve buna göre gerekli makaleleri okumak yani bilgiye nasıl ulaşılabilirse o bilgiye ulaşmak ve onun gereğini yapmak da çok önemli diye düşünüyorum...

5.2.ÇALIŞMA 2

Çalışma 2, geliştirilen dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik bulgularını kapsamaktadır. Bu bölümde DEFÖ'nün geçerlilik ve güvenirlik çalışmaları doğrultusunda; ölçeğin kapsam geçerliği ve yapı geçerliği için açımlayıcı faktör analizi incelenmiştir. Güvenirlik analizleri kapsamında iç tutarlılık katsayısına, madde analizine, test yarılama analizine ve alt boyutlar arasındaki ilişkiye dair bulgulara yer verilmiştir. Çalışma 2'nin ikinci aşamasında elde edilen veriler ile doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir.

5.2.1. DEFÖ'nün Geçerlik Analizlerine İlişkin Bulgular

Bu bölümde DEFÖ'nün geçerlilik çalışmaları doğrultusunda, ölçeğin kapsam geçerliği, yapı geçerliği ve benzer ölçek geçerliği incelenmiştir.

5.2.1.1. Kapsam Geçerliği

Literatür taraması ve 12 ebeveyn ile nitel görüşmeler yapılarak madde havuzu oluşturulmuştur. Hazırlanan madde havuzu 5'li likert tipi (Hiçbir zaman, Nadiren, Bazen, Sıklıkla, Her zaman) seçenekleri ile tasarlanarak uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşleri alındıktan sonra 28 maddelik form elde edilmiştir.

5.2.1.2. Yapı Geçerliği (AFA)

Bu çalışmada yapı geçerliliğini test etmek amacıyla açımlayıcı faktör analizi, doğrulayıcı faktör analizi ve ölçüte dayalı geçerlik analizi (Büyüköztürk ve diğerleri, 2017: 124) yapılmıştır.

5.2.1.2.1. Açımlayıcı Faktör Analizi

Ölçeğin geçerlik çalışması aşamasında ilk olarak açımlayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Tabachnick ve Fidell'e (2013: 612) göre faktör analizi, ölçülecek yapının birbirleriyle nispeten ilişkili olan alt faktörlerini belirlemeyi amaçlayan ve bu faktörlerin tutarlılığını belirlemek amacıyla kullanılan bir yapı geçerliği çalışmasıdır. İlk olarak AFA yapmadan önce toplanan verilerin normal dağılım analizleri kapsamında; Kolmogorov-Smirnov, çarpıklık ve basıklık (Skewness- Kurtosis), mod, medyan, ortalama puan değerleri ve normal dağılım eğrisi incelenmiştir (Ek-8). Daha sonra geliştirilmek istenen ölçeğin faktör sayısını ortaya çıkarmak amacıyla 28 madde üzerinden AFA gerçekleştirilmiştir.

İlk analiz sonuçlarına göre; açıklanan toplam varyansın %55.412 olduğu tespit edilmiştir (Ek-9). Varimax dik döndürme analizi için kesim noktası .45 olarak belirlenmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2013: 672). Ancak bazı maddelerin aynı boyutlarda binişik olduğu görülmektedir [Bknz. Ek-9] (Can, 2017: 330). Elde edilen bulgulara göre binişik maddeler teker teker çıkarılmış ve varimax dik döndürme tekniği uygulanarak açımlayıcı faktör analizi tekrar edilmiştir. Yapılan işlemlerin son hali Tablo-10'da gösterilmektedir.

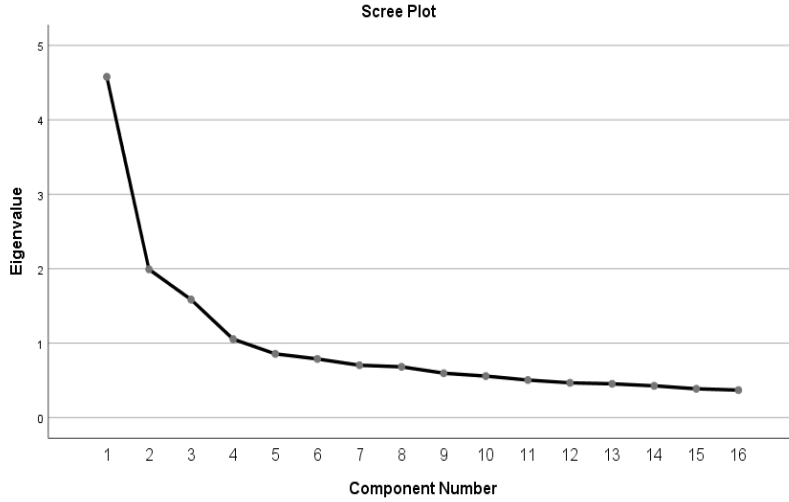
Tablo 10. Varimax Dik Döndürme Sonrası Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Maddeler	Ortak Faktör Yükü	Faktör1	Faktör2	Faktör3	Faktör4	Açıklanan Toplam Varyans %
m21	.675	.794				
m18	.662	.793				
m19	.613	.762				
m20	.589	.725				
m22	.630		.775			
m24	.611		.761			
m23	.596		.725			
m26	.606		.721			
m13	.626			.764		
m12	.630			.753		
m25	.511			.675		
m17	.464			.637		
m4	.592				.721	
m5	.475				.668	
m2	.475				.639	
m1	.456				.590	
Açıklanan Varyans %:		15.910	15.600	13.817	12.238	57.565

N:461

Tablo-10 sonuçlarına göre; açıklanan toplam varyansın ilk analizlere göre yükseldiği görülmektedir (%57.565). Kaiser-Meyer-Olkin değerinin .845 olduğu saptanmıştır. KMO değerinin en az .50'nin üstünde olması önerilmektedir (Frohlich ve Westbrook, 2001). Buna göre veri matrisinin faktör analizi için uygun olduğu

söylenbilir. Ortak faktör yükleri incelendiğinde ise; maddelerin .456 ile .675 arasında değer aldığı görülmektedir. Geliştirilmek istenen ölçeğin, özdeğer grafiği de dört faktörlü bir yapıya sahip olduğunu desteklemektedir (Şekil-2).

Şekil 2. Açımlayıcı Faktör Analizi Özdeğer Grafiği

Şekil-2 incelendiğinde; birinci faktör ile ikinci faktör arasında hızlı bir düşüş olduğu görülmektedir. İkinci faktörden üçüncü faktöre ve üçüncü faktörden dördüncü faktöre olan düşüşün aynı ivmede olduğu görülmektedir. Sonraki faktörlerde düşüşün çok düşük açılarla devam etmesi ve ilk dört faktörün 1'in üzerinde özdeğer yüküne sahip olması ölçeğin dört faktörlü olduğunu göstermektedir şeklinde yorumlanabilir (Can, 2017: 318, Tabachnick ve Fidell, 2013: 650).

Ortaya çıkan 16 maddelik DEFÖ'nün alt boyutları içerik açısından incelenmiş ve alt boyutlar isimlendirilmiştir. Bu isimler sırasıyla; Olumsuz Model Olma (OMO), Dijital İhmal (Dİ), Verimli Kullanım (VK), Risklerden Koruma (RK) şeklinde belirlenmiştir.

5.2.1.2.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)

Bu bölümde DEFÖ'nün geçerlilik çalışmaları doğrultusunda; yapı geçerliği için doğrulayıcı faktör analizi incelenmiştir. İlk olarak DFA yapmadan önce toplanan verilerin normal dağılım analizleri kapsamında Kolmogorov-Smirnov, çarpıklık ve basıklık (Kurtosis-Skewness), mod, medyan, ortalama puan değerleri ve normal dağılım eğrisi incelenmiştir (Ek-8).

Bayram'a (2016) göre DFA modelleri gizil değişkenler arasındaki ilişkilerin örüntülerini açıklamak amacıyla kullanılır. Birbirleri ile ilişkili olan faktörler ve yapılar

arasındaki ilişkiler incelenir. Buna bağlı olarak bu çalışmada, AFA sonucunda oluşan dört faktörün yapısal geçerliğini sınamak amacıyla DFA'dan faydalanılmıştır.

DEFÖ'nün yapı geçerliğini test etmek için oluşturulan model, AFA sonuçlarına göre oluşturulmuştur. Model, dört maddenin olumsuz model olma, dört maddenin dijital ihmal, dört maddenin verimli kullanım, dört maddenin de risklerden koruma faktöründe kümelenildiği varsayımı ile sınanmıştır (Tablo-11 ve Şekil-3).

Tablo 11. DEFÖ'ye Ait Uyum İndeksleri

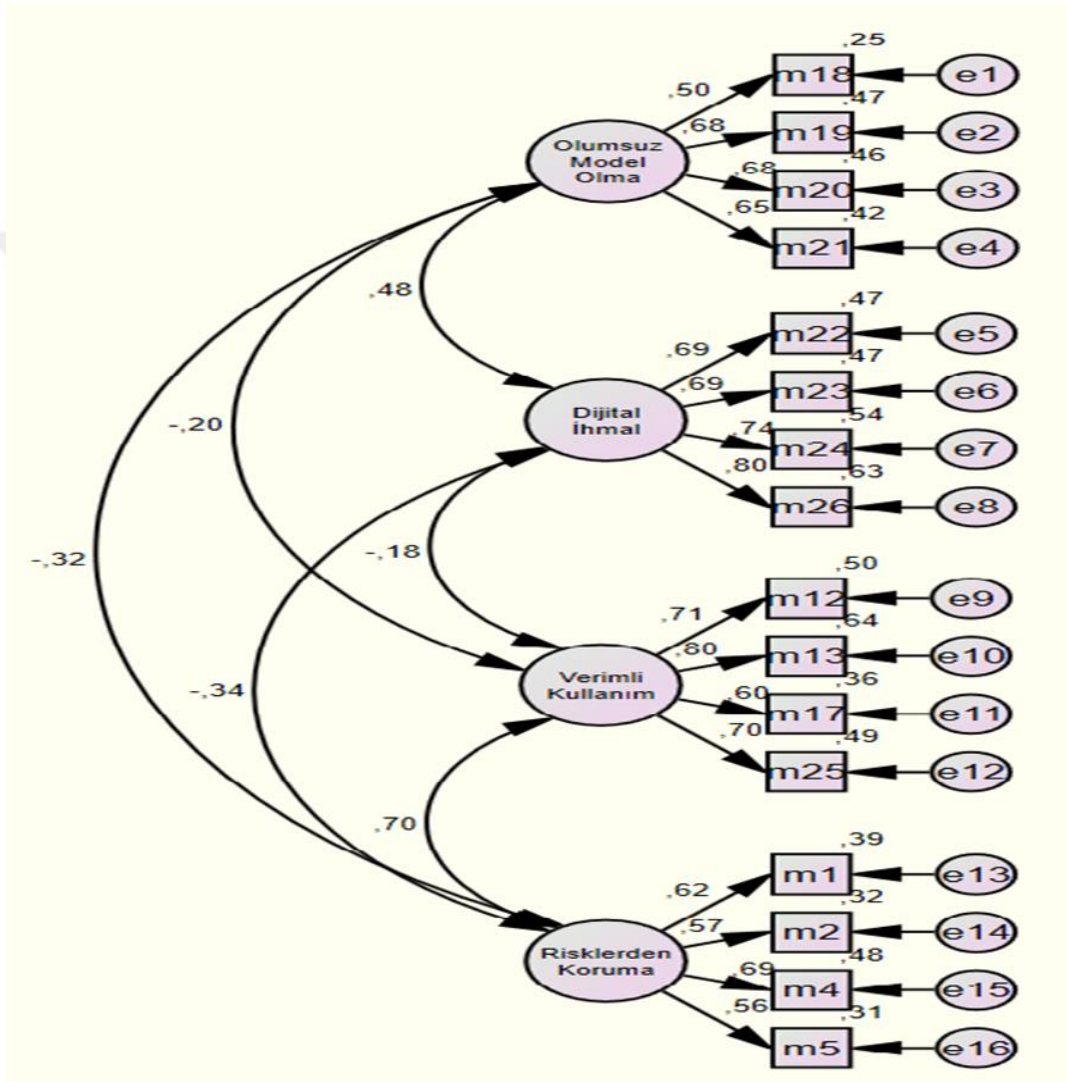
Uyum İyiliği Değerleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Gözlenen Değerler
χ^2/sd	$0 \leq \chi^2/df \leq 2$	$2 < \chi^2/df \leq 3$	1.320*
P	$0.05 < p \leq 1.00$	$0.01 < p \leq 0.05$.019**
χ^2			129.314
Sd			98
RMR	$0 \leq RMR \leq 0.05$	$0.05 < RMR \leq 0.10$.056**
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1.00$	$0.90 \leq GFI < 0.95$.948**
AGFI	$0.90 \leq AGFI \leq 1.00$	$0.85 \leq AGFI < 0.90$.928*
NFI	$0.95 \leq NFI \leq 1.00$	$0.90 \leq NFI < 0.95$.910**
CFI	$0.97 \leq CFI \leq 1.00$	$0.95 \leq CFI < 0.97$.976*
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq 0.05$	$0.05 < RMSEA \leq 0.08$.033*

*N: 292, *İyi Uyum, **Kabul edilebilir Uyum*

DEFÖ'ye ait uyum indeksleri tablosu incelendiğinde; Ki Kare değerinin (=129.314, N=292, sd=98, p=.016) anlamlı olduğu görülmüştür. Ancak sonucun kabul edilebilir ($0.01 < p \leq 0.05$) düzeyde olduğu görülmektedir. Ki Kare'nin serbestlik derecesine bölünmesi (χ^2/sd) sonucu ortaya çıkan değer (=1.320) incelendiğinde, bu indeks açısından modelin iyi uyum ($0 \leq \chi^2/df \leq 2$) gösterdiği anlaşılmıştır.

DFA sonucuna göre DEFÖ'ye ait modelin kalıntılara dayanan uyum indeksleri RMR= .056, GFI=0.948, AGFI=0.928; bağımsız modele dayanan uyum indeksleri CFI=, 0.976, NFI=0.910; yaklaşık hataların ortalama karekökü RMSEA= 0.33'tür. Modelin karmaşıklığı dikkate alındığında 0.08 ve hatta 0.10'un altındaki değerler de kabul edilebilir (Sümer, 2000). Burada sınanan modelin çok boyutlu bir yapıdan oluşması ve RMSEA ve RMR değerlerinin 0,05 ile 0,08 arasında olması nedeniyle kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği söylenebilir. Yukarıda belirtilen bu indekslere

göre kalıntılara dayanan uyum indeksi olan AGFI'nin iyi uyum, RMR ve GFI'nin kabul edilebilir uyum aralığında olduğu; bağımsız modele dayanan uyum indeksi olan CFI'nin iyi uyum, NFI'nin kabul edilebilir uyum aralığında olduğu; son olarak yaklaşık hatalarını ortalama karakökü olan RMSEA'nın da iyi uyum aralığında olduğu görülmektedir. Model bütünüyle değerlendirildiğinde; doğrulayıcı faktör analizi uyum indeksleri ölçeğin dört faktörlü yapı ile uygulanabilir olduğunu göstermektedir.

Şekil 3. DEFÖ'nün Standardize Edilmiş Çözümleme Değerlerinin Diyagram Gösterimi

Şekil-3'te bulunan standardize edilmiş kat sayılar incelendiğinde; OMO'nun gözlenen değişkenlerle olan ilişkisinin sırasıyla .50, .68, .68, .65; Dİ'nin .69, .69, .74, .80; VK'nın .71, .80, .60, .70; RK'nın .62, .57, .69, .56 faktör değerlerine sahip olduğu görülmektedir. Gizil değişkenler arasındaki standardize edilmiş kat sayıların -.18 ile .70 arasında değiştiği saptanmıştır.

Sonuç olarak, 16 madde ve dört alt boyuttan oluşan DEFÖ'nün modele giren bütün maddeleri modelle uyum vermiştir. Bu maddelerin tanımları ve örnek maddeleri aşağıda verilmiştir.

Olumsuz Model Olma: Dört maddeden oluşan bu faktör; “Telefonumla uğraşırken, çocuğumun söylediklerini dinlemediğim olur.” ve “Çocuğum, telefonumla çok fazla vakit harcadığıma tanık olur.” gibi bir ebeveynin dijital araçları kullanırken çocuğuna olumsuz örnek olabileceği ifadelerin olduğu bir faktördür.

Dijital İhmal: Dört maddeden oluşan bu faktör; “İşlerimle meşgulken, çocuğumun telefon/tablet ile vakit geçirmesine göz yumarım.” ve “Çocuğum, çok ısrar ediyorsa, dayanamayıp telefon/tablet kullanmasına izin veririm.” gibi çocuğun dijital araç kullanırken ihmal edildiği ifadelerin kümelendiği bir faktördür.

Verimli Kullanım: Dört maddeden oluşan bu faktör; “Dijital araçların, çocuğuma etkilerini (olumlu veya olumsuz) incelerim.” ve “İnternetin faydalarını, zararlarını ve dikkat edilmesi gereken durumları çocuğuma anlatırım.” şeklinde doğru kullanım sonucu çocuk açısından teknolojiyi faydalı kullanabilmeyi içeren ifadelerin olduğu bir faktördür.

Risklerden Koruma: Dört maddeden oluşan son faktör ise; “Çocuğumu internetin risklerinden koruyabiliyorum.” ve “Çocuğum internette video izlerken, rahatsız edici videolarla (cinsel, şiddet içerikli) karşılaşırsa haberim olur.” gibi çocuğun zarar görme potansiyelinin olduğu durumlara karşı ebeveynlerin farkındalıklarını içeren ifadelerin ortaya çıktığı bir faktördür.

5.2.1.3. Ölçüte Dayalı Geçerlik

Geliştirilen ölçeğin ölçtüğü özellikle ilişkili olduğu düşünülen (Koşar, 2018: 175; Büyüköztürk ve diğerleri, 2017: 124) Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin alt ölçeği olan 6 maddelik Dijital Medyanın Risklerinden Koruma (DMRK) boyutu ile DEFÖ arasındaki ilişkiye bakılarak ölçüt geçerliği sınamıştır (Tablo-12).

Tablo 12. DEFÖ ile Dijital Medyanın Risklerinden Koruma Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayısı Bulguları

	Olumsuz Model Olma	Dijital İhmal	Verimli Kullanım	Risklerden Koruma
DMRK	-.195*	-.155*	.200*	.170*

*N=409, *p<.05*

Tablo-12 incelendiğinde; DMRK ile olumsuz model olma ($r = -.195$, $p = .000$) ve dijital ihmal ($r = -.155$, $p = .002$) arasında negatif yönde; verimli kullanım ($r = .200$, $p = .000$) ve risklerden koruma ($r = .170$, $p = .000$) ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Ölçüt kriteri için beklenen sonuç DMRK ile OMO ve Dİ arasında negatif; DMRK ile VK ve RK arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde bir ilişki çıkmasıdır. Elde edilen bulgular; DEFÖ'nün ölçüt kriteri geçerliğini sağladığını göstermektedir.

5.2.1.4.DEFÖ'nün Alt Boyutları Arası Korelasyon Değerleri

DEFÖ'nün alt boyutları arasında ilişki olup olmadığını incelemek amacıyla korelasyon analizi yapılmış olup Pearson korelasyon katsayısı ve anlamlılık düzeyi dikkate alınmıştır (Tablo-13).

Tablo 13. DEFÖ'nün Alt Boyutları Arası Korelasyon Değerleri

	Olumsuz Model Olma	Dijital İhmal	Verimli Kullanım	Risklerden Koruma
Olumsuz Model Olma	1			
Dijital İhmal	.394*	1		
Verimli Kullanım	-.250*	-.248*	1	
Risklerden Koruma	-.262*	-.370*	.459*	1

**p<.05*

DEFÖ'nün alt boyutları arasındaki ilişkiler incelendiğinde; tüm alt boyutlar arasındaki ilişkinin .000 düzeyinde ($p < .05$) anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tablo-12'ye göre en yüksek ilişkinin risklerden koruma ile verimli kullanım alt

boyutları arasında ($r = .459$), en düşük değere sahip ilişkinin verimli kullanım ile dijital ihmal alt boyutları arasında ($r = -.248$) olduğu görülmektedir. Pearson korelasyon katsayısı -1 ile +1 arasında değere sahiptir. Değer 0'a yaklaştıkça ilişki düzeyi düşmekte, -1 veya +1'e yaklaştıkça ilişki düzeyi artmaktadır (Tabachnick ve Fidell, 2013: 56). Bir ölçeğin alt boyutları farklı yapıları ölçtüğü için alt boyutlar arasında çok yüksek ilişki beklenmemektedir. Elde edilen korelasyon katsayılarının orta düzey veya düşük düzeyde olması, belirlenen dört faktörden her birinin ölçülen yapının farklı bir boyutunu ölçtüğü şeklinde yorumlanabilir. Sonuç olarak DEFÖ'nün alt boyutları arasındaki ilişkinin beklenen düzeyde ve anlamlı olduğu saptanmıştır.

5.2.2. DEFÖ'nün Güvenirlik Çalışmalarına İlişkin Bulgular

Bu araştırmada DEFÖ'nün güvenirlik çalışması kapsamında iç tutarlılık katsayısı ve test yarılama yöntemi ile Pearson korelasyon katsayısı hesaplanmıştır.

5.2.2.1.İç Tutarlılık Güvenirliği

DEFÖ'nün güvenirlik analizi kapsamında ilk olarak iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır (Tablo-14). İç tutarlılık katsayısı Cronbach Alpha değeriyle ölçülmektedir. Güvenirlik analizlerinin çalışma grubunu, açılımlayıcı faktör analizi için araştırmaya dâhil edilen 461 kişi oluşturmaktadır.

Tablo 14. DEFÖ İç Tutarlılık Katsayıları

Faktörler	Madde Numarası	Düzeltilmiş Madde Korelasyonu	α
Olumsuz Model Olma	m18	.624	.799
	m19	.603	
	m20	.589	
	m21	.645	
Dijital İhmal	m22	.596	.785
	m24	.581	
	m23	.595	
	m26	.598	
Verimli Kullanım	m12	.567	.717
	m13	.540	
	m17	.429	
	m25	.490	
Risklerden Koruma	m1	.389	.634
	m2	.427	
	m4	.478	
	m5	.407	

N: 461

DEFÖ'nün Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları OMO alt boyutu için .799; Dİ alt boyutu için .785; VK alt boyutu için .717 ve RK alt boyutu için .634 değerlerini aldığı görülmektedir. Elde edilen bulgular ölçeğin yeterli oranda güvenilir olduğunu ortaya koymaktadır (Koşar, 2018: 171; Can, 2017: 387). Tablo-13'e göre düzeltilmiş madde korelasyonları OMO için .589 (madde 20) ile .645 (madde 21); Dİ için .581 (madde 24) ile .598 (madde 26); VK için .429 (madde 17) ile .567 (madde 12); RK için .389 (madde 1) ile .478(madde 4) arasında değişmektedir. Bu sonuç maddelerin iç tutarlılık katsayısına etkisi düşünüldüğünde madde korelasyonlarının kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2017: 128).

5.2.2.2. Test Yarılama (Eşdeğer yarılar) Yöntemi

16 maddelik DEFÖ'nün test yarılama yöntemi ile güvenilirliğini sınamak amacıyla ölçek iki eş forma ayrılarak (8'er madde) formlar arasındaki korelasyon

incelenmiştir. Maddeler formdaki numaralarına göre tek ve çift olarak gruplandırılmıştır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2017: 116).

Tablo 15. İki Eşdeğer Yarı Form Arasındaki Korelasyon Bulguları

		FORM ÇİFT
FORM TEK	r	.694*

*N:461, *p<.05*

Tablo-15'in sonuçlarına göre; FORM TEK ($\bar{x}= 32.04\pm 4.48$) ile FORM ÇİFT ($\bar{x}= 29.71\pm 5.17$) arasında anlamlı düzeyde ilişki vardır (N:461, $p=.000$, $r= .694$). İki eşdeğer yarı form analiz bulgularına göre ölçeğin güvenirlik düzeyinde olabilmesi için sonucun anlamlı çıkması gerekmektedir. Beklendiği gibi analiz sonucu .000 düzeyinde anlamlı çıkmıştır.

5.3.ÇALIŞMA 3

Çalışma 3'te, 409 anne-babaya DEFÖ uygulanmış ve dijital ebeveynlik farkındalığının cinsiyet, eğitim düzeyi ve aile içi rollere göre farklılaşıp farklılaşmadığı ve dijital ebeveynlik farkındalığı ile yaş, akıllı telefon kullanım süresi ve çocukların algılanan internet bağımlılığı arasında ilişki olup olmadığına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Alt problemlere ilişkin analizler yapılmadan önce toplanan verilerin normal dağılım analizleri kapsamında Kolmogorov-Smirnov, çarpıklık ve basıklık (Kurtosis-Skewness), mod, medyan, ortalama puan değerleri ve normal dağılım eğrisi incelenmiştir (Ek-8).

5.3.1. Alt Problem 1: Dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi cinsiyete göre değişmekte midir?

Cinsiyet'e göre dijital ebeveynlik farkındalığının farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla OMO, Dİ, VK, RK ile cinsiyet değişkeni arasında bağımsız örneklem t-test analizi gerçekleştirilmiştir. DEFÖ'nün tüm boyutlarının cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bulgulara Tablo-16'da yer verilmiştir.

Tablo 16. Dijital Ebeveynlik Farkındalığı Alt Boyutlarına İlişkin Cinsiyete Göre Bağımsız Örneklem T-testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	\bar{x}	St. Sapma	t	P
Olumsuz Model Olma	Kadın	313	7.62	2.52	-4.903	.000*
	Erkek	96	9.07	2.53		
Dijital İhmal	Kadın	313	8.28	3.12	-2.109	.036**
	Erkek	96	9.06	3.31		
Verimli Kullanım	Kadın	313	16.30	2.89	4.626	.000*
	Erkek	96	14.70	3.20		
Risklerden Koruma	Kadın	313	15.78	3.66	4.554	.000*
	Erkek	96	13.82	3.77		

* $p < .05$

Ebeveynlerin cinsiyete göre dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi incelendiğinde; olumsuz model olma ($t = -4.903$), verimli kullanım ($t = 4.626$) ve risklerden koruma ($t = 4.554$) boyutlarında .000 ($p < .001$) düzeyinde; dijital ihmal boyutunda .036 ($p < .05$), $t = -2.109$ düzeyinde anlamlı fark olduğu görülmektedir. Kadın ebeveynlerin, olumsuz model olma ve dijital ihmal düzeylerinin erkeklerden daha düşük olduğu; verimli kullanım ve risklerden koruma düzeylerinin ise erkeklerden daha yüksek olduğu söylenebilir.

5.3.2. Alt Problem 2: Dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi eğitim düzeyine göre değişmekte midir?

Eğitim düzeyine göre dijital ebeveynlik farkındalığının farklılaşp farklılaşmadığını incelemek için tek yönlü anova analizi gerçekleştirilmiştir. Eğitim düzeyi sorusu ilkokul, ortaokul, ortaöğretim, üniversite ve lisansüstü seçenekleri ile sorulmuştur. Ancak ilkokul ve ortaokul seçenekleri ilköğretim; üniversite ve lisansüstü seçenekleri lisans adı altında birleştirilmiştir. Gerekçesi ilkokul mezunu ve lisansüstü mezunu seçeneklerinin çok az işaretlenmiş olmasıdır. Elde edilen bulgulara Tablo-18'de yer verilmiştir.

Tablo 17. Dijital Ebeveynlik Farkındalığının Alt Boyutlarına İlişkin Eğitim Düzeyine Göre Tek Yönlü Anova Sonuçları

		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	\bar{x}	F	p
Olumsuz Model Olma	Gruplar arası	44.869	2	22.434	3.374	.035*
	Grup içi	2699.718	406	6.65		
	Toplam	2744.587	408			
Dijital İhmal	Gruplar arası	1.638	2	0.819	0.081	.922
	Grup içi	4114.166	406	10.133		
	Toplam	4115.804	408			
Verimli Kullanım	Gruplar arası	52.762	2	26.381	2.888	.057
	Grup içi	3708.734	406	9.135		
	Toplam	3761.496	408			
Risklerden Koruma	Gruplar arası	25.087	2	12.544	0.879	.416
	Grup içi	5794.311	406	14.272		
	Toplam	5819.399	408			

* $p < .05$

Ebeveynlerin, Eğitim düzeyine göre dijital ebeveynlik farkındalığının farklılaşp farklılaşmadığı incelendiğinde; mezun olunan okul ile dijital ebeveynlik farkındalığı arasında olumsuz model olma dışında anlamlı fark olmadığı görülmektedir. Alt boyutlara bakıldığında ebeveynlerin olumsuz model olma durumunun eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($F=3.374$, $p=0.035$, $p<.05$). Olumsuz model olma alt boyutunun aksine dijital ihmal, verimli kullanım ve risklerden koruma alt boyutlarının eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ebeveynlerin Olumsuz model olma durumunun hangi gruplar arasında farklılaştığını ortaya koymak amacıyla Tablo-19'da Tukey-HSD sonuçları verilmiştir.

Tablo 18. Olumsuz Model Olma Düzeyine İlişkin Eğitim Düzeyine Göre Tukey-HSD Sonuçları

Alt Boyut	Mezuniyet	N	\bar{x}	Mezuniyet	\bar{x}	Standart Hata	P
Olumsuz Model Olma	İlköğretim	123	7.56	Ortaöğretim	7.84	.34	.686
				Lisans	8.32	.30	.032*
	Ortaöğretim	108	7.84	İlköğretim	7.56	.34	.686
				Lisans	8.32	.31	.275
	Lisans	178	8.32	İlköğretim	7.56	.30	.032*
				Ortaöğretim	7.84	.31	.275
Toplam		409					

* $p < .05$

Tablo-18 incelendiğinde; ilköğretim mezunu (N=123, \bar{x} =7.56) ve lisans mezunu (N=178, \bar{x} =8.32) ebeveynler arasında ilköğretim mezunu olan ebeveynler lehine anlamlı fark olduğu görülmektedir ($p=.012$, $p < .05$). Lisans mezunu olan ebeveynlerin ilköğretim mezunu olan ebeveynlere göre olumsuz model olma düzeyleri daha yüksektir. Ortaöğretim mezunu (N=108, \bar{x} =7.84) olan ebeveynlerin diğer eğitim düzeylerinden mezun olanlar arasında anlamlı bir farklılaşma tespit edilememiştir.

5.3.3. Alt Problem 3: Dijital ebeveynlik farkındalığı aile içi rollere göre değişmekte midir?

Aile içi rollere göre dijital ebeveynlik farkındalığının farklılaşım farklılaşmadığını incelemek için bağımsız örneklem t-test analizi gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgulara Tablo-19'da yer verilmiştir.

Tablo 19. Dijital Ebeveynlik Farkındalığının Alt Boyutlarına İlişkin Aile İçi Rollere Göre Bağımsız Örneklem T-testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	\bar{x}	St. Sapma	t	p
Olumsuz Model Olma	Sağlıklı	207	7.37	2.44	-4.834	.000*
	Sağlıksız	202	8.57	2.60		
Dijital İhmal	Sağlıklı	207	7.91	2.86	-3.623	.000*
	Sağlıksız	202	9.03	3.37		
Verimli Kullanım	Sağlıklı	207	16.50	2.70	4.020	.000*
	Sağlıksız	202	15.32	3.23		
Risklerden Koruma	Sağlıklı	207	16.19	3.23	4.847	.000*
	Sağlıksız	202	14.43	4.08		

* $p < .05$

Tablo-19 incelendiğinde; Ebeveynlerin aile içi rollere göre dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi alt boyutları arasında anlamlı düzeyde farklılaşma vardır. Olumsuz model olma, dijital ihmal, verimli kullanım ve risklerden koruma boyutlarında 000 ($p < .05$) düzeyinde anlamlı fark olduğu görülmektedir. Sağlıklı aile içi role sahip ebeveynlerin olumsuz model olma ve dijital ihmal düzeyleri sağlıksız aile içi role sahip ebeveynlere göre daha düşük olduğu; verimli kullanım ve risklerden koruma düzeylerinin ise daha yüksek olduğu görülmektedir.

5.3.4. Alt Problem 4: Dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi ile yaş arasında ilişki var mıdır?

Dijital ebeveynlik farkındalık düzeyinin alt boyutları ile ebeveynlerin yaş değişkeni arasında ilişki olup olmadığını incelemek amacıyla korelasyon analizi yapılmış olup Pearson korelasyon katsayısı ve anlamlılık düzeyi dikkate alınmıştır (Tablo-20).

Tablo 20. Dijital Ebeveynlik Farkındalığının Alt Boyutları ile Yaş Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları

		Olumsuz Model Olma	Dijital İhmal	Verimli Kullanım	Risklerden Koruma
Yaş	R	.039	.034	-.036	-.102*

* $p < .05$

Tablo-20'deki bulgular incelendiğinde; olumsuz model olma, dijital ihmal ve verimli kullanım alt boyutlarında anlamlı bir ilişki olmadığı; bunların aksine risklerden koruma alt boyutunda negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır (N=409, $r = -.102$, $p = .039$). Negatif yönde ilişki, ebeveynlerin yaşı arttıkça risklerden koruma düzeylerinin düştüğünü göstermektedir.

5.3.5. Alt Problem 5: Dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi ile akıllı telefon kullanım süresi arasında ilişki var mıdır?

Dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi ile ebeveynlerin akıllı telefon kullanım süreleri arasında ilişki olup olmadığını incelemek amacıyla korelasyon analizi yapılmış olup Pearson korelasyon katsayısı ve anlamlılık düzeyi dikkate alınmıştır (Tablo-21).

Tablo 21. Dijital Ebeveynlik Farkındalığının Alt Boyutları ile Akıllı Telefon Kullanım Süreleri Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları

		Olumsuz Model Olma	Dijital İhmal	Verimli Kullanım	Risklerden Koruma
Akıllı Telefon Kullanım Süresi	r	.277*	.113*	-.013	-.058

* $p < .05$

Tablo-21'deki bulgular incelendiğinde; olumsuz model olma (N=409, $r = .277$, $p = .000$) ve dijital ihmal (N=409, $r = .113$, $p = .022$) alt boyutlarında pozitif yönde anlamlı bir sonuç ile karşılaşılmaktadır. Bu sonuçlara göre ebeveynlerin akıllı telefon kullanım süresi yükseldikçe olumsuz model olma ve dijital ihmal düzeyleri artmaktadır. Verimli kullanım (N=409, $r = -.013$, $p = .787$) ve risklerden koruma (N=409, $r = -.058$, $p = .245$) alt boyutlarında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır.

5.3.6. Alt Problem 6: Dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi ile çocukların algılanan internet bağımlılık düzeyi arasında ilişki var mıdır?

Dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi ile çocukların algılanan internet bağımlılığı düzeyleri arasında ilişki olup olmadığını incelemek amacıyla korelasyon analizi yapılmış olup Pearson korelasyon katsayısı ve anlamlılık düzeyi dikkate alınmıştır (Tablo-22).

Tablo 22. Dijital Ebeveynlik Farkındalığının Alt Boyutları ile Çocukların Algılanan İnternet Bağımlılık Düzeyi Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları

		Olumsuz Model Olma	Dijital İhmal	Verimli Kullanım	Risklerden Koruma
Çocukların İnternet Bağımlılık Düzeyi	r	.249*	.526*	-.074	-.239*

* $p < .05$

Tablo-22'deki bulgular incelendiğinde; çocukların algılanan internet bağımlılığı ile olumsuz model olma (N=409, $r = .249$, $p = .000$) ve dijital ihmal (N=409, $r = .526$, $p = .000$) arasında negatif yönde; risklerden koruma (N=409, $r = -.239$, $p = .000$) ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre ebeveynlerin olumsuz model olma ve dijital ihmal düzeyleri yükseldikçe çocukların algılanan internet bağımlılık düzeyi de yükselmektedir. Ebeveynlerin risklerden koruma düzeyleri yükseldiğinde ise çocukların algılanan internet bağımlılığının düştüğü söylenebilir. Verimli kullanım (N=409, $r = -.074$, $p = .136$) alt boyutunda anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır.

6. TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın bulgularına göre ortaya çıkan sonuçlar tartışılmış ve önerilere yer verilmiştir. Tartışma başlıklarına; yöntem, bulgular ve sonuç bölümündeki Çalışma 1, Çalışma 2 ve Çalışma 3'e dayalı sıralamaya göre yer verilmiştir.

6.1. ÇALIŞMA 1

6.1.1. Dijital Ebeveynlik Farkındalığına İlişkin Nitel Bulguların Tartışılması

Bu çalışmada; ilk olarak 12 ebeveyn ile dijital ebeveynlik farkındalığına ilişkin görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmelere ilişkin içerik analizi yapılarak alanyazı ışığında dijital ebeveynlik farkındalığının boyutları belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre dijital ebeveynlik farkındalığının boyutları: verimli kullanım, risklerden koruma, model olma, dijital ihmal ve yeniliklere açık olma şeklinde ortaya çıkmıştır. Kidron ve Rudkin (2017) çocukların dijital ortamları kullanma özellikleri ve risklerini belirlemek için yaş ve gelişim dönemlerinin dikkate alınması gerektiğini vurgulamışlardır. Bu araştırmanın çalışma grubu, ilkokula giden çocuğa sahip ebeveynler ile sınırlandırılmıştır. Okuma yazmayı öğrenme dönemi olan ilkokul çağında, dijital araç kullanımı okul öncesi döneme göre artmaktadır. Çocukların yaşları ilerledikçe ebeveynlerin sorumlulukları da çocukların gelişim dönemine göre değişmektedir. Çocuklar açısından yaş grubuna göre bir sınırın olmamasının (Örn: 0-18 yaş), dijital ebeveynlik farkındalığını belirlemeyi zorlaştıracağı düşünülmektedir. Bunlara bağlı olarak bu çalışmada sadece ilkokula giden çocuğa sahip ebeveynler dâhil edilmiştir.

Literatür incelendiğinde; dijital ebeveynlik farkındalığı kavramına ilişkin nitel bir çalışmaya rastlanmamıştır ancak dijital ebeveynlik, ebeveynlerin dijital araç kullanımı ve dijital araç kullanımında anne, baba ve çocuk etkileşimi, dijital okuryazarlık ve dijital vatandaşlığa ilişkin çalışmalar incelendiğinde bu araştırmanın boyutlarını destekleyen bulgulara ulaşılmıştır.

Yaman ve diğerleri (2019) tarafından uzman görüşleri neticesinde Türkiye genelinde ebeveynlerin dijital vatandaş yetiştirme yeterlik algılarının incelenmesi amacıyla dijital ebeveynlik yeterlik göstergelerinin; dijital okuryazarlık, dijital güvenlik ve dijital iletişim başlıkları altında tanımlandığı belirlenmiştir. İlgili çalışma ortaokula

giden çocuğa sahip ebeveynlerin öz-yeterliliklerini, bu çalışma ise ilkokula giden çocuğa sahip ebeveynlerin uygulamadaki farkındalığını ölçmeyi amaçlamıştır. Her ne kadar ebeveyn profillerine ilişkin farklı sınırlılıkları olsa da; her iki çalışmanın birbirini desteklediği boyutları olduğu gibi farklılıklar da göze çarpmaktadır. Bu çalışmada verimli kullanım, risklerden koruma ve yeniliklere açık olma boyutlarının; Yaman ve diğerleri (2019) tarafından ortaya konan dijital okuryazarlık ve dijital güvenlik göstergeleri ile birbirlerini desteklediği görülmektedir. Bu boyutlar arasındaki ilişki; dijital araçları psikolojik açıdan sağlıklı bir şekilde kullanabilme, çocukların dijital araç kullanımında karşılaştıkları risklerden haberdar olma ve baş etme becerilerini ne düzeyde kullandıkları açısından tutarlılık göstermektedir. Conrad (2018) tarafından yapılan araştırma sonucunda ortaya çıkan temalar ile bu çalışmadaki temalar karşılaştırıldığında; dijital araçlarla öğrenmenin eğitimsel faydaları faktörünün verimli kullanım boyutunu desteklediği; devam eden iletişimin önemi ve güvenin önemi faktörlerinin ise ortaya çıkan kodlarından biri “iletişim kanallarının açık kalması için güven tesisi” olan risklerden koruma boyutunu desteklediği düşünülmektedir.

Bu çalışmanın literatüründe dijital okuryazarlık, dijital vatandaşlık, dijital etik ve dijital ebeveynlik kavramları farklı başlıklar şeklinde ele alınmıştır. Bu kavramlar birbirleri ile ilişkili olduğu gibi ayrı ayrı ele alınması gerektiğine de vurgu yapılmıştır. Ribble (2015) dijital vatandaşlığı üç grupta toplamıştır. Bunlar; saygı, eğitim ve koruma şeklinde belirlenmiştir. Verimli kullanım ve risklerden koruma boyutlarının Ribble’in (2015) dijital vatandaşlık gruplamasındaki eğitim ve koruma faktörleri ile desteklendiği görülmektedir. Risklerden koruma boyutu ile Marsh (2018) tarafından yapılan nitel modele dayalı çalışmada; küçük yaşta çocukların teknik olan ve olmayan izlemenin etkili olduğu sonucu karşılaştırıldığında da her iki çalışmanın birbirini desteklediği düşünülmektedir. Risklerden koruma boyutundaki; zaman sınırlaması, iletişim kanallarının açık kalması için güven tesisi ve tavsiyede bulunma kodlarının, Marsh’ın (2018) ortaya koyduğu teknik olmayan izleme; çocuk koruma programı ve aile paketi kullanma kodlarının ise yine Marsh’ın (2018) ortaya koyduğu teknik olan izleme boyutlarına işaret ettiği görülmektedir. Lampard ve diğerleri (2013) ile Livingstone ve Helsper (2008) tarafından yapılan çalışmalarda küçük yaş grubunda dijital araç kullanımına ilişkin süre sınırlamasının olumlu sonuçları olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar da risklerden koruma boyutunda ortaya çıkan zaman sınırlaması kodunu desteklemektedir.

Yurdakul ve diğeri (2013) dijital ebeveynlik rollerine ilişkin yapmış oldukları kuramsal çalışmada; dijital ebeveynlik boyutlarını; dijital okuryazarlık, farkında olma, kontrol, etik ve yenilikçilik şeklinde tanımlamışlardır. Yenilikçilik boyutu ile dijital ebeveynlik farkındalığının yeniliklere açık olma katogirisinin birbirini desteklediği görülmektedir. Teknolojik gelişmelere karşı yeniliklere açık olma veya yenilikçi olma özelliklerine sahip olmak; dijital yerli (Prensky, 2001) olarak kabul edilen çocukları risklerden korumak ve faydalı kullanımlarını teşvik etmek açısından ebeveynlerin bilişim teknolojileri kullanma kapasitelerini arttırmaktadır. Ebeveynlerin çocuklarına karşı daha özgüvenli bir şekilde davranış geliştirmelerini sağlamaktadır. Ebeveynlerde teknoloji kullanımına ilişkin özgüven eksikliğinin, çocuklara psikolojik ve akademik açıdan zarar verecek düzeyde kısıtlamalara da sebep olduğu düşünülmektedir. Örneğin; Milli Eğitim Bakanlığı ilkokuldan itibaren BİLSEM'e (Bilim ve Sanat Eğitim Merkezi) giriş sınavları yapmakta ve bu sınavın aşamalarından birinde tablet aracılığı ile sorular sorulmaktadır. Tablet kullanma becerisi eksik olan bir çocuk, yetenekli olsa bile sınavdan başarılı olma ihtimali çok düşük olabilir.

Bu çalışmada ebeveynler; ihmal etmenin yanlış olduğunu bilmelerine rağmen bazı durumlarda çocukların uzun süre dijital araç kullanımlarını takip edemediklerinde daha fazla risk altında olduklarını; kendileri uzun süre telefon ile meşgul olduklarında çocukların bunu model aldığını ve telefonla uğraşırken çocuk iletişime geçmeye çalıştığında sergiledikleri reddetme davranışlarını çocuğun yine model aldığını ve çocukları olumsuz etkilediğini gözlemlediklerini belirtmişlerdir. Bu durumun, çocukların sosyal öğrenme yoluyla (Burger, 2006) edindikleri davranışın sonucu olarak dijital araç bağımlılık riskini arttırdığı düşünülmektedir. İhmal ve model olmanın etkisi ile dijital bağımlılık riski artmakta ve dijital bağımlılıkların siber zorbalık, siber mağduriyet (Subrahmanyam ve Smahe 2011; Ayas ve Horzum, 2011) ve akademik başarısızlık (Akdağ ve diğeri, 2014) gibi olumsuz sonuçlarının olduğu bilinmektedir. Alanyazının, dijital ebeveynlik farkındalığının boyutları olarak ortaya çıkan model olma ve dijital ihmal boyutlarına ilişkin sonuçları desteklediği söylenebilir. Bu çalışmayı, Yaman ve diğeri (2019) tarafından yapılan çalışmadan özellikle; model olma ve dijital ihmal boyutları ayırmaktadır. Bu durum; iki çalışmadaki araştırmaya dahil edilen ebeveynlerin sahip oldukları çocukların eğitim düzeyindeki farklılık, Yaman ve diğeri (2019) tarafından yapılan çalışmada araştırmanın dijital ebeveynlik öz-yeterlilik göstergesi; bu çalışmada ise dijital ebeveynlik farkındalığı olarak ele alınması

ve diğerk çalışmada temalar uzman görüşlerine göre belirlenirken, bu çalışmada ebeveynlerle yapılan görüşmelere göre belirlenmesinden dolayı farklı boyutlara ulaşıldığı şeklinde yorumlanabilir.

Yurtiçi ve yurtdışı literatür de dikkate alınarak yapılan değerlendirmeye göre; alanyazına; verimli kullanım, risklerden koruma, model olma, dijital ihmal ve yeniliklere açık olma boyutları ile beş faktörlü dijital ebeveynlik farkındalık kavramı kazandırıldığı düşünülmektedir. Dijital ebeveynlik farkındalığına ilişkin ortaya çıkan boyutların, ilkokulda çocuğu olan ebeveynlerin dijital ebeveynlik farkındalığını kapsayıcı bir şekilde açıkladığı da söylenbilir.

6.2. ÇALIşMA 2

6.2.1. Babaların Dijital Ebeveynlik Farkındalığını Belirlemek Amacıyla Geliştirilen leğe (DEF) İlişkin Sonuçların Tartışılması

Bu araştırmada; keşfedici sıralı karma desen yöntemi ile ilkokula giden çocuğa sahip anne-babalara yönelik ‘‘Dijital Ebeveynlik Farkındalık leği’’ geliştirilmesi amaçlanmıştır. Ölçek geliştirmenin ilk aşamasında on iki ebeveyn ile bireysel görüşmeler yapılarak kavram derinlemesine incelenmiştir (Bkz. Tablo-9). Alanyazı da dikkate alınarak nitel görüşmelerden elde edilen veriler ile madde havuzu oluşturulmuştur. Bu aşamadan sonra ölçek için uzman görüşü alınmış ve ölçeğe son hali verilerek uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Elde edilen verilerin geçerlik ve güvenirlik analizleri yapılarak dört alt boyutlu (Verimli Kullanım, Risklerden Koruma, Olumsuz Model Olma ve Dijital İhmal), 5’li likert tipi (Hiçbir zaman=1, Nadiren=2, Bazen=3, Sıklıkla=4, Her zaman=5) ve toplam 16 maddelik ‘‘Dijital Ebeveynlik Farkındalık leği’’ alan yazına kazandırılmıştır.

Alanyazı incelendiğinde dijital ebeveynlik kavramına ilişkin iki ölçeğe ulaşılmıştır (Yaman, 2018; İnan-Kaya ve diğerleri, 2018). Ulaşılan leklerin yayınlanma yılı dikkate alındığında dijital ebeveynliğe ilişkin ölçek geliştirme çalışmalarının oldukça yeni olduğu dikkat çekmektedir. Yaman (2018) tarafından geliştirilen ‘‘Dijital Ebeveynlik z Yeterlilik leği’’ incelendiğinde; üç alt boyut (dijital okuryazarlık, dijital güvenlik ve dijital iletişim) ve 38 maddelik bir ölçek olduğu görülmektedir. İlgili ölçeğin ortaokula giden çocuğa sahip ebeveynlere yönelik hazırlandığı belirtilmiştir. Ölçek dijital ebeveynliğe ilişkin anne-babaların yeterliliğini ölçmektedir. İnan-Kaya ve diğerlerinin (2018) Türkçe’ye uyarladığı ‘‘Dijital Ebeveynlik

Tutum Ölçeği (DETÖ)” incelendiğinde; iki boyutlu (Dijital Medyanın Etkili Kullanımını Onaylama ve Dijital Medyanın Risklerinden Koruma) ve 12 maddelik bir ölçek olduğu tespit edilmiştir. İlgili ölçek dijital araçların kullanımına ilişkin düşünce ve görüş belirtme çerçevesinde ebeveynlerin tutumunu ölçmektedir.

Bu araştırmada geliştirilen “DEFÖ”nün alt boyutları olan “Verimli Kullanım” ve “Risklerden Koruma” ile Yaman (2018) tarafından geliştirilen ölçeğin alt boyutları içerik açısından benzerlik gösterse de örneklem grubunun farklı olması, ölçümün Yaman’ın (2018) geliştirdiği ölçekte yeterliliğe dayalı, DEFÖ’de ise davranışa dayalı olması ölçeklerin birbirlerinden farklı olduğunu göstermektedir. Ayrıca alanyazına bu ölçekten farklı olarak “Olumsuz Model Olma” ve “Dijital İhmal” boyutlarının da kazandırıldığı söylenebilir. DEFÖ ile DETÖ (İnan-Kaya ve diğerleri, 2018) arasındaki benzerlik ve farklılıklar incelendiğinde ise; DEFÖ’nün birçok yönden farklı olduğu görülmektedir. Hem alt boyutlardaki farklılıklar hem DEFÖ’nün davranış, DETÖ’nün ise tutum ölçmesi, DEFÖ’nün DETÖ’den ayrıştığını göstermektedir.

Benzer ölçekler kapsamında ebeveyn ve çocukları ile ilişkili dijital vatandaşlık, dijital okuryazarlık (Hamutoğlu ve diğerleri, 2017; Üstündağ ve diğerleri, 2017; Yiğit, 2011) , dijital yerlilik-göçmenlik (Şad ve Donmuş, 2017), dijital güvenlik (Yılmaz ve diğerleri, 2015), teknolojiye karşı tutum, yeterlilik, hazırbulunuşluk ölçekleri (Cabı, 2016; Konca, 2014; Özer, 2011; Gençtürk ve diğerleri, 2010) de incelenmiştir. Bu araştırmanın kuramsal çerçevesinde kavramların benzer özellikleri bir arada taşıdığı gibi kavramların farklılıklarının da olduğuna değinilmiştir. Dijital ebeveynliğin diğer kavramlardan farklı bir şekilde konumlandırıldığı bu çalışmada geliştirilen DEFÖ’nün ilgili ölçekler ile ilişkili olmadığı; olumsuz model olma, dijital ihmal, verimli kullanım ve risklerden koruma boyutları ile alanyazına farklı bir bakış açısı kazandıracığı düşünülmektedir.

Bu araştırmanın sonuçlarına göre Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği’nin alt boyutları ile nitel bulguları karşılaştırıldığında elde edilen bulguların birbirini desteklediği görülmektedir. Nitel bulguların alt temaları; verimli kullanım, risklerden koruma, model olma, dijital ihmal ve yeniliklere açık olma şeklindedir. Ölçeğin alt boyutlarının da; verimli kullanım, risklerden koruma, model olma ve dijital ihmal şeklinde olduğu görülmektedir. Açımlayıcı faktör analizi aşamasında yeniliklere açık olma boyutu da 5. faktör olarak ortaya çıkmıştır. Ancak özdeğer yükünün düşük olması ve 3 maddeli bir alt boyut olması nedeniyle uzman görüşü de alınarak bu boyut ölçekten

çıkarılmıştır. Yeniliklere açık olma boyutu çıkarıldıktan sonra açıklanan varyansın da arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Kısacası; ölçekte sadece psikometrik bulguları yeterli görülmediği için nitel bulgularda ortaya çıkan yeniliklere açık olma boyutu yer almamaktadır.

6.3. ÇALIŞMA 3

6.3.1. Dijital Ebeveynlik Farkındalığının Cinsiyete Göre Farklaşmasına İlişkin Sonuçların Tartışılması

Çalışma 3'ün birinci alt probleminde; "Dijital ebeveynlik farkındalığı cinsiyete göre değişmekte midir?" sorusuna cevap aranmıştır. Elde edilen bulgulara göre dijital ebeveynlik farkındalığının cinsiyete göre değiştiği sonucuna ulaşılmıştır. Sonuçlar; babaların, annelerden daha fazla olumsuz rol model davranışlar sergilediğini ve babaların, annelere göre dijital ihmal düzeyinin daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Yine verimli kullanım ve risklerden koruma boyutlarında anneler lehine anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan annelerin çoğunun ev hanımı olduğu düşünüldüğünde sonuçların bundan etkilendiği düşünülmektedir.

Alan yazı incelendiğinde; ev hanımlarının dijital ebeveynlik davranışları konusunda babalardan ve çalışan kadınlardan daha iyi olduğu görülmektedir (Toran ve diğerleri, 2016; Kennedy, 2011; 184). Benzer şekilde İkiz ve diğerleri (2015) ve Doğan (2013) yapmış oldukları çalışmada ev hanımı olan anneye sahip çocukların internetin olumsuz sonuçları ile karşılaşma riskinin, çalışan anneye sahip çocuklara göre daha düşük olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu durum ev hanımı annelerin çocukları ile daha fazla vakit geçirdiğine bağlanabilir. Kennedy (2011: 185) aynı çalışmada kadınların erkeklere göre çocukları ile birlikte dijital araçlarla daha fazla kaliteli vakit geçirdiğini; Anderson (2016), annelerin babalara göre çocuklarla dijital araç kullanımı konusunda daha fazla ilgilendiğini belirtmektedir. Bu durum bu çalışmadaki verimli kullanım ve risklerden koruma boyutlarının sonuçlarını da desteklemektedir. Çocukların ve ebeveynlerin internete erişimi ve kullanımı, ebeveyn kontrolü, çocukların internetteki faaliyetleri ve karşılaştıkları riskleri incelemek amacıyla yapılan bir çalışmada çocukları daha iyi gözlemleyebilecek aile bireyi olan ev kadını ebeveynlerin internet bağımlılığının, erkek ebeveynlere göre daha düşük olduğu vurgulanmaktadır (Karakuş ve diğerleri, 2014). Ebeveynlerde internet bağımlılığının düşük olmasının, olumsuz rol model olma ve dijital ihmal düzeyinin de düşmesine etki ettiği düşünülmektedir. Eu

Kids Online (2011) verilerine göre de erkek ebeveynlerin, kadın ebeveynlere göre günlük internet kullanım süresinin daha yüksek olduğu ve çocukların kullanım sürelerini de olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bunlara bağlı olarak dijital araç kullanımında erkeklerin olumsuz model olan davranışlarının kadınlardan daha yüksek çıkması erkeklerin dijital bağımlılıkları ile ilişkilendirilebilir. Bu çalışmalardan farklı olarak Yaman ve diğerleri (2019) dijital ebeveynlik öz-yeterlilik düzeyine ilişkin cinsiyete göre farklılık tespit etmemişlerdir.

Genel olarak çalışmaların çoğu elde edilen bulguları desteklemektedir. Türkiye'deki aile özellikleri düşünüldüğünde çocuk yetiştirme sorumluluğunu ağırlıklı olarak anne rolüne sahip ebeveynler üstlenmektedir. Anneler çocukların psiko-sosyal ihtiyaçlarını babaya göre daha fazla takip etmekte ve çocuğu yetişkinliğe hazırlarken babaya göre çocuğa daha fazla vakit ayırmaktadır. Dijital ebeveynlik farkındalığına ilişkin elde edilen sonuç annelerin babalara göre daha fazla sorumluluk alıyor olmasına bağlanabilir. Sonuç olarak cinsiyet değişkenine göre elde edilen bulgular ile alanyazıda yapılan araştırmalar birbirini desteklemektedir.

6.3.2. Dijital Ebeveynlik Farkındalığının Eğitim Düzeyine Göre Farklaşmasına İlişkin Sonuçların Tartışılması

Bu araştırmada ebeveynlerin eğitim düzeyi ilköğretim, ortaöğretim ve lisans şeklinde gruplandırılmıştır. Elde edilen bulgular incelendiğinde; lisans mezunu ebeveynlerin ilköğretim mezunu ebeveynlere göre olumsuz model olan davranışlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyine göre dijital ihmal, verimli kullanım ve risklerden koruma boyutlarına ilişkin anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

Göldağ (2018) yapmış olduğu araştırmada anne ve babaların eğitim düzeyi yükseldikçe çocukların internet bağımlılığının da yükseldiği sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmanın altıncı alt probleminde ortaya çıkan olumsuz model olma düzeyi ile çocuktaki internet bağımlılığı arasında pozitif yönde ilişki olduğu da düşünüldüğünde; eğitim düzeyine göre olumsuz model olma düzeyinin farklılaşması beklenebilir. Gençler (2016)'de benzer şekilde çocukların bilgi ve iletişim teknolojileriyle etkileşiminde ebeveyn rolüne ilişkin yapmış olduğu çalışmada ilköğretim mezunu ebeveynlerin bilgi ve iletişim teknolojileri becerilerinin lisans mezunu ebeveynlere göre daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Gençler (2016) bu durumu çocuklarına vakit ayıramamak şeklinde yorumlamaktadır. İkiz ve diğerleri (2015) aynı şekilde lisans mezunu ebeveyn

sahip çocukların, ilköğretim mezunu ebeveyne sahip çocuklara göre internetin olumsuz sonuçları ile daha fazla karşılaştığı sonucuna ulaşmışlardır. İkiz ve diğerlerinin (2015) yapmış olduğu çalışmaya göre hem annenin hem babanın eğitim düzeyi yükseldikçe çocukların problemlili internet kullanımı artmaktadır. Durak ve Seferoğlu (2018) ise bu çalışmalardan farklı olarak ebeveynlerin eğitim düzeyi ile çocukların problemlili internet kullanımı arasında anlamlı bir fark tespit edilemediğini belirtmişlerdir. Çevik ve Çelikkaleli (2010) tarafından ergenlerin internet bağımlılığı üzerinde yapılan araştırmada baba eğitim durumuna göre anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Ancak annesi “lise mezunu” olan ergenlerin internet bağımlılık puan ortalaması, annesi “okur-yazar olmayan” ve “ilköğretim” olan ergenlerin internet bağımlılık puan ortalamasından anlamlı bir biçimde daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yaman ve diğerleri (2019) eğitim düzeyine göre dijital ebeveynlik öz yeterlik düzeyinin değişmediği sonucuna ulaşmışlardır. Ancak Redmiles (2018) eğitim düzeyi yüksek olan ebeveynlerin güvenli paylaşım davranışlarını öğretmede çocuklarına yardımcı olma eğilimlerinin daha yüksek olduğunu belirtmektedir. Çalışkan ve Özbay (2015) ise anne-baba eğitim durumunun teknoloji odaklı yabancılaşmaya etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmada da dijital ihmal, verimli kullanım ve risklerden koruma boyutları ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir fark tespit edilememiştir.

Eğitim düzeyine göre ebeveynlerin dijital araç kullanımları, dijital ebeveynlik farkındalıkları ve çocuklarına karşı etkilerine ilişkin farklı sonuçların olduğu görülmektedir. Günümüzdeki teknolojik gelişmeler, üretim maliyetlerinin düşmesi ve dijital araçların yaygınlaşması küresel bir ortak kültür kavramını gündeme getirerek eğitim düzeyine ilişkin yargıları da değiştirmeye başlamıştır. Buna bağlı olarak yapılan bilimsel araştırmalarda eğitim düzeyine göre dijital ebeveynliğe ilişkin birbirinden farklı sonuçların olması doğal karşılanmalıdır.

6.3.3. Dijital Ebeveynlik Farkındalığının Aile İçi Rollere Göre Farklaşmasına İlişkin Sonuçların Tartışılması

Çalışma 3’ün üçüncü alt probleminde “Dijital ebeveynlik farkındalığı aile içi rollere göre değişmekte midir?” sorusuna cevap aranmıştır. Elde edilen bulgulara göre tüm alt boyutlarda dijital ebeveynlik farkındalığının aile içi rollere göre değiştiği sonucuna ulaşılmıştır. Sağlıklı aile içi rollere sahip ailelerin olumsuz model olma ve dijital ihmal düzeyleri sağlıksız aile içi rollere sahip ailelere göre daha düşük olduğu;

verimli kullanım ve risklerden koruma düzeyinin ise daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Aile işlevlerinin bir boyutu olan aile içi rollerin (Bulut, 1993) sağlıklı ya da sağlıksız oluşu çocukların psiko-sosyal gelişimlerini etkilemektedir. Aile içindeki rollerin sağlıksız oluşu, belirsizliği veya yerine getirilmemesi çocuklarda ihmal ve istismar (Kaya ve Eroğlu, 2013), iletişim becerileri, özsaygı düşüklüğü (Yüksel, 2009), madde bağımlılığı (Çataloğlu, 2011: 122), davranış sorunları (Savi, 2008: 153) akademik başarısızlık (Karaağaç ve Erbay, 2015) ve internet bağımlılığı (Bayraktutan, 2005: 148) gibi problemlere sebep olmaktadır. Yurtdışında yapılan çalışmalar incelendiğinde de benzer sonuçlar ile karşılaşılmaktadır (Shek ve Dou, 2019; Shi, Wang ve Zou, 2017; De Loe ve Wulfert, 2013; Bögels ve Brecham, 2006; Davies, Cummings and Winter, 2004). Bu araştırmanın bulgularını destekleyen başka bir çalışmada; aile içi roller içerisinde önemli bir yere sahip olan ebeveynlik rollerinin sağlıklı bir şekilde yerine getirememesi, çocuklarda problemleri arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır (Rode, 2009).

Aile içi rollerin sağlıksız oluşu ailedeki tüm bireylerin duygu, düşünce ve davranışlarını olumsuz etkilemektedir. Dijital ebeveynlik farkındalığının anne babaların ebeveynlik rollerinin bir parçası olduğu düşünüldüğünde; aile içi rollerin sağlıksız oluşu ihmalkârlığa ve buna bağlı olarak dijital ihmale, olumsuz davranışlar sergilenmesine ve bu duruma bağlı olarak olumsuz rol model olmaya etki ettiği söylenebilir.

Etkileri ve işlevi düşünüldüğünde, günümüzde dijital araçlar; aileler için bir araç değil, ailelerin bir parçasıdır (Haddon, 2006). Aile içi rollerin tam olarak yerine getirilememesindeki en önemli faktörün ebeveynler olduğu söylenebilir. Buna göre aile içi rollerin sağlıksız oluşunun dijital ebeveynlik farkındalığına olumsuz etki etmesi beklenebilir. Ayrıca aile içi rollerde temel ihtiyaçların karşılanmamasına ilişkin faktörler (Bulut, 1993) düşünüldüğünde; dijital ebeveynlik farkındalığının üst düzey bir fonksiyon olduğu da söylenebilir. Elde edilen bulgular; temel ihtiyaçların karşılanmasında aile içi rollerin gerçekleşmediği bir aile ortamında dijital ebeveynlik farkındalığının da yüksek olması beklenemez, şeklinde yorumlanabilir. Buna ek olarak şu şekilde de değerlendirilebilir: Aile içi rollerini sağlıklı bir şekilde yerine getiren ebeveynler, hem dijital araçları verimli kullanma becerisine sahipler hem de çocuklarını risklerden koruyabiliyorlar.

6.3.4. Dijital Ebeveynlik Farkındalığı ve Yaş Arasındaki İlişkinin Sonuçlarının Tartışılması

Çalışma 3'ün dördüncü alt problemde dijital ebeveynlik farkındalığı ile yaş arasındaki ilişki incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre yaş ile olumsuz model olma, dijital ihmal ve verimli kullanım arasında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır. Dijital ebeveynlik farkındalığına ilişkin sadece risklerden koruma ve yaş arasında anlamlı düzeyde negatif ilişki gözlenmiştir. Buna göre; ebeveynlerin yaşları düştükçe risklerden koruma düzeyleri yükselmektedir.

Bazı araştırmacılar bu fikre tamamen katılmasa da (Selwyn ve Odabaşı 2017; Thomas, 2011), Prensky (2001) 20. yüzyılın son çeyreğinde doğan çocukları dijital yerli, öncesinde doğanları ise dijital göçmen kavramları ile açıklamaktadır. Bazı araştırmacılar da dijital yerli ve dijital göçmenlerin tanımlanmasına ilişkin doğum yıllarına göre kesme noktaları belirlemişlerdir (Oh ve Reeves, 2014; Sprenger, 2010: 3; Prensky, 2001). Şad ve Donmuş (2017) tarafından öğretmenler üzerinde yapılan araştırma bulgularına göre; doğum tarihi bazında bir kesme noktası belirlemenin mümkün olmadığı, ancak dijital göçmenlerin dijital yerlilere göre daha yaşlı olduğu ifade edilmiştir.

Dijital yerlilik; öğrenmenin en hızlı olduğu dönemler olan küçük yaşlarda dijital araçlarla tanışma, dijital iletişimin diline hakim olma (Prensky, 2001a) ve buna bağlı olarak fırsatlarının ve risklerinin daha fazla farkında olma şeklinde açıklanabilir. Ek olarak dijital yerlilerin, dijital araçların yaygın bir şekilde kullanıldığı bir kültürde yetişmiş olmaları da deneyimlerini zenginleştirmektedir.

Yaş düzeyine göre düşünüldüğünde akıllı telefon, tablet veya bilgisayar kullanma oranı değişmektedir. Özellikle ergenlik ve sonrasında sık kullanımın arttığı ve dijital araç kullanım becerilerinin yaşlandıkça düştüğü bilinmektedir. Dijital yerlilerin dijital göçmenlere göre daha genç olduğu (Şad ve Donmuş, 2017; Oh ve Reeves, 2014; Sprenger, 2010: 3; Prensky, 2001a) düşünüldüğünde; ebeveynlerde yaş küçüldükçe risklerden koruma düzeyinin artmasına ilişkin bulguların alanyazı ile desteklendiği görülmektedir.

Lou, Shih, Liu, Guo ve Tseng (2010) tarafından ebeveynler ile yapılan çalışmada; internet okuryazarlığının düşmesi; kontrol sıklığını ve çocukların internet kullanımına yönlendirilmelerini de olumsuz etkilemektedir. Yaman (2018) dijital

ebeveynlik öz-yeterlilik ile yaş arasında negatif yönde ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yaman (2018) tarafından yapılan çalışmaya göre ebeveynlerin yaşı yükseldikçe dijital okuryazarlık ve dijital güvenlik yeterlilikleri düşmektedir. Yaş ve risklerden koruma düzeyi arasındaki negatif yönde anlamlı ilişki yaşa göre dijital okuryazarlık ve dijital güvenlik becerilerinin düşmesine bağlanabilir.

Dijital teknolojilere ilişkin insanların hayatlarında ciddi değişimlere neden olan gelişmelerin 21. yüzyılın ilk çeyreğine denk geldiği düşünüldüğünde; günümüzde, genç yetişkinlik döneminden itibaren ele alacak olursak; yaş faktörünün dijital okuryazarlık düzeyine gözle görülür derecede etki ettiği, yaş ilerledikçe dijital okuryazarlık düzeyinin düştüğü ve dolayısıyla risklerden koruyabilecek becerilerinde düştüğü şeklinde yorumlanabilir.

6.3.5. Dijital Ebeveynlik Farkındalığı ve Akıllı Telefon Kullanım Süresi Arasındaki İlişkinin Sonuçlarının Tartışılması

Bu araştırmanın beşinci alt probleminde ebeveynlerin akıllı telefon kullanım süreleri ile dijital ebeveynlik farkındalığı arasındaki ilişki incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre akıllı telefon kullanım süresi ile verimli kullanım ve risklerden koruma boyutları arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Ancak ebeveynlerin akıllı telefon kullanım süresi ile olumsuz model olma ve dijital ihmal arasında anlamlı düzeyde pozitif yönde ilişki tespit edilmiştir. Buna göre ebeveynlerin akıllı telefon kullanım süresi arttıkça olumsuz model olma ve dijital ihmal düzeyleri de artmaktadır.

Sosyal öğrenme kuramına göre ilkökul çağındaki çocukların gözünde saygın bir yere sahip olan anne babalar, çocukların sergiledikleri davranışlara model olma konusunda önemli bir role sahiptir (Aydın, 2007: 331). Ebeveynler, ekran başında geçirdikleri zaman dilimlerinde ve akıllı telefon kullanımı esnasında da davranışlarını gözlemleyen çocukluklarına olumlu ya da olumsuz rol model olmaktadır (Lauricella ve diğerleri, 2015). Toran ve diğerleri (2016) yapmış oldukları nitel çalışmada ebeveynlerin; “Çocukların oyun bağımlılıklarının sebeplerinden biri bizi örnek almalarıdır.” şeklinde görüşlerinin olduğunu ifade etmiştir. Tıpkı sigara, alkol ve benzeri bağımlılıklarda olduğu gibi anne ve babanın akıllı telefon ile uzun süre vakit geçirmesi çocuklarda problemlili kullanım riskini arttırmaktadır. Buna göre; sosyal öğrenme kuramı ve alan yazı araştırmaları akıllı telefon kullanım süresi ile olumsuz model olma düzeyi arasında pozitif yönde ilişki olduğunu desteklemektedir.

Akıllı telefonların yoğun kullanımı veya internet bağımlılığı; aile içi ilişkilere olumsuz etki eden temel görevleri ihmal etme, yorgunluk, sosyal izolasyon, depresyon ve benzeri psikolojik problemleri arttırmaktadır (Ümmet ve Ekşi, 2016; Mojaz, Paydar ve Ebrahimi, 2015; Block, 2008; Beard ve Wolf, 2001; Young ve Rogers, 1998). Literatürdeki çalışmalara bağlı olarak; aşırı kullanımın ortaya çıkardığı sorunların, ebeveynlik sorumluluklarını da yerine getirmeyi engellediği yorumu yapılabilir. Bu çalışmada ebeveynlerin aşırı kullanımı arttıkça dijital ihmal düzeyleri de yükselmektedir, sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bulgu ile alanyazı araştırmalarının örtüştüğü düşünülmektedir.

Akıllı telefonun uzun süre kullanılması ve telefondan uzaklaşmama çocukların olduğu ortamlarda da gerçekleşmektedir. Uzun süre akıllı telefon kullanma alışkanlığı olan ebeveynler, çocuklarla ilgilenmek yerine akıllı telefonla vakit geçirmeyi tercih etmektedir. Bu zaman dilimlerinde çocuk da dijital araçlara yönelmektedir. Ebeveyn, kendi telefonu ile vakit geçirdiği için o anlarda çocuğu hem kullanım süresi hem de kullanım şekli açısından denetleyememektedir. Bu durum ev ortamında neredeyse hergün yaşanmaktadır. Çocuklar, ebeveynlerin akıllı telefon ile vakit geçirdiği zamanlarda aldığı hazzı gözlemleyerek, aynı davranışı sergileme eğilimi gösterdiği yorumu da yapılabilir.

6.3.6. Dijital Ebeveynlik Farkındalığı ve Çocukta Algılanan İnternet Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin Sonuçlarının Tartışılması

Bu araştırmanın altıncı alt probleminde anne babaların dijital ebeveynlik farkındalığı ile çocukların algılanan internet bağımlılık düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre; çocukların algılanan internet bağımlılık düzeyleri ile olumsuz model olma ve dijital ihmal arasında pozitif yönde; risklerden koruma ile negatif yönde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Buna göre; ebeveynlerin olumsuz model olma ve dijital ihmal düzeyi arttıkça çocukların algılanan internet bağımlılığı yükselmektedir. Ebeveynlerin risklerden koruma düzeyini gösteren puanların artması, çocuklarının bağımlılık düzeyi puanlarının düştüğünü göstermektedir. Buna göre, çocuklarını risklerden korumak için ne yapacağını bilen ana-babaların çocukları daha az internet bağımlısı olmaktadır. Çocukların algılanan internet bağımlılık düzeyleri ile verimli kullanım arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.

Aile özelliklerinin, ebeveynlik rollerinin yerine getirilmemesinin, anne-baba tutumlarının, aile içi iletişimin çocukların internet bağımlılık düzeyini etkilediğine ilişkin çalışmalar incelendiğinde elde edilen bulguların desteklendiği görülmektedir (Wu ve diğerleri, 2016; Ayas ve Horzum, 2013; Floros ve Siomos, 2013; Leung ve Lee, 2012). Bu araştırmanın üçüncü alt probleminde; aile içi roller sağlıklı olduğunda olumsuz model olma ve dijital ihmal düzeyinin arttığı, risklerden koruma ve verimli kullanım düzeyinin düştüğü sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre; aile içi roller sağlıklı bir şekilde yerine getirilmediğinde olumsuz model olma ve dijital ihmal düzeyi artmakta ve buna bağlı olarak çocuktaki internet bağımlılığı da yükselmektedir, yorumu yapılabilir.

Çocuklar çevrelerinden edindikleri davranışların birçoğunu, anne veya babayı model alarak kazanmaktadır. Bu çalışmada ebeveynlerin olumsuz model olma düzeyi arttıkça çocukların algılanan internet bağımlılığının da yükseldiği sonucuna ulaşılmıştır. Beşinci alt problemde elde edilen bulgulara göre; akıllı telefon kullanım süresinin olumsuz model olma ile pozitif yönde ilişkili olduğu saptanmıştır. Beşinci alt problemin sonuçları da bu bulguları desteklemektedir. Bandura'nın sosyal öğrenme kuramına göre (Burger, 2006); davranış öğrenmede çocukların en etkili modeli ebeveynlerdir. Olumsuz model olma ve çocukta algılanan internet bağımlılığı arasındaki pozitif yönlü ilişkinin buna bağlı olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir. İnternet bağımlılığı psikolojik bir hastalık olarak kabul edilmekte ve çocuklar için risk olarak kabul edilmektedir. Çocuklar için dijital dünyanın risklerinden biri internet bağımlılıdır. Ebeveynlerin risklerden koruma düzeyi ile çocukların algılanan internet bağımlılığı düzeyi arasında negatif yönde ilişki çıkması bu duruma bağlanabilir.

Anne babaların ebeveynlik sorumluluklarını yerine getirmemesi, çocukların psiko-sosyal ihtiyaçlarına gerekli ilgiyi göstermemesi bir ihmal göstergesidir. Ebeveynlerin ihmalkâr davranışları çocuklara bilişsel ve davranışsal problemler yaşatmaktadır (Taner ve Gökler, 2004; Runyan, Wattam, Ikeda, Hassan ve Ramiro, 2002). Çocuklar ihmal edilen durumlara göre sorunlar yaşamaktadır. Örneğin; okul yaşamını ihmal etmek akademik başarısına, sosyal hayatını ihmal etmek sosyal gelişimine, dijital araç kullanımlarını da ihmal etmek dijital araçların problemleri kullanımına sebep olmaktadır. Ebeveynlerin çocuklarını sakinleştirmek amacıyla dijital araç kullanımına teşvik etmek, misafirleri veya işleri ile meşgul olurken çocuklarının dijital araçları yoğun kullanımına göz yummak dijital ihmal davranışlarına örnek olarak gösterilebilir. Ebeveynlerin buna benzer dijital ihmal davranışlarının, çocukların

internet bağımlılığının artmasına neden olduğu yorumu yapılabilir. Lim ve You (2019), Kwak, Kim ve Joon (2018) yapmış oldukları çalışmada ebeveynlerin ihmal davranışlarının çocuklarda akıllı telefon bağımlılığını arttırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Yurt içinde de benzer şekilde Ayas ve Horzum (2013) tarafından yapılan araştırmada ihmalkâr internet tutumunun, internet bağımlılığını arttırdığı belirlenmiştir. Sonuç olarak; dijital ihmal davranışlarının çocukta algılanan internet bağımlılığını arttırdığı ve elde edilen bulgunun alanyazı ile desteklendiği görülmektedir.

Bu çalışma tüm basamakları ile değerlendirildiğinde, şu sonuçlara varmak mümkündür:

Günümüzde bilişim teknolojileri ve dijitalleşme sürecine dair çalışmalara ebeveynlik rol ve sorumlulukların da eklenerek incelenmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu çalışma da dijital dünyanın ebeveynlik rollerine Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanının bakış açısıyla ele alınıp, değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Bu araştırmada; alanyazında bir ihtiyaç olduğu düşünülen; anne-babaların dijital ebeveynlik farkındalığına ilişkin üç aşamalı bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Kuramsal çerçeveye göre dijital ebeveynlik; farkında olma, kontrol, olumsuz model olma alt boyutları ile kavramsallaştırılmaya çalışılmıştır.

Nitel görüşmeler sonucu ortaya çıkan alt temaların, dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin dört faktörlü yapısının ve kuramsal çerçevenin birbirleriyle paralellik gösterdiği düşünülmektedir. Kuramsal çerçevedeki farkında olma ve kontrol boyutları; alt temalarda ve DEFÖ faktörlerinde ortaya çıkan verimli kullanım ve risklerden koruma faktörleri ile örtüşmektedir. Aynı şekilde kuramsal çerçevedeki olumsuz model olma boyutu; içerik analizinde ortaya çıkan model olma ve dijital ihmal alt temaları; DEFÖ'nün alt boyutları olan olumsuz model olma ve dijital ihmal faktörleri çalışmanın aşamalarını birbirleri ile desteklemektedir.

Dijital ebeveynlik farkındalığının; aile içi rollerin sağlıklı olup olmamasına göre değiştiğini, neden ve sonuçlarına ilişkin birçok çalışmaya rağmen geleceğe ilişkin kaygı verici düzeyde olan çocukta algılanan internet bağımlılığına etkisinin olduğunu bilimsel yöntemlerle ortaya çıkarması açısından Çalışma 3'ün de alana önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

6.4. SONUÇ

Araştırmanın sonucuna problem cümlesi ve alt problemler dikkate alınarak sırasıyla maddeler halinde verilmiştir:

1. Ebeveynlerle yapılan görüşmeler sonucunda yapılan içerik analizine göre dijital ebeveynlik farkındalığına ilişkin; verimli kullanım, risklerden koruma, model olma, dijital ihmal ve yeniliklere açık olma alt temaları ortaya çıkmıştır.
2. Keşfedici karma desen yöntemi ile gerçekleştirilen, geçerlik ve güvenilirlik analizleri yapılan dört alt boyutlu (Olumsuz Model Olma, Dijital İhmal, Verimli Kullanım ve Risklerden Koruma), 5’li likert tipi (Hiçbir zaman, Nadiren, Bazen, Sıklıkla, Her zaman) ve toplam 16 maddelik “Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği” geçerli ve güvenilir bir ölçektir.
3. Dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi cinsiyete göre incelendiğinde; kadınların erkeklere göre olumsuz model olma ve dijital ihmal düzeyinin daha düşük olduğu; verimli kullanım ve risklerden koruma düzeyinin ise daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.
4. Dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi eğitim düzeyine göre incelendiğinde; lisans mezunlarının olumsuz model olma düzeyinin ilköğretim mezunlarına göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bunun dışında ebeveynlerin eğitim düzeyine göre risklerden koruma, verimli kullanım ve dijital ihmal düzeylerinin farklılaşmadığı tespit edilmiştir.
5. Dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi aile içi rollere göre incelendiğinde; sağlıklı aile içi rollere sahip ebeveynlerin sağlıksız olanlara göre olumsuz model olma ve dijital ihmal düzeyinin daha düşük olduğu; verimli kullanım ve risklerden koruma düzeyinin ise daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Yani Aile içi roller sağlıklı oldukça dijital ihmal ve olumsuz model olma oranı düşmektedir. Benzer şekilde aile işlevlerinin sağlıklı olması, ebeveynlerin verimli kullanım ve risklerden koruma düzeyini de arttırmaktadır.

6. Dijital ebeveynlik farkındalığı ile yaş arasında ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre; yaş ile risklerden koruma arasında negatif yönde ilişki olduğu saptanmıştır. Buna göre yaş arttıkça risklerden koruma düzeyi de düşmektedir. Bunun dışında yaş ile olumsuz model olma, dijital ihmal ve verimli kullanım arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.
7. Dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi ile akıllı telefon kullanım süresi arasındaki ilişki incelendiğinde; akıllı telefon kullanım süresi ile olumsuz model olma ve dijital ihmal arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Buna göre; akıllı telefon kullanım süresi arttıkça olumsuz model olma ve dijital ihmal düzeyi de artmaktadır. Bunun dışında akıllı telefon kullanım süresi ile verimli kullanım ve risklerden koruma arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.
8. Dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi ile çocukların algılanan internet bağımlılığı arasındaki ilişki incelendiğinde; çocukların algılanan internet bağımlılığı ile olumsuz model olma ve dijital ihmal arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu; risklerden koruma ile negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu; verimli kullanım ile anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlara göre, ebeveynlerin risklerden koruma düzeyi yükseldikçe, çocuklarının algılanan internet bağımlılık düzeyinin düştüğü, olumsuz model olma ve dijital ihmal puanları arttıkça, çocukların algılanan internet bağımlılık puanlarının da yükseldiği görülmektedir.

6.5. ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmacı tarafından elde edilen bulgular ışığında önerilerde bulunulmuştur. Öneriler; veliler, psikolojik danışman/rehber öğretmenler ve araştırmacılar olmak üzere üç başlık halinde verilmiştir.

6.5.1. Ana-Babalara Yönelik Öneriler

1. Nitel bulgulara göre iletişim kanallarını açık tutmak ve güven tesisi çocukları dijital dünyanın risklerinden korumaktadır. Ebeveynler çocukları ile daha sık ve kaliteli etkinlikler planlayabilirler.
2. Erkek ebeveynlerin, dijital ebeveynlik farkındalığının alt boyutlarına ilişkin düzeylerinin kadın ebeveynlerden daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Çocukların bilişim araçlarını sağlıklı kullanımı konusunda yalnızca annelerin değil, babaların da rol ve sorumluluk üstlenmeleri önerilebilir.
3. Aile içi rollerin sağlıklı oluşu, çocukları dijital araç kullanımına bağlı gelişen problemlerden korumaktadır. Buna göre; aileye sağlıklı aile içi ilişkiler ve çocukla sağlıklı ilişkiler kurmaları önerilebilir.
4. Ebeveynlerin yaşı düştükçe risklerden koruma düzeyi artmaktadır. Yetişkin ebeveynler dijital araçlardan uzak durmak yerine, genç yetişkin ebeveynlerden dijital araç kullanımı konusunda destek almalıdırlar.
5. Ebeveynlerin akıllı telefon kullanım süresi ile olumsuz model olma ve dijital ihmal düzeyi arasında pozitif yönde ilişki tespit edilmiştir. Ebeveynler, çocukları ile birlikleyken akıllı telefon ile geçirdikleri süreyi en aza indirmelidirler.
6. Anne babaların dijital ebeveynlik alt boyutlarına ilişkin düzeyleri çocukların algılanan internet bağımlılık düzeylerini etkilemektedir. Ebeveynler, akıllı telefon, tablet gibi dijital araç ve uygulama kullanımı, verimli kullanma, çocuklar açısından riskleri vb. konularda kendilerini geliştirecek dijital ebeveynlik eğitimlerine katılabilirler.
7. Ebeveynler, aile içinde dijital araç kullanım süresi ve dijital araçları kullanım biçimleri açısından kurallar koymalı ve bu kurallara kendileri de uymalıdır.

6.5.2. Psikolojik Danışman/Rehber Öğretmenlere Yönelik Öneriler

1. Bu araştırmanın nitel bulgularına göre dijital ebeveynlik farkındalığının boyutları belirlenmiştir. Psikolojik Danışman/Rehber Öğretmenler tarafından ilkokul rehberlik çerçeve planı oluşturulurken, dijital ebeveynlik farkındalığına yönelik çalışmalarda; risklerden koruma, verimli kullanım, model olma, dijital ihmal ve yeniliklere açık olma boyutlarını dikkate alarak bu planlamaya dâhil edilebilir.
2. İlkokullarda uygulanan problem tarama envanterine, dijital ebeveynlik farkındalığının boyutlarından faydalanılarak aile içi dijital araç kullanım alışkanlarına ilişkin maddeler eklenebilir ve aile ortamıyla ilgili daha güncel özellikler incelenebilir.
3. Buldukları okulda velilerin dijital ebeveynlik farkındalık düzeylerini, Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği ile belirleyebilir ve sonuçlar doğrultusunda eğitim ve seminer planlayabilirler.
4. Erkek ebeveynlerin, dijital ebeveynlik farkındalığının alt boyutlarına ilişkin düzeylerinin kadın ebeveynlerden daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Veli toplantıları, seminer, eğitim vb etkinliklere çoğunlukla annelerin katılım gösterdiği düşünüldüğünde; dijital ebeveynlik farkındalığına ilişkin babalara yönelik eğitim projeleri geliştirebilirler.
5. Sağlıklı aile içi rollerin dijital ebeveynlik farkındalığına olumlu etkilerinin olduğu saptanmıştır. Dijital araçların problemlili kullanımının azaltılması amacıyla, ana-babalara yönelik aile içi ilişki ve rollerin düzenlenmesi yönündeki çalışmalar yıllık çalışma programına dâhil edilebilir.
6. Ebeveynlerin akıllı telefon kullanım süresinin artması dijital ihmal ve olumsuz model olma düzeylerini arttırmaktadır. Buna göre; ebeveynlerin internet bağımlılık düzeylerini tespit ederek, bağımlılık düzeyi yüksek olan ebeveynler ile yüzyüze görüşebilirler.
7. Dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi ile çocukta algılanan internet bağımlılığı düzeyi arasındaki ilişki düşünüldüğünde; “internet bağımlılığı”, “oyun bağımlılığı”, “akıllı cep telefonu bağımlılığı” gibi dijital bağımlılık eğilimi gösteren ilkokula devam eden öğrencilerin velilerine yönelik, dijital ebeveynlik farkındalığı boyutlarını da gözönüne alarak çalışmalar planlanabilir.

6.5.3. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Bu çalışmanın verileri çevrimiçi ortamda toplanmıştır. Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeği belirli bir bölgede yüzyüze uygulanabilir.
2. Dijital ebeveynlik farkındalığı meslek, sosyo-ekonomik düzey gibi farklı demografik değişkenlere göre incelenebilir.
3. Kuramsal çerçeve, bulgular ve tartışma bölümü dikkate alınarak dijital ebeveynlik farkındalığını etkileyen faktörlere ya da dijital ebeveynlik farkındalığının etkilediği faktörlere ilişkin model oluşturabilirler.
4. Dijital ebeveynlik farkındalığı, ebeveyn internet bağımlılığı ve çocuğun internet bağımlılığına ilişkin model oluşturabilirler.
5. Dijital ebeveynlik farkındalığı ile aile uyumu, çocukların sağlıklı gelişim özellikleri veya problemlili internet kullanımı gibi değişkenler arasındaki ilişkilere bakılabilir.
6. Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeği, teknoloji kullanımına ilişkin velilere yönelik uygulanan psiko-eğitim gruplarında öntest-sontest ölçme aracı olarak kullanılabilir.

KAYNAKÇA

- Akçay, D., ve Özcebe, H. (2012). Okul öncesi eğitim alan çocukların ve ailelerinin bilgisayar oyunu oynama alışkanlıklarının değerlendirilmesi. *Çocuk Dergisi*, 12(2), 66-71.
- Akdağ, M., Şahan-Yılmaz, B., Özhan, U., ve Şan, İ. (2014). Üniversite öğrencilerinin internet bağımlılıklarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (İnönü Üniversitesi örneği). *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 77-96.
- Al-Gahtani, S. S., and King, M. (1999). Attitudes, satisfaction and usage: factors contributing to each in the acceptance of information technology. *Behaviour & Information Technology*, 18(4), 277-297.
- Allen, K., and Rainie, L. (2002). *Parents online. Pew internet and American life project.* <https://www.pewinternet.org/2002/11/17/parents-online/> adresinden 12.15.2018'de alınmıştır.
- Anderson, M. (2016). Parents, teens and digital monitoring. *Pew İnternet & American Life Project.* <https://www.pewresearch.org/internet/2016/01/07/parents-teens-and-digital-monitoring/> adresinden 09.11.2019'da alınmıştır.
- Anderson, T., and Sturm, B. (2007). Cyberbullying from playground to computer. *Young Adult Library Services*, 5(2), 24-27.
- Arıcak, O. T. (2009). Psychiatric symptomatology as a predictor of cyberbullying among university students. *Eurasian Journal of Educational Research*, 34, 167-184.
- Arıcak, O. T., Kınay, H. ve Tanrıkulu, T. (2011, Ekim). *Siber zorbalık ölçeğinin ilk psikometrik bulguları.* XI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresinde sunuldu, İzmir.
- Austin, V. L., and Sciarra, D. T. (2015). *Çocuk ve ergenlerde duygusal ve davranışsal bozukluklar.* (çev. M. Özekes). İstanbul: Nobel Yayınları.
- Ayas, T., ve Horzum, M. B. (2013). İlköğretim öğrencilerinin internet bağımlılığı ve aile internet tutumu. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(39). 46-57.

- Ayas, T., ve Horzum, M. B. (2011). Exploring the teachers' cyber bullying perception in terms of various variables. *International Online Journal of Educational Sciences*, 3 (2), 619-640.
- Ayas, T. (2011, Ekim). Lise öğrencilerinin sanal zorba ve kurban olma yaygınlığı. XI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresinde sunuldu, İzmir.
- Aydın, A. (2015). Dijital vatandaşlık. *Türk Kütüphaneciliği*, 29(1), 142-146.
- Aydın, D. (2007). Sosyal Öğrenme Kuramı. M. E. Deniz (Editör). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara, Maya Akademi. 323-341.
- Bacanak, A., Karamustafaoğlu, O., ve Köse, S. (2003). Yeni bir bakış: eğitimde teknoloji okuryazarlığı. *Pamukkale üniversitesi eğitim fakültesi dergisi*, 14(14), 191-196.
- Baker, Ö. E. ve Kavşut, F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: Siber zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research*, 27, 31-42.
- Baumel, A., Pawar, A., Kane, J. M., and Correll, C. U. (2016). Digital parent training for children with disruptive behaviors: Systematic review and meta-analysis of randomized trials. *Journal of child and adolescent psychopharmacology*, 26(8), 740-749.
- Bayıroğlu, H., ve Ayan, K. (2014). Android üzerinde web tabanlı çocuk takip sistemi. *Sakarya University Journal of Science*, 18(2), 87-91.
- Bayraktutan, F. (2005). Aile içi ilişkiler açısından internet kullanımı. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Beard, K. W., and Wolf, E. M. (2001). Modification in the proposed diagnostic criteria for Internet addiction. *Cyberpsychology & behavior*, 4(3), 377-383.
- Belsey, B. (2004). Always on, always aware. [http://www. cyberbullying. ca/pdf/Cyberbullying_Information. pdf](http://www.cyberbullying.ca/pdf/Cyberbullying_Information.pdf). adresinden 08.09.2018'de alınmıştır.
- Beltekin, N. (2018). Geçerlik ve güvenilirlik, K. Beycioğlu, N. Özer ve Y. Kondakçı (Editörler). *Eğitim yönetiminde araştırma*. Ankara. Pegem Akademi. ss. 111-132.
- Bianchi, A., and Phillips, J. G. (2005). Psychological predictors of problem mobile phone use. *CyberPsychology & Behavior*, 8(1), 39-51.

- Bilgiç, H. G., Duman, D., ve Seferoğlu, S. S. (2011). Dijital yerlilerin özellikleri ve çevrim içi ortamların tasarlanmasındaki etkileri. *Akademik Bilişim*, 2(4), 1-7.
- Blevins, M. (2004). *Information and media literacy education within the school library media centers of a Middle Tennessee County*. Unpublished PhD. Dissertation, Tennessee State University, Ann Arbor, MI. <https://search.proquest.com/pqdtglobal/docview/305046550> adresinden 29.08.2018'de alınmıştır.
- Block, J. J. (2008). Issues for DSM-V: Internet addiction. *The American Journal of Psychiatry*, 165(3). 306-307.
- Bögels, S. M., and Brechman-Toussaint, M. L. (2006). Family issues in child anxiety: Attachment, family functioning, parental rearing and beliefs. *Clinical psychology review*, 26(7), 834-856.
- Bölükbaş, K. (2003). *İnternet kafeler ve internet bağımlılığı üzerine sosyolojik bir araştırma: Diyarbakır örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Braun, V. and Clarke, V. (2019). Psikolojide tematik analizin kullanımı. (Çev. S. N. Şad, N. Özer ve A. Atlı). *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – Journal of Qualitative Research in Education*, 7(2), 873-898.
- Broker, C. (2011). *Black Mirror: Arkangel*. Season 4, Episode 2. Los Gatos: Netflix Inc.
- Brnton, C. (2016). Nbntm Digital parenting report. *Australia's Broadband Network*. <https://www.nbnco.com.au/content/dam/nbnco2/documents/nbn-digital-parenting-report.PDF> adresinden 04.12.2018'da alınmıştır.
- Bulut, I. (1993). *Ruh sağlığının aile işlevlerine etkisi*. Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları.
- Burger, J. M. (2006) *Kişilik*. (çev. İ. D. E. Sarıoğlu). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., ve Demirel F. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (23. Basım). Ankara: Pegem Akademi.
- Byron, T. (2008). *Safer children in a digital world: The report of the Byron Review*. http://biztonsagosbongeszes.hu/en/pdf/tanyabyron_report.pdf.

- Cabı, E. (2016). Dijital teknolojiye yönelik tutum ölçeği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(3), 1229-1244.
- Can, A. (2017). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi*. (5. Basım). Ankara: Pegem Akademi.
- Cao, H., Sun, Y., Wan, Y., Hao, J., and Tao, F. (2011). Problematic internet use in Chinese adolescents and its relation to psychosomatic symptoms and life satisfaction. *BMC public health*, 11(1), 802.
- Caplan, S. E. (2006). Relations among loneliness, social anxiety, and problematic Internet use. *CyberPsychology & Behavior*, 10(2), 234-242.
- Capurro, R. (2009). Digital ethics. In global forum civilization and peace. UNESCO (Eds.) *The Academy of Korean Studies and Korean National Academy*. 207-216. <http://www.capurro.de/korea.html> adresinden 21.11.2018 'de alınmıştır.
- Castells, Manuel. (2013). *Ağ Toplumunun Yükselişi* (3.Baskı). (çev. E. Kılıç,). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cefai, J., Smith, D., and Pushak, R. E. (2010). Parenting wisely: parent training via cd-rom with an Australian sample. *Child & Family Behavior Therapy*, 32(1), 17-33.
- Christakis, D. A., Ebel, B. E., Rivara, F. P., and Zimmerman, F. J. (2004). Television, video, and computer game usage in children under 11 years of age. *The Journal of pediatrics*, 145(5), 652-656.
- Chun, H., Lee, H., and Kim, D. (2012). The integrated model of smartphone adoption: Hedonic and utilitarian value perceptions of smartphones among Korean college students. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 15(9), 473-479.
- Clarkson, A. C. (2014). *Participation on a parenting website: Testing predictors of parents' passive and active site participation*. Unpublished Doctoral dissertation, The University of Wisconsin-Madison. <https://search.proquest.com/docview/1612415802?pq-origsite=gscholar> adresinden 20.08.2018'de alınmıştır.
- Colwell J., and Kato M. (2003) Investigation of the relationship between social isolation, self-esteem, aggression and computer game play in Japanese adolescents. *Asian Journal of Social Psychol*, 6(2), 149-158.

- Colosi, L. and Dunifon, R. (2003). Effective parent education programs. *Cornell cooperative extension*. http://www.parenting.cit.cornell.edu/research_briefs.html adresinden 10.08.2018'de alınmıştır.
- Condrad Guven, G. (2018). *The lived experiences of secondary school parents in raising responsible digital citizens in a one-to-one learning environment*. Unpublished doctoral dissertation. <https://digitalcommons.liberty.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://scholar.google.com.tr/&httpsredir=1&article=2756&context=doctoral> adresinden 03.09.2018'de alınmıştır.
- Corsini R. J., and Wedding, D. (2015). *Modern psikoterapiler*. (çev. D. Özen). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Corman, Louis. (1996). *Psikanaliz açısından çocuk eğitimi*. (çev. H. Portakal). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Coyne, S. M., Radesky, J., Collier, K. M., Gentile, D. A., Linder, J. R., Nathanson, A. I., and Rogers, J. (2017). *Parenting and digital media*. *Pediatrics*, 140(2), 112-116.
- Creswell, J. W., and Clark, V. L. (2015). *Karma yöntem araştırmaları tasarım ve yürütülmesi*. (Çev. Y. Dede ve S. B. Demir, 2. Baskı). Anı Yayıncılık: Ankara.
- Çakmak, V. (2016). Çocuk ve dijital oyun etkileşimine etiksel bir bakış. *International Conference On Humanities And Cultural Studies*, 430-439. https://www.researchgate.net/profile/Emel_Yesilkayali/publication/312629963_Social_Sciences_A_Fresh_Start_including_Assessment_in_Spiritual-Focused_Social_Work_Intervention/links/5887440faca272b7b4508935/Social-Sciences-A-Fresh-Start-including-Assessment-in-Spiritual-Focused-Social-Work-Intervention.pdf#page=444 adresinden 11.09.2018'de alınmıştır.
- Çalışkan, Ö., ve Özbay, F. (2015). 12-14 Yaş aralığında ilköğretim öğrencilerinde teknoloji kullanımı eksenli yabancılaşma ve anne baba tutumları: Düzce ili örneği. *Journal of International Social Research*, 8(39). 441-458.
- Çataloğlu, B. (2011). *Madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin psikolojik sağlık ve aile işlevleri açısından karşılaştırılması*. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.

- Çelen, F. K., Çelik, A., ve Seferoğlu, S. S. (Şubat 2011). *Çocukların internet kullanımları ve onları bekleyen çevrimiçi riskler*. XIII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri, Malatya.
- Çevik, G. B., ve Çelikkaleli, Ö. (2010). Ergenlerin arkadaş bağlılığı ve internet bağımlılığının cinsiyet, ebeveyn tutumu ve anne baba eğitim düzeylerine göre incelenmesi. *Journal of the Cukurova University Institute of Social Sciences*, 19(3), 225-240.
- Çubukçu, A., ve Bayzan, Ş. (2013). Türkiye’de dijital vatandaşlık algısı ve bu algıyı internetin bilinçli, güvenli ve etkin kullanımı ile artırma yöntemleri. *Middle Eastern & African Journal of Educational Research*, 5, 148-174.
- Davies, P. T., Cummings, E. M., and Winter, M. A. (2004). Pathways between profiles of family functioning, child security in the interparental subsystem, and child psychological problems. *Development and psychopathology*, 16(3), 525-550.
- De Leo, J. A., and Wulfert, E. (2013). Problematic Internet use and other risky behaviors in college students: An application of problem-behavior theory. *Psychology of addictive behaviors*, 27(1), 133-141.
- Demir, Ü. (2016). Sosyal medya kullanımı ve aile iletişimi: Çanakkale’de lise öğrencileri üzerine bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 9(2), 27-50.
- Demirci, K., Orhan, H., Demirdas, A., Akpınar, A., ve Sert, H. (2014). Validity and reliability of the Turkish version of the smartphone addiction scale in a younger population. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni-Bulletin of Clinical Psychopharmacology*, 24(3), 226-234.
- Demirel, M., Yörük, M., ve Özkan, O. (2012). Çocuklar için güvenli internet: Güvenli internet hizmeti ve ebeveyn görüşleri üzerine bir araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(7), 54-68.
- Deniz, M. E. (2007). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Maya Akademi.
- Coface Families Group (2018). *Digitalisation principles*. <http://www.coface-eu.org/wp-content/uploads/2018/04/DigitalisationPrinciples-COFACE-Families-Europe.pdf> adresinden 21.07.2018’de alınmıştır.

- Digital Yearbook (2018). <https://wearesocial.com/blog/2018/01/global-digital-report-2018> adresinden 11.08.2018'de alınmıştır.
- Doğan (2013). *İnternet bağımlılığı yaygınlığı*. Yayınlanmamış Yükselinans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Programı. İzmir.
- Downes, J. M., and Bishop, P. A. (2015). The intersection between 1: 1 laptop implementation and the characteristics of effective middle level schools. *RMLE online*, 38(7), 1-16.
- Durkee, T., Kaess, M., Carli, V., Parzer, P., Wasserman, C., Floderus, B., and Brunner, R. (2012). Prevalence of pathological internet use among adolescents in Europe: demographic and social factors. *Addiction*, 107(12), 2210-2222.
- Durak, H., ve Seferoğlu, S. S. (2018). Ortaokul öğrencilerinin akıllı telefon kullanımları ve bağımlılık düzeyleriyle ilgili unsurları. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 8(1), 1-23.
- Ebcin, A. (2017). Dijital dünyada ebeveyn olmak. *Dijital Medya ve Çocuk*, İstanbul Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi. <http://dijitalmedyavecocuk.bilgi.edu.tr/> adresinden 12.07.2018'de alınmıştır.
- Enebrink, P., Högström, J., Forster, M., and Ghaderi, A. (2012). Internet-based parent management training: A randomized controlled study. *Behaviour research and therapy*, 50(4), 240-249.
- Eu Kids Online (2011). *Avrupa çevrimiçi çocuklar projesi (AÇÇAP) özet bulgular*. [http://www.lse.ac.uk/media%40lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20\(2009-11\)/EUKidsExecSummary/TurkeyExecSum.pdf](http://www.lse.ac.uk/media%40lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20(2009-11)/EUKidsExecSummary/TurkeyExecSum.pdf) adresinden 29.06.2018'de alınmıştır.
- Epstein, N. B., Baldwin, L. M., and Bishop, D. S. (1983). The McMaster family assessment device. *Journal of marital and family therapy*, 9(2), 171-180.
- Ergüney, M. (2017). İnternetin okul öncesi dönemdeki çocuklar üzerindeki etkileri hakkında bir araştırma. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(17), 1917-1938.
- Esen, Erol (2010). *Ergenlerde internet bağımlılığını yordayan psiko-sosyal değişkenlerin incelenmesi*, Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Eshet-Alkalai, Y. (2004). Digital literacy: A conceptual framework for survival skills in the digital era. *Journal of educational multimedia and hypermedia*, 13(1), 93-106.
- Eşgi, N. (2014). Aile-çocuk internet bağımlılığı ölçeği'nin türkçe'ye uyarlanması: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(2), 807-839.
- Ezer, M., ve Kıral, E. (2018). Türkiye'de bilgi toplumunun gelişimi: iletişim amaçlı kişisel internet kullanımı üzerine bir uygulama. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27(1), 207-222.
- Fleischer, H. (2012). What is our current understanding of one-to-one computer projects: A systematic narrative research review. *Educational Research Review*, 7(2), 107-122.
- Fletcher, A., and Blair, B. (2014). Implications of the family expert role for parental rules regarding adolescent use of social technologies. *New Media & Society*, 18(2), 239-256.
- Floros, G., and Siomos, K. (2013). The relationship between optimal parenting, Internet addiction and motives for social networking in adolescence. *Psychiatry research*, 209(3), 529-534.
- Frohlich, M. T., and Westbrook, R. (2001). Arcs of integration: an international study of supply chain strategies. *Journal of operations management*, 19(2), 185-200.
- Gençer, E. (2016). Okul öncesi çocukların bilgi ve iletişim teknolojileriyle etkileşiminin bazı değişkenler yönünden incelenmesi. *Kastamonu Education Journal*, 24(5), 2235-2252.
- Gençtürk, E., Gökçek, T., ve Güneş, G. (2010). Reliability and validity study of the technology proficiency self-assessment scale. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2, 2863-2867.
- Gordon, D. A. (2000). Parent training via cd-rom: Using technology to disseminate effective prevention practices. *Journal of Primary Prevention*, 21(2), 227-251.
- Gross, E. F. (2004). Adolescent Internet use: what we expect, what teens report. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 25(6), 633-649.
- Günüç, S., ve Atli, S. (2018). 18-24 aylık bebeklerde teknolojinin etkisine yönelik ebeveyn görüşleri. *The Turkish Journal on Addictions*, 5(2), 1-22.

- Haddon, L. (2006). The contribution of domestication research to in-home computing and media consumption. *The information society*, 22(4), 195-203.
- Hamutoğlu, N., Gezgin, D., Samur, Y., ve Yıldırım, S. (2018). Genç nesil arasında yaygınlaşan bir bağımlılık: Akıllı telefon bağımlılığının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 8(2), 212-231.
- Hamutoğlu, N. B., Güngören, Ö. C., Uyanık, G. K., ve Erdoğan, D. G. (2017). Dijital okuryazarlık ölçeği: türkçe'ye uyarlama çalışması. *Ege Eğitim Dergisi*, 18(1), 408-429.
- Harman, JP., Hansen, CE., Cochian, ME., and Lindsey CR. (2005). Liar, liar: Internet faking but not frequency of use affect social skills, self-esteem, social anxiety, and aggression. *Cyber Psychol Behavior*, 8(1): 1-6.
- Himma, K. E., and Tavani, H. T. (Editors.). (2008). *The handbook of information and computer ethics*. John Wiley & Sons. https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=ZC7SDyPZUMoC&oi=fnd&pg=PR7&dq=The+Handbook+of+Information+and+Computer+Ethics.+&ots=ldc-Hay-67&sig=5H04a_EczdSTVUnvawJNHq2b-hc&redir_esc=y#v=onepage&q=The%20Handbook%20of%20Information%20and%20Computer%20Ethics.&f=false adresinden 08.09.2018'de alınmıştır.
- Hinduja, S., and Patchin, J. W. (2008). Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to off ending and victimization. *Deviant Behavior*, 29(2), 129-156.
- Hiniker, A., Schoenebeck, S. Y., and Kientz, J. A. (2016, February). Not at the dinner table: Parents' and children's perspectives on family technology rules. In *Proceedings of the 19th ACM conference on computer-supported cooperative work & social computing*. California. 1376-1389.
- Huang, G., Li, X., Chen, W., and Straubhaar, J. D. (2018). Fall-behind parents? The influential factors on digital parenting self-efficacy in disadvantaged communities. *American Behavioral Scientist*, 62(9), 1186-1206.
- Huang, R. L., Lu, Z., Liu, J. J., You, Y. M., Pan, Z. Q., Wei, Z., and Wang, Z. Z. (2009). Features and predictors of problematic internet use in Chinese college students. *Behaviour & Information Technology*, 28(5), 485-490.

- Irvine, A. B., Gelatt, V. A., Hammond, M., and Seeley, J. R. (2015). A randomized study of internet parent training accessed from community technology centers. *Prevention Science, 16*(4), 597-608.
- İkiz, E., Asıcı, E., Kaya, Z., ve Sakarya, Ö. (2015). Problemlı internet kullanımının ailesel değişkenler açısından incelenmesi. *Güncel Psikiyatri ve Psikonörofarmakoloji Dergisi, 5*(2), 7-15.
- İnan-Kaya, G., Mutlu-Bayraktar, D., ve Yılmaz, Ö. (2018). Digital parenting: Perceptions on digital risks. *Kalem Uluslararası Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi, 8*(1), 131-157.
- Jang K. S., Hwang S. Y., and Choi J., Y. (2008). Internet addiction and psychiatric symptoms among korean adolescents. *Journal of School Health, 78*(3): 165-171.
- Kacir, C. D., and Gordon, D. A. (2000). Parenting adolescents wisely: The effectiveness of an interactive videodisk parent training program in Appalachia. *Child & Family Behavior Therapy, 21*(4), 1-22.
- Kaplan, K., ve Ertürk, E. (2012). Dijital çağ ve bireyin ideolojik aygıtları. *The Turkish Online Journal of Design Art and Communication, 2*(4), 7-12.
- Kappes, T. Y. (2016). *The making of a cyber Ninja*. Unpublished doctoral dissertation, Utica College. <https://search.proquest.com/docview/1865634660?pq-origsite=gscholar> adresinden 01.09.2018'de alınmıştır.
- Karadağ, E., Tosuntaş, Ş. B., Erzen, E., Duru, P., Bostan, N., Şahin, B. M., ve Babadağ, B. (2015). Determinants of phubbing, which is the sum of many virtual addictions: A structural equation model. *Journal of behavioral addictions, 4*(2), 60-74.
- Karaağaç, M., ve Erbay, H. (2015). Aile işlevselliğinin matematik başarısıyla ilişkisi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12*(31), 21-33.
- Karakuş, T., Çağıltay, K., Kaşıkçı, D., Kurşun, E., ve Ogan, C. (2014). Türkiye ve Avrupa'daki çocukların internet alışkanlıkları ve güvenli internet kullanımı. *Eğitim ve Bilim, 39*(171), 230-243.

- Kaspersky Lab ve Smahel D. (2016). Digital parenting: fathers are crucial for digital security in parenting. <https://www.researchgate.net/publication/> adresinden 07.05.2019'da alınmıştır.
- Kaya, İ., ve Eroğul, A. R. Ç. (2013). Ergenlerde çocukluk dönemi istismar yaşantılarının yordayıcısı olarak aile işlevlerinin rolü. *Eğitim ve Bilim*, 38(168).
- Kayabaşı, Y. (2002). Sanal gerçeklik ve eğitim amaçlı kullanılması. *Turkish Online*, 4(3), 151-158.
- Kelleci, M., Güler, N., Sezer, H., ve Gölbası, Z. (2009). Lise öğrencilerinde internet kullanma süresinin cinsiyet ve psikiyatrik belirtiler ile ilişkisi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8(3). 223-230.
- Kennedy, T. L. M. (2011). *Weaving the home web: a Canadian case study of internet domestication*. Unpublished doctoral dissertation. <https://search.proquest.com/pqdtglobal/docview/925634674/CD1BD9BD1F6F4347PQ/1?accountid=86195> adresinden 29.08.2018'de alınmıştır.
- Kırık, A. M. (2014). Aile ve çocuk ilişkisinde internetin yeri: nitel bir araştırma. *Journal of Research in Education and Teaching*, 3(1), 337-347.
- Kidron, B., and Rudkin, A. (Editors) (2017). Digital childhood: addressing childhood development milestones in the digital environment. *University of Southampton Institutional Repository*. <https://eprints.soton.ac.uk/416911/> adresinden 15.05.2019'da alınmıştır.
- Konca, A. S. (2014). *Anaokulu öğrencilerinin bilgi ve iletişim teknolojileriyle etkileşimi*. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Koşar, S. (2018). Geçerlik ve güvenilirlik, K. Beycioğlu, N. Özer ve Y. Kondakçı (Editörler). *Eğitim yönetiminde araştırma*. Ankara. Pegem Akademi. ss. 169-200.
- Kowalski, R. M., and Limber, S. P. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal of adolescent health*, 41(6), 22-30.
- Kraut R., Patterson M., Lundmark V., Kiesler S., Mukophadhyay T., and Scherlis W. (1998). Internet paradox: A social technology that reduces social involvement and psychological well-being? *American Psychologist*. 53(9): 1017-1031.

- Kuzu, A. (2011). İnternet ve aile. *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, 7(27), 9-32.
- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. İstanbul: Önsöz Basım Yayıncılık.
- Kwak, J. Y., Kim, J. Y., and Yoon, Y. W. (2018). Effect of parental neglect on smartphone addiction in adolescents in South Korea. *Child abuse & neglect*, 77, 75-84.
- Kwon, M., Lee, J. Y., Won, W. Y., Park, J. W., Min, J. A., Hahn, C., and Kim, D. J. - (2013). Development and validation of a smartphone addiction scale (SAS). *PloS one*, 8(2).
- Lampard, A. M., Jurkowski, J. M., and Davison, K. K. (2013). Social–cognitive predictors of low-income parents’ restriction of screen time among preschool-aged children. *Health Education & Behavior*, 40(5), 526-530.
- Lauricella, A. R., Barr, R., and Calvert, S. L. (2014). Parent–child interactions during traditional and computer storybook reading for children’s comprehension: implications for electronic storybook design. *International Journal of Child-Computer Interaction*, 2(1), 17-25.
- Lauricella, A. R., Wartella, E., and Rideout, V. J. (2015). Young children's screen time: The complex role of parent and child factors. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 36, 11-17.
- Leaver, T. (2015). *Born digital? Presence, privacy, and intimate surveillance*. Hartley, J., and Qu, W. (Eds.), *Re-orientation: Translingual transcultural transmedia. Studies in narrative, language, identity, and knowledge*. Shanghai: Fudan University Press. <https://osf.io/preprints/socarxiv/ay43e/> adresinden 08.28.2018’de alınmıştır.
- Lee, Y., S. (2006). Biological model and pharmacotherapy in Internet Addiction. *Korean Med Association*, 49(3): 209–214.
- Leech, N. L., and Onwuegbuzie, A. J. (2009). A typology of mixed methods research designs. *Quality & quantity*, 43(2), 265-275.

- Leung, L., and Lee, P. S. (2012). The influences of information literacy, internet addiction and parenting styles on internet risks. *New Media & Society*, 14(1), 117-136.
- Li, Q. (2007). Bullying in the new playground: Research into cyberbullying and cyber victimisation. *Australasian Journal of Educational Technology*, 23(4), 435-45.
- Lim, S. A., and You, S. (2019). Effect of parental negligence on mobile phone dependency among vulnerable social groups: Mediating effect of peer attachment. *Psychological reports*, 122(6), 2050-2062.
- Lim, J. S., Bae, Y. K., and Kim, S. S. (2004, August). *A learning system for internet addiction prevention*. In *advanced learning technologies*. International conference on. <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/1357678> adresinden 08.08.2018'de alınmıştır.
- Livingstone, S. (2008). Internet literacy: Young people's negotiation of new online opportunities. *Londol School of Economics and Political Science*. 101-122.
- Livingstone, S., and Helsper, E. J. (2008). Parental mediation of children's internet use. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 52(4), 581-599.
- Lou, S. J., Shih, R. C., Liu, H. T., Guo, Y. C. ve Tseng, K. H. (2010). The influences of the sixth graders' parents' internet literacy and parenting style on internet parenting. *Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, 9(4), 173-184.
- LSE (2018). *Parenting for a digital future*. <http://blogs.lse.ac.uk/parenting4digitalfuture/about/about-this-blog/> adresinden 29.08.2018'de alınmıştır.
- Marsh, A. (2018). *An examination of parenting strategies for children's online safety*. Unpublished doctoral dissertation. Institute for Software Research School of Computer Science, Carnegie Mellon University. Pittsburgh.
- Marsh, A., Downs, J., and Cranor, L. (2017). *Experts' views on digital parenting strategies (CMU-CyLab-17-002)*. https://kilthub.cmu.edu/articles/Experts_Views_on_Digital_Parenting_Strategies_CMU-CyLab-17-002_/6467891 adresinden 04.04.2019'da alınmıştır.

- Mercan, N. (2010). Dijital dünyada zaman, mekan, insan ilişkileri ve yabancılaşma. *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, 403, 100-111.
- Middlebrook H. (2016). New screen time rules for kids, by doctors. *CNN*. <http://edition.cnn.com/2016/10/21/health/screen-time-media-rules-children-aap/>. adresinden 10.06.2018'de alınmıştır.
- Mojaz, Z. H., Paydar, M. R. Z., and Ebrahimi, M. E. (2015). The relationship between the internet addiction and the use of Facebook with marital satisfaction and emotional divorce among married university students. *Indian J Fund Appl Life Sci*, 5(3), 709-717.
- Morawska, A., Tometzki, H., and Sanders, M. R. (2014). An evaluation of the efficacy of a triple positive parenting program podcast series. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, 35(2), 128-137.
- Mossberger, K., Tolbert, C. J., and McNeal, R. S. (2008). *Digital citizenship, The internet, society, and participation*. London: The MIT Press.
- Muslu, G. K., ve Bolışık, B. (2009). Çocuk ve gençlerde internet kullanımı. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8(5).
- Mustafaoğlu, R., ve Yasacı, Z. (2018). Dijital oyun oynamanın çocukların ruhsal ve fiziksel sağlığı üzerine olumsuz etkileri. *Bağımlılık Dergisi*, 19(3), 51-58.
- Nazlı, S. (2016). *Aile danışmanlığı*. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
- Nikken, P., and Schols, M. (2015). How and why parents guide the media use of young children. *Journal of Child and Family Studies*, 24(11), 3423-3435.
- O'Neill, Brain (2018). *The european strategy for a better internet for children*. <http://blogs.lse.ac.uk/mediapolicyproject/2018/05/21/the-european-strategy-for-a-better-internet-for-children/> adresinden 29.08.2018'de alınmıştır.
- Odabaşı, H. F. (2005). Parent's views on the internet use. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 4(1), 38-45.
- Odabaşı, Ferhan (2017). Çocuklar ve gençlerin dijital yaşamla mücadeleleri., N. Selwyn, ve H.F. Odabaşı (Editörler). *Dijital yaşamda çocuk*. İstanbul. Pegem Akademi.

- Oh, E., and Reeves, T. C. (2014). Generational differences and the integration of technology in learning, instruction, and performance. In *Handbook of research on educational communications and technology*. Springer, New York.
- Okumuş, V., ve Parlar, H. (2018). Çocukların sosyal medya kullanım amaçları ve ebeveyn tutumları. *Istanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(33), 357-368.
- Olson, T., Olson, J., Olson, M., Capen, S., Shih, J., Atkins, A., and Thomas, A. (2015, March). *Exploring 1: 1 tablet technology settings: A case study of the first year of implementation in middle school mathematics classrooms*. In Society for Information Technology & Teacher Education International Conference. Chesapeake.
- Otrar, M., ve Argın, F. S. (2014). Ergenlerin sosyal medyaya ilişkin tutumlarının çok boyutlu incelenmesi. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 5(10), 3-22.
- Önal, H. İ. (2007). Medya okuryazarlığı: Kütüphanelerde yeni çalışma alanı. *Türk Kütüphaneciliği*, 21(3), 335-359.
- Özdemir, Tuncay Y. (2018). Karma yöntem araştırmalarında keşfedici desen, K. Beycioğlu, N. Özer ve Yaşar Kondakçı (Editörler). *Eğitim Yönetiminde Araştırma*. Ankara. Pegem Akademi. ss. 497-507.
- Özer, P. S., Eriş, E. D., ve Özmen, Ö. N. T. (2011). Teknolojiye hazırlık düzeyinin belirlenmesine yönelik bir ölçek uyarlama çalışması. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 12(2), 321-333.
- Özkan, A., ve Hira, İ. (2017). Dijital medya ve sosyalleşme: 6-12 yaş çocukların sosyalleşmesine dair ebeveyn görüşleri (İstanbul Örneği). *Kesit Akademi Dergisi*, 3(9). 245-270.
- Özmantar, Zehra K. (2018). Örneklem yöntemleri ve örneklem süreci, K. Beycioğlu, N. Özer ve Y. Kondakçı (Editörler). *Eğitim Yönetiminde Araştırma*. Ankara. Pegem Akademi. ss. 88-111.
- Öztürk, E., ve Özmen-Kaymak, S. (2011). Öğretmen adaylarının problemleri internet kullanım davranışlarının, kişilik tipi, utangaçlık ve demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(4), 1785-1808.

- Özsoy, D. ve Atılğan, S. (2018). Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki 0-8 yaş grubu çocukların internet kullanımı ve bu kapsamda ebeveyn arabuluculuğu: nitel bir araştırma. *Selçuk İletişim*, 11(2), 96-125.
- Padilla-Walker, L. M. (2006). Peers I can monitor, it's media that really worries me! Parental cognitions as predictors of proactive parental strategy choice. *Journal of Adolescent Research*, 21(1), 56-82.
- Pangrazio, L. (2016). Reconceptualising critical digital literacy. *Discourse: Studies in the cultural politics of education*, 37(2), 163-174.
- Park, J. (2011). Digital literacy and privacy behaviors online. *Communication Research Sage*, 40(2). 215-236.
- Park, S. K., Kim, J. Y., and Cho, C. B. (2008). Prevalence of Internet addiction and correlations with family factors among South Korean adolescents. *Adolescence*, 43(172). 895-909.
- Park, S., and Lee, Y. (2017). Associations of body weight perception and weight control behaviors with problematic internet use among Korean adolescents. *Psychiatry Research*, 251, 275-280.
- Park, Y. J. (2013). Digital literacy and privacy behavior online. *Communication Research*, 40(2), 215-236.
- Parlar, H., ve Turan, G. (2018). Medyanın aile harcamalarına etkisi ve ailenin ekonomik işlevinin önemi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(33), 439-463.
- Parmar, N. (2017). *Digital parenting*. United Learning Schools, Ashford, Kent. https://issuu.com/loughboroughendowedschools/docs/digital_parenting_29-06-2017 adresinden 05.05.2018 tarihinde alınmıştır.
- Patton, M. Q. (2005). Qualitative research. In Everitt, B. S., and Howell, D.C. (Eds.), *Encyclopedia of Statistics in Behavioral Science*, 3, (pp. 1633-1636). Chichester, John Willey & Sons, Ltd.
- Porzig-Drummond, R., Stevenson, R. J., and Stevenson, C. (2015). Preliminary evaluation of a self-directed video-based 1-2-3 Magic parenting program: A randomized controlled trial. *Behaviour research and therapy*, 66, 32-42.

- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants part 1. *On the horizon*, 9(5), 1-6.
- Prensky, M. (2001a). *Digital natives, digital immigrants, part 2: Do They really think differently?*. [http://www.marcprensky.com/writing/Prensky %20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immi grants%20-%20Part2.pdf](http://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immi%20grants%20-%20Part2.pdf) adresinden 27.08.2018'de alınmıştır.
- Radich, J. (2013). Technology and interactive media as tools in early childhood programs serving children from birth through age 8. *Every Child*, 19(4), 18-19.
- Redmiles, E. M. (2018, June). Net benefits: digital inequities in social capital, privacy preservation, and digital parenting practices of us social media users. In *Twelfth International AAAI Conference on Web and Social Media*.
- Ribble, M. S., Bailey, G. D., and Ross, T. W. (2004). Digital citizenship: Addressing appropriate technology behavior. *Learning & Leading with technology*, 32(1), 6-9.
- Roberts, J. A., and David, M. E. (2016). My life has become a major distraction from my cell phone: partner phubbing and relationship satisfaction among romantic partners. *Computers in Human Behavior*, 54, 134-141.
- Robinson, T. N., and Walters Jr, P. A. (2010). Health-net: an interactive computer network for campus health promotion. *Journal of American college health*, 34(6), 284-285.
- Robinson, W. S. (2018). *Exploring parenting self-efficacy among parents of children In residential treatment: evaluating a combined online psychoeducational intervention*. Doctoral dissertation. <https://search.proquest.com/docview/2073863389/previewPDF/D6A1147AFEE140B7PQ/1?accountid=86195> adresinden 27.08.2018'de alınmıştır.
- Rode, J. A. (2009, September). *Digital parenting: designing children's safety*. In Proceedings of the 23rd British HCI Group Annual Conference on People and Computers: Celebrating People and Technology (pp. 244-251). British Computer Society.
- Romero, M. (2014). Digital literacy for parents of the 21st century children. *eLearning Papers*, 38(3), 1-9.

- Runyan, D., Wattam, C., Ikeda, R., Hassan, F., and Ramiro, L. (2002). Child abuse and neglect by parents and other caregivers. E. G. Krug, L. L. Dahlberg, J. A. Mercy (eds.). *World Health Organization*, Geneva. 57-86.
- Ruut, V. (2006). The four qualities of life: ordering concepts and measures of the good life. *Journal Of Happiness Studies*, 1, 1-39.
- Saldana, j. (2019). *Nitel araştırmalar için kodlama el kitabı*. (çev. A. Tüfekçi Akcan, S. N. Şad). Ankara: Pegem Akademi.
- Savi, F. (2008). *12-15 yaş arası ilköğretim öğrencilerinin davranış sorunları ile aile işlevleri ve anne-baba kişilik özellikleri arasındaki ilişki*. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
- Scaglione, J., and Scaglione, A. R. (2006). *Bully-proofing children: A practical, hands-on guide to stop bullying*. United Kingdom: The Rowman & Littlefield Education Publishing Group.
- Schneider, S. J. (1986). Trial of an on-line behavioral smoking cessation program. *Computers in Human Behavior*, 2(4), 277-286.
- Selwyn, N. (2004). Exploring the role of children in adults' adoption and use of computers. *Information Technology & People*, 17(1), 53-70.
- Selwyn N. ve Odabaşı H. F. (2017). Çocuklar ve gençlerin dijital yaşamla mücadeleleri, H. F. Odabaşı (Editör), *Dijital Yaşamda Çocuk*. Ankara. Pegem Akademi.
- Schweller, L. J. (2014). *Motherhood 2.0: digital motherhood as visual culture*. Doctoral dissertation. UC Irvine
<https://search.proquest.com/docview/1609013089/previewPDF/B09EEB7258504956PQ/1?accountid=86195> adresinden 27.08.2018'de alınmıştır.
- Shariff, S. (2005). Cyber-dilemmas in the new millennium: School obligations to provide student safety in a virtual school environment. *McGill Journal of Education*, 40(3), 467-487.
- Sharples, M., Graber, R., Harrison, C., and Logan, K. (2009). E-safety and web 2.0 for children aged 11–16. *Journal of Computer Assisted Learning*, 25(1), 70-84.

- Shek, D. T., Zhu, X., and Dou, D. (2019). Influence of Family Processes on Internet Addiction Among Late Adolescents in Hong Kong. *Frontiers in psychiatry*, 10, 1-17.
- Shek, D. T., and Yu, L. (2016). Adolescent internet addiction in Hong Kong: prevalence, change, and correlates. *Journal of pediatric and adolescent gynecology*, 29(1), 22-30.
- Shi, X., Wang, J., and Zou, H. (2017). Family functioning and Internet addiction among Chinese adolescents: The mediating roles of self-esteem and loneliness. *Computers in Human Behavior*, 76, 201-210.
- Shifrin, D., Brown, A., Hill, D., Jana, L., and Flinn, S. K. (2015). Growing up digital: media research symposium. *American Academy of Pediatrics*, 1, 1-7.
- Simsek, E., ve Simsek, A. (2013). New literacies for digital citizenship. *Contemporary Educational Technology*, 4(2), 126-137.
- Sonck, N. and Livingstone, Sonia and Kuiper, E. and Haan, J. (2011) *Digital literacy and safety skills*. EU Kids Online, London School of Economics & Political Science, London, UK.
- Sprenger, M. (2010). *Brain-based teaching in the digital age*. Association for Supervision & Curriculum Development (ASCD). USA. https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=OvOVDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT5&dq=digital+native+sprenger&ots=nWI_9gneay&sig=D3afY0rmSQSXv21qMiY3A5JjHK4&redir_esc=y#v=onepage&q=digital%20native%20sprenger&f=false adresinden 01.09.2019'da alınmıştır.
- Subrahmanyam, K. and Šmahel, D. (2011). The darker sides of the internet: violence, cyber bullying, and victimization. *Digital Youth: Advancing Responsible Adolescent Development*, 179-199. <http://libgen.io/book/index.php?md5=5E8B2595A34985403BD3C199C26C0FC6> adresinden 15.06.2018'de alınmıştır.
- Suhail K., ve Bargees Z. (2006) Effects of excessive internet use on undergraduate students in Pakistan. *Cyber Psychol Behaviour*. 9(3), 297-307.
- Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*. 3 (6), 49-74.

- Şad, S., ve Durmuş, V . (2017). Öğretmenlik mesleği bağlamında dijital yerlilik, dijital göçmenlik ve dijital melezlik. *Electronic Journal of Education Sciences*, 6(11), 11-21.
- Şimşek, N., Akça, N. K., ve Şimşek, M. (2015). Lise öğrencilerinde umutsuzluk ve internet bağımlılığı. *TAF preventive medicine bulletin*, 14(1), 7-14.
- Tabachnick, B. G., and Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics*. New Jersey: Pearson Publication.
- Taner, Y., ve Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: Psikiyatrik yönleri. *Acta Medica*, 35(2), 82-86.
- Tces Grup (2015), *Digital Parenting checklists*.
<https://www.asknormen.co.uk/news/2014/digital-parenting-checklists/> adresinden 04.04.2019'da alınmıştır.
- Terkan, N., ve Taylan, A. (2010) İnternet ve çocukların korunması: ebeveyn kontrolü. *International Conference on New Media and Interactivit*.
<https://www.researchgate.net/publication/230608001> adresinden 17.09.2018'de alınmıştır.
- The Family Online Safety Institute (2012). <https://www.fosi.org/> adresinden 05.01.2019'da alınmıştır.
- Thomas, M. (Editor). (2011). *Deconstructing digital natives: Young people, technology, and the new literacies*. New York. Taylor & Francis.
- Thoman, E., Jolls, T., Share, J., Elma, C., and Kesten, A. (2008). *21. yüzyıl okuryazarlığı: Medya okuryazarlığına genel bir bakış ve sınıf içi etkinlikler*. İstanbul: Ekinoks Yayınevi.
- Gökçe, A. (2018). Geçerlik ve güvenilirlik, K. Beycioğlu, N. Özer ve Y. Kondakçı (Editörler). *Eğitim yönetiminde araştırma*. Ankara. Pegem Akademi. ss. 239-269.
- Toran, M., Ulusoy, Z., Aydın, B., Deveci, T., ve Akbulut, A. (2016). Çocukların dijital oyun kullanımına ilişkin annelerinin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Kastamonu Education Journal*, 24(5), 2263.
- Türk Dil Kurumu, 2018.
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5bbf2a34485d15.72113352 adresinden 20.06.2018'de alınmıştır.

- Uğurlu, Celal, T. (2018). Durum (örnek olay) çalışması, K. Beycioğlu, N. Özer ve Y. Kondakçı (Editörler). *Eğitim Yönetiminde Araştırma*. Ankara. Pegem Akademi. ss. 329-353.
- Ulusoy, A., ve Bostancı, M. (2014). Çocuklarda sosyal medya kullanımı ve ebeveyn rolü. *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science* 28, 559-572.
- Ulusoy, M., Özcan Demir, N., ve Görgün Baran, A. (2005). Ebeveynin çocuk yetiştirme biçimi ve ergen problemleri: Ankara ili örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(3), 367-386.
- Ümmet, D., ve Ekşi, F. (2016). Türkiye'deki genç yetişkinlerde internet bağımlılığı: yalnızlık ve sanal ortam yalnızlık bağlamında bir inceleme. *Addicta: The Turkish Journal On Addictions*, 3(1), 29-53.
- Üstündağ, M. T., Güneş, E., ve Bahçivan, E. (2017). Dijital okuryazarlık ölçeğinin türkçeye uyarlanması ve fen bilgisi öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık durumları. *Journal of Education and Future*, 12, 19-29.
- Vaillancourt, M. A. (2015). *Mediated motherhood: discourse and maternal identity in the digital age*. Doctoral Thesis. <https://search.proquest.com/docview/1720272687/fulltextPDF/38AC901A0A5F4049PQ/1?accountid=86195> adresinden 27.08.2018'de alınmıştır.
- Valcke, M., Bonte, S., DeWever, B., and Rots, I. (2010). Internet parenting styles and the impact on internet use of primary school children. *Computers & Education*, 55(2), 454-464.
- Van Mierlo, T. (2014). The 1% rule in four digital health social networks: an observational study. *Journal of medical Internet research*, 16(2).
- Van Den Eijnden, R. J., Spijkerman, R., Vermulst, A. A., van Rooij, T. J., and Engels, R. C. (2010). Compulsive Internet use among adolescents: Bidirectional parent-child relationships. *Journal of abnormal child psychology*, 38(1), 77-89.
- Wang, J. L., Wang, H. Z., Gaskin, J., and Wang, L. H. (2015). The role of stress and motivation in problematic smartphone use among college students. *Computers in Human Behavior*, 53, 181-188.

- Wu, C. S. T., Wong, H. T., Yu, K. F., Fok, K. W., Yeung, S. M., Lam, C. H., and Liu, K. M. (2016). Parenting approaches, family functionality, and internet addiction among Hong Kong adolescents. *BMC pediatrics*, 16(1), 130-140.
- Yalçın, H., ve Duran, Z. (2017). Çocukların iletişim araçları ve internet kullanma durumu ile aile-çocuk internet bağımlılık düzeyleri. *Electronic Turkish Studies*, 12(23), 219-236.
- Yaman, F. (2018). *Türkiye'deki ebeveynlerin dijital ebeveynlik öz yeterliliklerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yaman, F., Dönmez, O., Akbulut, Y., Kabakçı Yurdakul, I., Çoklar, A., N., Güyer, T. (2019). Ebeveynlerin dijital ebeveynlik yeterliklerinin çeşitli demografik değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 44 (199). 149-172.
- Yavuzer, H., Köknel, Ö., Kulaksızoğlu, A., Ayhan, H., Dodurgalı, A., ve Ekşi, H. (2013). *Anne baba tutumları*. Ankara: Timaş Yayınları.
- Yavuzer, H. (2000). *Çocuk psikolojisi*. 19. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yay, Mahmut. (2017). *Dijital ebeveynlik*. İstanbul: Yeşilay Yayınları.
- Yeşil, Y., ve Fidan, F. (2017). Türkiye'de y kuşağının e-iletişim kullanımı: üniversite öğrencileri üzerinde bir araştırma. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(01), 100-109.
- Yıldız, S. (2004). Ebeveyn tutumları ve saldırganlık. *Polis Bilimleri Dergisi*, 6(3), 131-150.
- Yılmaz, E., Şahin, Y. L., ve Akbulut, Y. (2015). Dijital veri güvenliği farkındalığı ölçeğinin geliştirilmesi. *AJIT-e: Online Academic Journal of Information Technology*, 6(21).
- Yiğit, E. Ö. (2011). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının teknoloji okuryazarlığı düzeylerinin ve teknoloji ile bütünleştirilmiş sosyal bilgiler öğretimine yönelik görüşlerinin belirlenmesi*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Young, K. S. (1996). Psychology of computer use: XL. Addictive use of the Internet: a case that breaks the stereotype. *Psychological reports*, 79(3), 899-902.

- Young, K. S. (2004). Internet addiction: A new clinical phenomenon and its consequences. *American behavioral scientist*, 48(4), 402-415.
- Young, K. S., and Rogers, R. C. (1998). The relationship between depression and Internet addiction. *Cyberpsychology & behavior*, 1(1), 25-28.
- Yurdakul, I. K., Dönmez, O., Yaman, F., ve Odabaşı, H. F. (2013). Dijital ebeveynlik ve değişen roller. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 12(4), 883-896.
- Yüksel, A. (2009). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin empatik becerileriyle aile işlevleri ve benlik kavramları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(25), 153-165.
- Zorbaz, O. (2013). *Lise öğrencilerinin problemleri internet kullanımının sosyal kaygı ve akran ilişkileri açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

EK-1: GÖRÜŞME FORMU

Bu görüşme bilimsel bir çalışma amacıyla gerçekleştirilmektedir. Bu doğrultuda bazı sorular yönelteceğim. Size yönelteceğim sorular, hem sizin hem de çocuğunuz açısından dijital teknolojileri (akıllı telefon, tablet, bilgisayar gibi) kullanım durumlarınıza ilişkin görüşlerinize ve davranışlarınıza cevap arar nitelikte olacak.

Görüşmelerimizi bilimsel yöntemlere uygun bir şekilde analiz edebilmem gerekçesiyle kaydedeceğim. Gizlilik ilkesine bağlı kalacağıma kendi adıma söz veriyorum. Analizler bittikten sonra ses kayıtları imha edilecektir. Aklınıza takılan herhangi bir soru var mı?

1. Bir anne/baba gözüyle baktığınızda Dijital dünya, dijital çağ, dijital zaman ve benzeri kelimeler hakkında ne düşünüyorsunuz?
2. Sizce dijital ortamlar çocuğunuz için ne tür riskler barındırıyor?
3. Ebeveyn ne yaparsa çocuk internetin risklerinden korunmuş olur?
Siz neler yapıyorsunuz?
4. Sizce dijital ortamların çocuğunuz için ne tür faydaları var? (eğitim, teknoloji, kolaylık vb)
5. Ebeveyn ne yaparsa çocuk dijital dünyanın olumlu yanlarından faydalanmış olur?
Siz neler yapıyorsunuz?
6. Çocuğunuzla dijital teknolojiler aracılığı ile hangi amaçlarla, hangi durumlarda, hangi zamanlarda ve hangi uygulama araçlarıyla iletişime geçiyorsunuz?
7. Çocuğunuzun sizi olumsuz örnek alacağı (akıllı telefon, tablet, pc kullanırken) davranışlarınız var mıdır?Örneğin..
8. Çocuğunuzun sizi olumlu örnek alacağı (akıllı telefon, tablet, pc kullanırken) davranışlarınız var mıdır?Örneğin...
9. Bir ebeveynin kendi dijital farkındalığını arttırması için neler yapması gerekiyor?
Siz neler yapıyorsunuz?
10. Dijital teknolojilerin kullanımına ilişkin anne babaların En çok ihtiyaç duyduğu bilgi eksiklikleri sizce nelerdir?
Sizin ihtiyaç duyduğunuz nedir?
11. Dijital ortamlarda etik davranışlar sizce nelerdir?
12. Sizce çocuğunuzun akıllı telefon veya tablet kullanırken kontrol veya denetimimize ilişkin sınırlılıklarınız olmalı mı? Çocuğunuzun mahremi olmalı mı? Hangi durumlarda ne şekilde hangi sınırlarla olmalı?
13. Çocuğunuzun ve sizin sosyal ağ hesabınız var mı? Birbirinizi takip ediyor musunuz? Takip etmenin dışında karşılıklı beğeni, paylaşım, yorum yapma vb davranışlarınız oluyor mu?
14. Aile üyeleri evdeyken akıllı telefon, tablet vb ne sıklıkta kullanılır? Ne şekilde kullanılır? Hangi amaçlarla kullanılır?
15. Siz telefon veya tabletle uğraşırken çocuğunuz sizinle iletişime geçmeye çalıştığında çocuğunuza ne tür tepkiler veriyorsunuz?
16. İnternette okuduğunuz haberlerin ya da izlediğiniz videoların doğruluğunu sorguluyor musunuz? Evetse bunun için neler yapıyorsunuz?
17. Çocuğunuz akıllı telefon-tablet kullanırken kontrol ve denetim adına neler yapıyorsunuz?

EK-2: DEFÖ MADDE HAVUZU

		Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Her Zaman
1.	Çocuğumu internetin risklerinden koruyabiliyorum					
2.	Çocuğum internette gezinirken ona zarar verebilecek bir içerikle karşılaşırsa yasal yollara başvururum					
3.	Yeni teknolojilerin kullanımını çocuğuma öğretirim					
4.	Çocuğum internette video izlerken, rahatsız edici videolarla (cinsel, şiddet içerikli) karşılaşırsa haberim olur					
5.	Çocuğumu internetin risklerinden koruyacak, güvenlik paketi veya antivirüs programlarını kullanırım					
6.	Çocuğuma ödevlerinde hangi internet siteleri veya uygulamalardan yararlanacağı konusunda yardımcı olurum					
7.	Çocuğumu, teknolojiden tamamen uzak tutmayı düşünürüm					
8.	Çocuğum; benim ve eşimin denetimi olmaksızın internette vakit geçirir					
9.	Çocuğum, akıllı telefon veya tablet kullanımına ilişkin belirlediğimiz kurallara uyar					
10.	Akıllı telefon veya tableti, çocuğumun yerine getirmesi gereken görevler (yemek yeme, ders çalışma, ödev vb.) için ödül olarak kullanırım					
11.	Çocuğumu teknolojik yeniliklere açık olma konusunda desteklerim					
12.	İnternetin faydalarını, zararlarını ve dikkat edilmesi gereken durumları çocuğuma anlatırım					
13.	Dijital araçların (Akıllı tel., Tablet, Tv v.b.), çocuğuma etkilerini (olumlu veya olumsuz) incelerim					
14.	Çocuğumun hangi uygulamaları kullandığını, hangi internet sitelerinde gezindiğini bilirim					
15.	Çocuğum yeni bir oyun ya da uygulama kullanacağı zaman içeriğinin onun için uygun olup olmadığını incelerim					
16.	Çocuğumun dijital araçlarla (Tv izleme, akıllı telefon veya tablet kullanımı) ne kadar vakit geçirdiğini kontrol ederim					
17.	Faydalı olduğunu düşündüğüm yazı, video veya fotoğrafları kendi cihazımdan çocuklarıma gösteririm					
18.	Telefonumla uğraşırken, çocuğumun söylediklerini dinlemediğim olur					
19.	Telefon/tablet kullanımında çocuğumda eleştirdiğim davranışları ben de yaparım					
20.	Çocuğum, telefonumla çok fazla vakit harcadığıma tanık olur					
21.	Çocuğumla iletişime geçmek yerine telefonumla ilgilenirim					
22.	Çocuğum, çok ısrar ediyorsa, dayanamayıp telefon/tablet kullanmasına izin veririm					
23.	Çocuğumun huysuz olduğu zamanlarda, telefon/tablet					

	ile sakinleştiririm					
24.	Ev dışı ve ev içi ortamda (misafir, alış-veriş, arkadaş ortamı vb) ocuğumun telefon/tableti yoğun kullanmasına göz yumarım					
25.	Teknolojik yeniliklerin çocuklarım açısından faydalarını ve risklerini analiz ederim					
26.	İşlerimle meşgulken, ocuğumun telefon/tablet ile vakit geçirmesine göz yumarım					
27.	Ailecek dijital ürünleri gereksiz yere kullanmamaya zen gösteririz					
28.	Aile yeleri bir aradayken, birlikte vakit geçirmek yerine hepimiz dijital araçlarla meşgul oluruz (Televizyon, akıllı telefon, tablet, bilgisayar, play station vb.)					

EK-3: DİJİTAL EBEVEYNLİK FARKINDALIK ÖLÇEĞİ

			Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Her Zaman
OLUMSUZ MODEL OLMA	1-(m18)	Telefonumla uğraşırken, çocuğumun söylediklerini dinlemediğim olur					
	2-(m19)						
	3-(m20)	Çocuğum, telefonumla çok fazla vakit harcadığıma tanık olur					
	4-(m21)						
DİJİTAL İHMAL	5-(m22)	Çocuğum, çok ısrar ediyorsa, dayanamayıp telefon/tablet kullanmasına izin veririm					
	6-(m23)						
	7-(m24)	Ev dışı ve ev içi ortamda (misafir, alış-veriş, arkadaş ortamı vb) çocuğumun telefon/tableti yoğun kullanmasına göz yumarım					
	8-(m26)						
VERİMLİ KULLANIM	9-(m12)	İnternetin faydalarını, zararlarını ve dikkat edilmesi gereken durumları çocuğuma anlatırım					
	10-(m13)						
	11-(m17)	Faydalı olduğunu düşündüğüm yazı, video veya fotoğrafları kendi cihazımdan çocuklarıma gösteririm					
	12-(m25)						
RİSKLERDEN KORUMA	13-(m1)	Çocuğumu internetin risklerinden koruyabiliyorum					
	14-(m2)						
	15-(m4)	Çocuğum internette video izlerken, rahatsız edici videolarla (cinsel, şiddet içerikli) karşılaşırsa haberim olur					
	16-(m5)						

EK-4: AİLE-İTERNET BAĞIMLILIK ÖLÇEĞİ “YOKSUNLUK” ALT BOYUTU

		Uygun Değil	Nadiren	Arada Sırada	Çoğunlukla	Çok Sık	Devamlı
1	Hangi sıklıkla çocuğunuz internette ne yaptığını sorduğunuzda savunmacı ya da gizemli olur?						
2	Hangi sıklıkla çocuğunuz interneti kullanmadan öncesine göre yorgun ve bitkin görünür?						
3	Hangi sıklıkla çocuğunuz internette ne kadar süre kaldığı ile ilgili uyarılarınıza öfke nöbetleri oluşturur?						
4	Hangi sıklıkla çocuğunuz internette olmadığında kendini mutsuz, hüzünlü veya gergin hissedip, internete girince rahatlar?						

EK-5: DİJİTAL EBEVEYNLİK TUTUM ÖLÇEĞİ “DİJİTAL MEDYANIN RİSKLERİNDEN KORUMA” ALT BOYUTU

		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1	Çocuğumun teknolojik araçları kullanmasının neden olabileceği zararlar beni endişelendirir.					
2	Çocuğumun teknolojik araçları kullanırken karşılaşılabileceği riskler beni kaygılandırır.					
3	Çocuğumun teknolojik araçları kullanırken geçirdiği zamanı sınırlamam gerektiğini düşünürüm.					
4	Çocuğumun teknolojik araçları kullanması sonucu, çevresi ile iletişiminin azalabileceğini düşünüyorum.					
5	Çocuğumun teknolojik araçları saatlerce kullanması hoşuma gitmez.					
6	Teknolojik araçları, ödevleri dışında kullanmasının çocuğumun okul başarısını olumsuz etkilediğini düşünüyorum.					

EK.6: AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ “ROLLER” ALT BOYUTU

	AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ- ROLLER, (İLİŞKİYE BAKILABİLİR)	Aynen Katılıyorum	Büyük Ölçüde Katılıyorum	Biraz Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum
1	Bizim evde, kişiler verilen her görevi düzenli bir şekilde yerine getirmezler.				
2	Bazen evde ihtiyacımız olan şeylerin bittiğinin farkına varmayız.				
3	Gerektiğinde aile üyelerine görevlerini hatırlatır, kendilerine düşen işi yapmalarını sağlarız.				
4	Ailemizde eşit bir görev dağılımı yoktur.				
5	Gelirimiz (ücret, maaş) ihtiyaçlarımızı karşılamaya yetmiyor.				
6	Ailemizde, her birimizin belirli görev ve sorumlulukları vardır.				
7	Aile içinde birbirimizle ilgilenmeye pek zaman bulamıyoruz.				
8	Ev işlerinin kimler tarafından yapılacağını hep birlikte konuşarak kararlaştırırız.				
9	Evde birinden bir şey yapması istendiğinde mutlaka takip edilmesi ve kendisine hatırlatılması gerekir.				
10	Ailede bize verilen görevler pek hoşumuza gitmez çünkü genellikle umduğumuz görevler verilmez.				
11	İşimize (okulumuza) yetişmekte güçlük çekiyoruz.				

EK-7: KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Bu form bilimsel bir araştırmada kullanılmak üzere araştırmacı tarafından tasarlanmıştır. Toplanan veriler doktora tezi kapsamında değerlendirilecektir. Soruları samimi ve içtenlikle cevapladığınız için teşekkür ederim.

İnönü Üniversitesi

Eğitim Fakóltesi

Doktora Öğrencisi

Öğr. Gör. Abdullah MANAP

Yaşadığınız şehir

Yaşadığınız şehir:.....

Cinsiyetiniz: 1. Kadın () 2. Erkek ()

Yaşınız:.....

En son bitirdiğiniz okul: 1.İlkokul () 2.Ortaokul () 3.Lise () 4.Üniversite () 5.Lisansüstü ()

Ailenizin Aylık Toplam Geliri: 1. 0-1000tl() 2. 1001-2000tl() 3. 2001-3000tl() 4. 3001-4000tl()
5. 4001-5000tl() 6. 5001-6000tl() 7. 6001-7000tl() 8. 7001-8000tl() 9. 8001-9000tl() 10. 9000-
10000tl() 11. 10.001 tl ve üzeri()

Mesleğiniz: 1. Ev hanımı() 2. Eğitimci() 3. Sağlık Personeli() 4. Memur() 5. İşçi()
6. Serbest Meslek() 7. Diğer:

Sahip olduğunuz Çocuk Sayısı:.....

Ne kadar süredir akıllı telefon veya tablet kullanıyorsunuz?:

1. 1yıl() 2. 2-4yıl() 3. 5-7yıl() 4. 8 yıl ve üzeri()

Akıllı telefon veya tabletinizle geçirdiğiniz süre günde ortalama kaç saatinizi alır:

Lütfen akıllı telefon/tablet kullanımınız sırasında zamanınızı ne şekilde değerlendirdiğinizi Sıklık durumuna göre işaretleyiniz.

a) Haberleri takip ediyorum 1. Her Zaman () 2. Bazen () 3. Hiçbir Zaman ()

b) Makale, Köşe yazısı okuyorum 1. Her Zaman () 2. Bazen () 3. Hiçbir Zaman ()

c) Sosyal medyada (facebook,twitter, instagram vb) geziniyorum

1. Her Zaman () 2. Bazen () 3. Hiçbir Zaman ()

d) Bankacılık işlemleri için kullanıyorum (para transferi, fatura ödeme vb.)

1. Her Zaman () 2. Bazen () 3. Hiçbir Zaman ()

e) Alışveriş yapıyorum 1. Her Zaman () 2. Bazen () 3. Hiçbir Zaman ()

f) İşimle ilgili faaliyetleri takip ediyorum 1. Her Zaman () 2. Bazen () 3. Hiçbir Zaman ()

g) Pratik bilgiler araştırıyorum (ev işleri, günlük işler, yemek tarifleri, araba özellikleri vb.)

1. Her Zaman () 2. Bazen () 3. Hiçbir Zaman ()

i) Oyun oynuyorum 1. Her Zaman () 2. Bazen () 3. Hiçbir Zaman ()

j) Film/Dizi izliyorum 1. Her Zaman () 2. Bazen () 3. Hiçbir Zaman ()

İLKOKUL ÖĞRENCİSİ OLAN ÇOCUĞUNUZA İLİŞKİN BİLGİLER

Lütfen aşağıdaki soruları sadece "İlkokul Öğrencisi Olan Çocuğunuzu" düşünerek yanıtlayınız.

İlkokul öğrencisi olan çocuğunuzun cinsiyeti: 1. Kız Çocuğu () 2. Erkek Çocuğu ()

Sınıf Düzeyi: 1. Sınıf () 2. Sınıf () 3. Sınıf () 4. Sınıf ()

Çocuğunuzun kendine ait akıllı telefonu var mı? 1. Var () 2. Yok ()

Çocuğunuzun kendine ait tableti var mı? 1. Var () 2. Yok ()

Çocuğunuzla geçirdiğiniz zamanın sıklığını nasıl değerlendirirsiniz?

1. Hiç vakit geçiremeyiz ()
2. Çok az vakit geçiririz ()
3. Fırsat buldukça vakit geçiririz ()
4. Yeterince vakit geçiririz ()

İlkokul öğrencisi olan çocuğunuzun akıllı telefon veya tablet kullandığı sırada zamanını ne şekilde değerlendirdiğini Sıklık durumuna göre işaretleyiniz.

a) İnternette Video veya Çizgi film izler

1. Her Zaman ()
2. Bazen ()
3. Hiçbir Zaman ()

b) Oyun oynar

1. Her Zaman ()
2. Bazen ()
3. Hiçbir Zaman ()

c) Sosyal ağlarda gezinir (Instagram, Facebook, Twitter, Snapchat vb.)

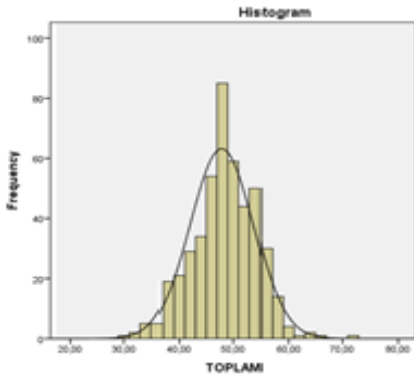
1. Her Zaman ()
2. Bazen ()
3. Hiçbir Zaman ()

d) Ödev, eğitim amaçlı kullanır

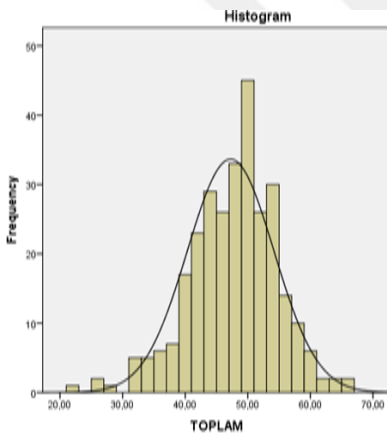
1. Her Zaman ()
2. Bazen ()
3. Hiçbir Zaman ()

e) Hangi amaçla kullandığını bilmediğim zamanlar olur

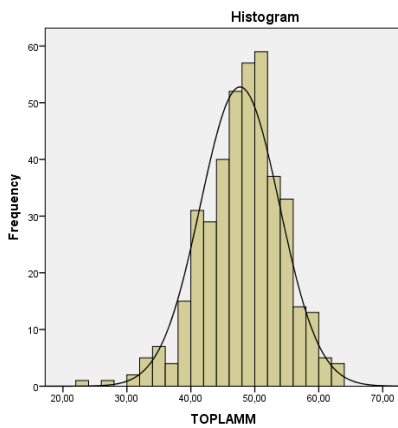
1. Her Zaman ()
2. Bazen ()
3. Hiçbir Zaman ()

EK-8: NORMAL DAĞILIM EĞRİLERİ ve TABLOLAR**Çalışma 2 - AFA için Çalışma Grubu**

N	S.s.	Min	Mks	Mod	Medyan	x	Çarpıklık	Basıklık	Kolmogorov-Smirnov
461	5.81	30	72	48	48	47.8	-0.131	.597	.000

Çalışma 2 - DFA için Çalışma Grubu

N	S.s.	Min	Mks	Mod	Medyan	x	Çarpıklık	Basıklık	Kolmogorov-Smirnov
292	6.92	22	65	50	48	47.2	-0.477	.837	.000

Çalışma 3 - Çalışma Grubu

N	S.s.	Min	Mks	Mod	Medyan	x	Çarpıklık	Basıklık	Kolmogorov-Smirnov
409	6.18	23	62	50	48	47.6	-0.413	.668	.000

EK-9: HAM MADDELER İLE AÇIMLAYICI FAKTÖR ANALİZİ SONUÇLARI

Maddeler	Faktör1	Faktör2	Faktör3	Faktör4	Faktör5	Faktör6	Açıklanan Top. Var.
m9	.670						
m15	.641		-.304				
m16	.639						
m14	.621						
m12	.593				.331		
m27	.583						
m26	.575	.349		.304			
m4	.569				-.426		
m13	.562				.336		
m25	.562				.354		
m1	.558						
m23	.555	.360		.318			
m6	.540						
m28	.503						
m2	.501						
m21	.490	.384	.375	-.332			
m22	.471	.394		.417			
m5	.471				-.378		
m24	.462	.422		.300		-.357	
m18	.455	.427	.374	-.354			
m17	.439	-.431					
m20	.446	.472					
m19	.408	.445	.374				
m10		.410			.368		
m11		-.473	.503	.330			
m3	.337	-.399	.503	.326			
m7			.475	.408			
m8	.466					.477	
Açıklanan Varyans %:	25.487	9.675	6.530	6.052	4.086	3.582	55.412

EK-9: İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU ETİK KURUL İZİNİ

T.C. İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU (Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma Etik Kurulu)			
Oturum Tarihi	Oturum Sayısı	Karar Sayısı	
21.03.2019	5	2019/5-10	
<p>Karar No: 2019/5-10: Kurulumuz 20.12.2018 tarihinde İdari ve Mali İşler Daire Başkanlığı toplantı odasında toplandı. İnönü Üniversitesi Doç. Dr. Emine DURMUŞ'un, sorumlu araştırmacı olduğu; Batman Üniversitesi Öğr. Grv. Abdullah MANAP'ın, " Anne-Babaların Dijital Ebeveynlik Farkındalığının İncelenmesi " başlıklı çalışması Üniversitemiz Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi açısından uygun olup-olmadığı hususundaki başvurusuna ilişkin raportör raporu görüşüldü. Çalışma Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi açısından değerlendirildiğinde; çalışmanın <u>etik açıdan uygun olduğuna</u>; oy birliği ile karar verilmiştir.</p>			
<p>Prof. Dr. Hüseyin Suphi ERDEM Etik Kurul Başkanı</p>			
Prof. Dr. Mustafa ARSLAN Etik Kurul Başkan Yardımcısı	KATILDI	Prof. Dr. Nesrin SİS Etik Kurul Üyesi	KATILDI
Prof. Dr. Süleyman ÇALDAK Etik Kurul Üyesi	KATILDI	Prof. Dr. Mehmet ÜSTÜNER Etik Kurul Üyesi	KATILDI
Prof. Dr. Mehmet GÜNGÖR Etik Kurul Üyesi	KATILDI	Prof. Dr. Lütfiye ÖZDEMİR Etik Kurul Üyesi	KATILDI